

Mogens Skipper-Pedersen
Advokat
Asia House, Indiakaj 16
2100 København Ø

Henrik Stenbjerre
Advokat
Bregentved Allé 28
2820 Gentofte

FORTROLIG

TIL BESTYRELSEN I ROSKILDE BANK A/S

REDEGØRELSE OM ADVOKATUNDERSØGELSE AF VISSE FORHOLD I ROSKILDE BANK

INDHOLDSFORTEGNELSE

1.	Kommissorium	side 1.
2.	Undersøgelsens formål, afgrænsning og metode	side 1.
3.	Sammenfatning og konklusion	side 3.
4.	Hændelsesforløbet omkring Roskilde Banks sammenbrud og ophør som selvstændig bank i august måned 2008	side 7.
5.	Årsagerne til Roskilde Banks sammenbrud	side 10.
6.	Behandlingen af creditsager i Roskilde Bank	side 21.
7.	Finanstilsynets undersøgelser, påkrav og henstillinger til Roskilde Bank	side 30.
8.	Har årsrapporterne for 2005, 2006 og 2007 samt kvartalsrapporten den 31. marts 2008 været retvisende?	side 35.
9.	Har Roskilde Banks interne revision i perioden fra den 1. januar 2005 – august 2008 udført revision i overensstemmelse med god revisionskik?	side 43.
10.	Har Roskilde Banks eksterne revision i perioden fra den 1. januar 2005 – august 2008 udført revision i overensstemmelse med god revisionskik?	side 52.
11.	Har direktionen og den overordnede ledelse i Roskilde Bank på udlåns-/garantisiden handlet ansvarspådragende over for banken?	side 59.
12.	Har bestyrelsen i Roskilde Bank på udlåns-/garantisiden handlet ansvarspådragende over for banken?	side 66.
13.	Nærmere om ansvarsgrundlaget for direktion, bestyrelse og revision?	side 73.
14.	Har Roskilde Banks handel med egne aktier i perioden december 2006 – april 2007 været håndteret forsvarligt?	side 75.
15.	Har tildeling og afvikling af aktieoptioner til ledelsen i Roskilde Bank været gennemført på en forsvarlig måde?	side 83.
	BILAG	side 90.

REDEGØRELSE OM ADVOKATUNDERSØGELSE AF VISSE FORHOLD I ROSKILDE BANK

1. Kommissorium

I kommissorium af 12. februar 2009 har Roskilde Banks bestyrelse anmodet undertegnede advokater Mogens Skipper-Pedersen og Henrik Stenbjerre om at foretage en undersøgelse af forholdene i Roskilde Bank i perioden 1. januar 2005 – august 2008. Kommissoriet er vedlagt som **bilag 1**.

2. Undersøgelsens formål, afgrænsning og metode

- 2.1 Det overordnede formål med undersøgelsen er at redegøre for årsagerne til Roskilde Banks økonomiske sammenbrud i sommeren 2008 og at vurdere, hvorvidt der er begået strafbare forhold, eller der er grundlag for at anlægge erstatningsager og/eller udtale kritik mod medlemmer af bestyrelse, direktion, ledelsesteam samt intern og ekstern revision.
- 2.2 Undersøgelsen er baseret på et omfattende offentligt tilgængeligt materiale samt materiale, der er udleveret fra Roskilde Bank. Materialet omfatter bl.a. årsrapporter og kvartalsrapporter, børsprospekter, interne og eksterne revisionsprotokollater og revisionsrapporter, bestyrelsens forhandlingsprotokol samt en del af det bilagsmateriale, der er udleveret til bestyrelsen (herunder den løbende økonomirapportering), referater fra møder i ledelsesrådet, korrespondance med Finanstilsynet, Fondsrådet og det Finansielle Virksomhedsråd, bankens børsmeddelelser, de i perioden foreliggende § 70-instrukser og interne retningslinjer, herunder instrukser og delegationer på kreditområdet. Herudover har vi gennemgået en række dokumenter vedrørende bankens køb/salg af egne aktier, optionsprogrammet for selskabets ledelse samt notater, opstillinger og processkrifter mv. i verserende sager samt andet materiale, som vi har skønnet af betydning for undersøgelsen.

Vi har udarbejdet en tidslinje indeholdende en kronologisk gennemgang af en række faktiske forhold i Roskilde Bank, som vi har fundet af betydning for vores undersøgelse. Tidslinjen, der indeholder fortrolige oplysninger, er vedlagt som **bilag 2**.

- 2.3 Af hensyn til retssikkerhedslovens § 10 om selvinkreminering har vi udelukkende baseret vores redegørelse på udleveret skriftligt materiale. Vi har dog haft enkelte opklarende samtaler med personer i banken.

- 2.4 Ved vurderingen af de i Kommissoriets punkt f - h nævnte forhold har vi været assisteret af statsautoriseret revisor Svend Ørjan Jensen (tidligere Grant Thornton).
- 2.5 Vurdering af Finanstilsynets arbejde med Roskilde Bank er ikke indeholdt i Kommissoriet, idet dette arbejde er undersøgt særskilt af Rigsrevisionen, jf. rapport offentliggjort den 17. juni 2009.
- 2.6 Langt den største del af bankens tab relaterer sig til udlån og garantier til ejendomssektoren. Redegørelsen fokuserer derfor på disse forhold. Herudover vil bankens handel med egne aktier og ledelsens optionsprogram blive selvstændigt beskrevet og vurderet.
- 2.7 Finanstilsynet har i perioden 2005 - 2008 foretaget omfattende undersøgelser og vurderinger af Roskilde Banks forhold og har herunder konstateret en række overtrædelser af den finansielle lovgivning, ligesom Finanstilsynet har givet adskillige påbud og risikoplysninger. Vi har derfor ikke fundet anledning til at vurdere omfanget af disse overtrædelser eller undersøgt, om der foreligger efterfølgende overtrædelse af den finansielle lovgivning.
- 2.8 Vi er bekendt med, at ledelsen i Roskilde Bank i perioden efter den 10. august 2008 har indgivet politianmeldelse imod [REDACTED], og at nogle medarbejdere er blevet bortvist og/eller opsagt på grund af påstået forsømmelighed i kreditsagsbehandlingen. Vi er også bekendt med, at banken i vores undersøgelsesperiode har iværksat separate revisor- og advokatundersøgelser om forholdene i to filialer med henblik på at kortlægge kredithåndteringen i disse filialer. Der er i de to filialer af banken konstateret meget væsentlige tab på udlån og garantier. Det er over for os oplyst, at banken løbende vurderer, om der er grundlag for at iværksætte yderligere detailundersøgelser af andre filialer. På denne baggrund har vi ikke fundet anledning til at undersøge og vurdere et eventuelt ansvarsgrundlag mod filialdirektører og medarbejdere i filialerne, bortset fra personer, der har været en del af bankens centrale ledelse.
- 2.9 Vi har i vores gennemgang af det omfattende materiale også set dokumenter mv., der bl.a. vedrører forhold, hvor fhv. bankdirektør Niels Valentin Hansen i bogen "*Blændværk*" og i dele af dagspressen har været udsat for en betydelig kritik, herunder vedrørende hans forsøg på at sælge en andel i "*Trekroner grunden*" til Roskilde Bank, samt en overførsel af et beløb på kr. 13 mio. fra bankens understøttelsesfond til sin private pensionskonto. Vi har ikke fundet grundlag for at lade de omtalte forhold indgå i vores undersøgelse og vurdering.
- 2.10 Vi har ikke fundet grundlag for at undersøge og vurdere et eventuelt ansvarsgrundlag mod bankens nuværende eksterne revisorer, KPMG, der blev valgt som bankens revisor på den ordinære generalforsamling den 27. februar 2008.

2.11 Vores redegørelse er disponeret således:

Vores sammenfatning og konklusion er indeholdt i rapportens punkt 3.

I de efterfølgende punkt 4 – 7 har vi på grundlag af det til os udleverede materiale kortlagt en række faktiske forhold vedrørende udlånssiden:

- Hændelsesforløbet omkring Roskilde Banks sammenbrud og ophør som selvstændig bank i august måned 2008 (punkt 4)
- Årsagerne til bankens sammenbrud (punkt 5)
- Behandlingen af creditsager i Roskilde Bank (punkt 6)
- Finanstilsynets undersøgelser af forholdene i Roskilde Bank (punkt 7)

I de efterfølgende afsnit er foretaget en retlig vurdering af de forhold på udlånssiden, der er nævnt i Kommissoriet:

- Årsrapporterne (punkt 8)
- Intern revision (punkt 9)
- Ekstern revision (punkt 10)
- Direktion og overordnet ledelse (punkt 11)
- Bestyrelsen (punkt 12)
- Nærmere om ansvarsgrundlaget for direktion, bestyrelse og revision (punkt 13)

Til sidst i redegørelsen behandles de faktiske forhold omkring og den juridiske vurdering af bankens handel med egne aktier (punkt 14) og aktieoptioner til ledelsen (punkt 15).

2.12 Redegørelsen er fortrolig for bestyrelsen i Roskilde Bank.

3. Sammenfatning og konklusion

3.1 En revideret halvårsrapport fra Roskilde Bank den 30. juni 2008 viste et negativt driftsresultat på kr. 5.142 mio. og en negativ egenkapital på kr. 2.525 mio. efter samlede nedskrivninger på udlån og garantier på kr. 3.578 mio. Dette førte til bankens sammenbrud og ophør som selvstændig bank.

Årsagen til bankens sammenbrud var efter vores vurdering i det væsentligste forårsaget af en kombination af følgende faktorer:

1. Den negative udvikling på ejendomsmarkedet
2. Den negative udvikling på pengemarkedet og aktiemarkedet (der senere udviklede sig til en global finanskriser)
3. Bankens mangelfulde håndtering af kreditsager og en dårlig kreditkultur
4. Bankens høje risikoprofil (høj udlånsvækst, stor koncentration og satsning på ejendomsmarkedet og en beskedent solvensoverdækning som "*buffer*" mod fremtidige tab)

Vi har nærmere vurderet de to sidstnævnte faktorer, der skyldes bankens egne forhold, medens de to førstnævnte faktorer skyldes udefra kommende omstændigheder. De to bankinterne forhold har forårsaget en væsentlig del af bankens samlede tab.

Efter vores vurdering kan det lægges til grund, at kreditkulturen overalt i Roskilde Bank har været meget lemfældig, og at kreditsagsbehandlingen i bankens filialer har været særdeles mangelfuld. Dette har bl.a. givet sig udslag i, at de interne forskrifter for bonitetsvurdering, rating, sikringsakter, udarbejdelse af dokumenter, behandling af overtræk samt løbende opfølgning på bevilgede lån i et meget betydeligt omfang ikke har været fulgt. Det er vores vurdering, at denne dårlige kreditsagsbehandling i et væsentligt omfang skyldes bankens væstkultur og det forhold, at udlånsvækst er blevet prioriteret højere end fastholdelse af en god og bankmæssig forsvarlig kreditsagsbehandling, og at denne prioritering er blevet understøttet af bankens daglige ledelse.

Det kan endvidere lægges til grund, at bankens centrale kreditafdeling, Team Kredit, ikke har haft hverken kompetence eller ressourcer til at håndhæve retningslinjerne for sagsbehandling i de enkelte filialer, eller til at forberede behandlingen af de ofte meget komplicerede lånesager til ejendomsudviklere til efterfølgende behandling og godkendelse i kreditudvalget og/eller i bankens bestyrelse. Ca. halvdelen af de sager, der alene kunne bevilges af bestyrelsen, er reelt blevet bevilget af direktionen eller af kreditudvalget i henhold til kreditinstruksens undtagelsesbestemmelse om "*presserende tilfælde*".

De nævnte mangler i kreditsagsbehandlingen og i kreditkontrollen er ikke i tide blevet klarlagt over for bestyrelsen, og er ikke blevet tilstrækkeligt klart omtalt hverken af den interne revision, der i 2005 og særligt i 2006 ikke har fungeret tilfredsstillende, eller af den eksterne revision.

Den af banken valgte høje risikoprofil forudsætter, hvis den er forsvarlig i sig selv, at kredithåndværket i bankens filialer og i kreditkontrollen fungerer optimalt tilfredstil-

lende, og at udlånskunderne og deres projekter har en høj bonitet. Da det i sommeren 2008 stod klart, at denne forudsætning ikke var opfyldt, var bankens solvensoverdækning (stødpudekapital) alt for beskedent til at kunne redde banken fra et sammenbrud.

Vi har i redegørelsens afsnit 9 - 12 vurderet, hvem der har et ansvar eller medansvar for bankens sammenbrud.

Det er vores vurdering, at fhv. adm. direktør Niels Valentin Hansen bærer hovedansvaret herfor. Niels Valentin Hansen var ansvarlig for bankens vækststrategi og for den usædvanlig høje udlånsvækst, primært inden for ejendomssektoren, samt for bankens meget store udlån til ejendomsudviklere, hvoraf nogle i 1990'erne forårsagede store tab hos andre banker. Han har fastholdt denne strategi på trods af adskillige risikoplysninger fra Finanstilsynet om den erfaringsmæssige sammenhæng mellem en høj udlånsvækst og dårlig bonitet hos udlånskunder samt ressourcemæssige problemer i kreditafdelingen med at håndtere de mange nye kunder på en forsvarlig måde.

Bestyrelsen har været bekendt med og ikke gjort indsigelser imod denne vækststrategi, men Niels Valentin Hansen har undladt på en klar måde at orientere bestyrelsen om, at de interne forskrifter for lånesagsbehandling ikke blev fulgt, at Team Kredit ikke havde kompetence og ressourcer til at håndtere kreditkontrollen på en forsvarlig måde, og at den interne revision i 2005 og i hvert fald i 2006 ikke var i stand til at varetage dens væsentlige kontrolfunktioner på en forsvarlig måde. Niels Valentin Hansen har tillige gennem den utilsigtede brug af kreditinstruksens regler om "*presserende tilfælde*" reelt sat bestyrelsens bevillingskompetence på mange store udlån ud af kraft.

Såfremt Niels Valentin Hansen på et tidligere tidspunkt havde draget omsorg for, at Roskilde Bank havde fået etableret en selvstændig og kompetent kreditfunktion med de fornødne ressourcer og med reel kompetence til at håndhæve bankens kreditpolitik og de fastlagte retningslinjer for creditsagers behandling, må udlånsvæksten antages at være blevet væsentlig lavere, og boniteten af bankens kunder højere. En rettidig indgriben over for den interne revisions mangelfulde arbejde ville have medvirket til at forbedre situationen. Det er muligt, at banken som en følge af krisen på ejendomsmarkedet og finanskrisen på sigt alligevel ikke ville kunne have overlevet som selvstændig bank, men bankens tab ville antageligt være blevet langt mindre.

Vi vurderer, at der foreligger et klart ansvarsgrundlag, og at Niels Valentin Hansen er erstatningsansvarlig over for Roskilde Bank for det tab, banken har lidt som følge af hans handlinger og undladelser.

Vi vurderer også, at det andet medlem af direktionen, Arne Wilhelmsen, har et medansvar for bankens tab, idet vi må antage, at Arne Wilhelmsen på de fleste områder har haft fuldt kendskab til de faktiske forhold i banken, som burde have været kommet til bestyrelsens kundskab på et langt tidligere tidspunkt end sket.

Vi mener tillige, at chefen for bankens erhvervs- og kreditafdeling, underdirektør Allan H. Christensen, har et medansvar for bankens tab ved ikke at have orienteret bestyrelsen om Team Kredits ressourceproblemer og den mangelfulde kreditsagsbehandling, der udsatte Roskilde Bank for en væsentlig kreditrisiko.

Vi har ikke fundet, at der er et ansvarsgrundlag for Søren Kaare-Andersen.

For så vidt angår de enkelte medlemmer af bankens bestyrelse er det vores vurdering, at disse medlemmer har handlet retsstridigt og ansvarspådragende over for banken ved at have undladt at føre et forsvarligt tilsyn med bankens direktion, ved ikke at have foranlediget en langvarig praksis med presserende sager standset, og ved at have undladt at få klarlagt ressourcebehovet i Team Kredit med henblik på at sikre tilførsel af de ressourcer, der var nødvendige for at sikre en forsvarlig kreditkontrol i større bevillingssager. Vi finder, at bestyrelsens medlemmer har overtrådt aktieselskabslovens (ASL) § 54 og lov om finansiel virksomhed (FIL) § 71, og at man efter ASL § 140 har pådraget sig et erstatningsansvar over for banken, idet en aktiv indgriben fra bestyrelsens side på et tidligere tidspunkt ville kunne have medvirket til at begrænse bankens samlede tab væsentligt.

For så vidt angår den interne revision, er det vores vurdering, at nu afdøde fhv. revisionschef Inger Pedersen for regnskabsåret 2006 har overtrådt god revisionsskik, og har handlet ansvarspådragende over for banken.

Den nuværende revisionschef Birgit Schledermann, hvis arbejde efter hendes udnævnelse pr. 1. februar 2007 vi ikke har grundlag for at kritisere, har efter vores vurdering overtrådt god revisionsskik og handlet ansvarspådragende over for banken ved, at hun uden forbehold underskrev årsprotokollatet af 9. februar 2007 vedrørende årsrapporten for 2006, hvorved hun – der ikke i 2006 havde ansvaret for intern revision – over for bestyrelsen var med til at legitimere det mangelfuldt udførte arbejde.

For så vidt angår den eksterne revision, er det vores vurdering, at Ernst & Young, Statsautoriseret Revisionsaktieselskab, for regnskabsåret 2006 ikke har handlet i overensstemmelse med god revisionsskik, idet revisor ikke på en tilstrækkelig klar måde i revisionsprotokollen har forholdt sig til den interne revisions mangelfulde revisionsarbejde, og den mangelfulde kreditsagsbehandling. Revisor har herved handlet ansvarspådragende over for banken.

Vedrørende bankens handel med egne aktier finder vi, at banken har overtrådt ASL § 48 h, stk. 1, om forbud mod at tegne egne aktier ved emissionen i marts-april måned 2007, og at der muligvis tillige foreligger en overtrædelse af straffelovens (STRL) § 296, stk. 1, nr. 3, alternativt FIL § 373, stk. 7. Vi finder tillige, at Ernst & Young ved den manglende omtale heraf i revisionsprotokollen til årsrapporten 2007 og ved den manglende supplerende oplysning i årsrapporten, har handlet i strid med god revisi- onsskik og erklæringsbekendtgørelsen.

Vi er anmodet om at vurdere, om bankens årsrapporter for regnskabsårene 2005 – 2007 samt kvartalsrapporten pr. 31. marts 2008 har været retvisende. Vi har ikke fundet grundlag for at tage stilling til nedskrivningsbehovet pr. 31. december 2005 og 31. december 2006.

Det er vores vurdering, at der ikke foreligger et tilstrækkeligt grundlag for at fastslå, at der på individuelle engagementer var indtruffet objektivt konstaterbare værdiforrin- gelser med krav til nedskrivninger i et sådant omfang og på et sådant tidspunkt, at den aflagte årsrapport 2007 og delårsrapporten pr. 31. marts 2008 var væsentligt fejlbehæftede. Ved denne konklusion er bl.a. taget i betragtning, at der pr. 1. januar 2005 trådte nye regnskabsregler i kraft for pengeinstitutter, der medførte, at der ikke som tidligere kunne foretages hensættelser til fremtidige sandsynlige tab, men at der alene kunne foretages nedskrivning på udlån som følge af tab på baggrund af objekti- ve konstaterbare kriterier, samt at Finanstilsynet i december måned 2007 foretog en omfattende gennemgang af bankens engagementer, uden at der blev udtalt kritik af tidspunktet for bankens konstatering af OIV, eller stillet krav om nedskrivninger ud over de to nedskrivninger på større engagementer, der var en følge af tilsynets gen- nemgang. Den eksterne revision gennemgik ved revisionen af årsrapport 2007 ned- skrivninger på kr. 389 mio. svarende til 87 % af nedskrivningerne pr. 31. december 2007 uden at give udtryk for, at der var behov for yderligere nedskrivninger på de gennemgåede engagementer eller andre engagementer.

Vi er tillige anmodet om at vurdere, om tildeling og afvikling af aktieoptioner til ledel- sen i Roskilde Bank har været gennemført på en forsvarlig måde. Det er vores vurde- ring, at der ikke foreligger et tilstrækkeligt grundlag for at kunne fastslå, at tildelingen af optioner i 2003 ikke var forsvarlig, eller at afviklingen af optionerne i 2006 og 2008 ikke foregik forsvarligt.

4. Hændelsesforløbet omkring Roskilde Banks sammenbrud og ophør som selv- stændig bank i august måned 2008

Efter i en årrække at have konstateret betydelige positive driftsresultater og begræn- sede nedskrivninger på udlån og garantier konstaterede ledelsen i Roskilde Bank i for-

bindelse med bankens gennemgang af udlån og garantier til brug for udarbejdelsen af halvårsrapporten for 2008, at der ville skulle foretages nedskrivninger i et væsentligt større omfang end hidtil antaget. Bankens ledelse iværksatte i samarbejde med dens finansielle og juridiske rådgivere sonderinger om muligheden for en aktieemission eller et helt eller delvist salg af banken. Det viste sig ikke muligt at gennemføre en garanteret aktieemission eller et salg.

Banken kontaktede herefter myndighederne og fik den 10. juli 2008 etableret en likviditetsgaranti fra Nationalbanken, som sikrede banken den fornødne likviditet. Det blev i denne forbindelse aftalt, at der skulle ske en revision af halvårsrapporten pr. 30. juni 2008, og at banken skulle klargøres til et salg.

Ved børsmeddelelse af 14. juli 2008 meddelte banken, at man havde konstateret, at de samlede nedskrivninger ville udgøre ca. kr. 880 - 900 mio. Forventningerne til halvårsresultatet før skat blev oplyst at være et underskud på kr. 520 - 540 mio., idet banken tillige oplyste, at den overholdt såvel solvensprocenten som bankens eget solvensbehov.

På et bestyrelsesmøde den 4. august 2008 oplyste direktionen, at nedskrivningen på udlån mv. udgjorde kr. 893 mio., og at resultatet for halvåret 2008 viste et underskud før skat på kr. 527 mio. Der toges forbehold om, at revisionen endnu ikke havde afsluttet sit arbejde.

Banken gennemførte en struktureret salgsproces, men ved budfristens udløb den 23. august 2008 var der ikke indkommet tilbud om køb af banken helt eller delvist.

Roskilde Bank indgik herefter den 24. august 2008 en overdragelsesaftale med Nationalbanken og Det Private Beredskab til Afvikling af Nødlidende Banker, Sparekasser og Andelskasser (Det Private Beredskab).

Den reviderede halvårsrapport forelå den 29. august 2008, men allerede ved skrivelse af 22. august 2008 meddelte bankens revisorer Finanstilsynet, at det var revisorernes begrundede formodning, at banken i halvårsrapporten for 1. halvår 2008 ville skulle foretage yderligere nedskrivninger på udlån og hensættelser på garantier, der ville have en resultatmæssig negativ effekt på mindst kr. 1 mia. før skat i forhold til det oplyste i bankens fondsårsmeddelelse af 14. juli 2008. På denne baggrund var det revisorernes opfattelse, at banken ikke opfyldte det af banken individuelt opgjorte solvensbehov eller solvenskravet efter FIL § 124.

I henhold til overdragelsesaftalen overdrog Roskilde Bank samtlige aktiver, herunder bl.a. udlånsportefølje, navn og øvrige immaterielle rettigheder samt domicil, ejendomme mv. og al gæld og andre forpligtelser, bortset fra hybrid kernekapital og an-

svarlig lånekapital, til den af Nationalbanken og Det Private Beredskab nyetablerede bank. Aftalen blev efterfølgende godkendt på bankens ekstraordinære generalforsamling den 1. september 2008.

I forbindelse med revisionens udvidede gennemgang af engagementer ved aflæggelse af halvårsrapporten blev der efter bankens hidtidige regnskabspraksis konstateret yderligere behov for nedskrivninger på udlån og hensættelser på garantier på i alt kr. 2.685 mio. Hertil kom en regulering af aktiver til overdragelsesværdier i forbindelse med ændring af anvendt regnskabspraksis med kr. 1.915 mio.

De samlede nedskrivninger på udlån og garantier androg pr. 30. juni 2008 kr. 3.578 mio. De akkumulerede nedskrivninger og hensættelser androg kr. 4.049 mio. Fordelingen på individuelle nedskrivninger på udlån og gruppevise nedskrivninger på udlån samt individuelle hensættelser på garantier mv. og gruppevise hensættelser på garantier mv. fremgår af note 7 til halvårsrapporten 2008, **bilag 3**.

Den reviderede halvårsrapport viste et negativt driftsresultat på kr. 5.142 mio. og en negativ egenkapital på kr. 2.525 mio. pr. 30. juni 2008.

Halvårsrapporten var aflagt med de tilpasninger, der fulgte af, at banken ikke længere var en "*going concern*".

29. august 2008 erhvervede Nordea, Spar Nord Bank og Arbejdernes Landsbank Roskilde Banks filialer med ret til at returnere "*dårlige kunder*". Salget godkendtes på en ekstraordinær generalforsamling den 6. oktober 2008. Den gamle Roskilde Bank tog navneforandring til "*Selskabet af 1. september 2008 A/S*".

Den 24. oktober 2008 trådte den gamle Roskilde Bank i betalingsstandsning.

I januar 2009 returnerede de købende banker ca. 1.400 erhvervskunder og ca. 6.000 privatkunder til den nye Roskilde Bank.

Årsrapporten for den nye Roskilde Bank for perioden 24. august - 31. december 2008 viste et underskud før skat på kr. 3.501 mio. Banken havde, i tillæg til hvad der var indregnet i åbningsbalancen, foretaget nedskrivning af værdien på udlån mv. med kr. 5.303 mio. De akkumulerede nedskrivninger på udlån androg pr. 31. december 2008 kr. 8.507 mio., og hensættelser på garantier mv. kr. 917 mio., eller et samlet beløb i nedskrivninger og hensættelser på i alt kr. 9.424 mio.

Den 26. februar 2009 fratrådte bestyrelsen i den gamle Roskilde Bank og indgav konkursbegæring. Skifteretten i Roskilde afsagde konkursdekret den 3. marts 2009. Som kurator valgtes advokat Jørgen Holst. Konkursboet har ingen aktiver, og passiverne

består alene af efterstillede kapitalindskud på i alt kr. 2.549 mio., fordelt på kr. 1.908 mio. i supplerende kapital, kr. 573 mio. i hybrid kernekapital og kr. 67 mio. i skyldige renter.

5. Årsagerne til Roskilde Banks sammenbrud

5.1 De konstaterede tab på udlån og garantier

Det store tab på udlån og garantier, i alt kr. 3.578 mio., der blev konstateret ved udarbejdelsen af halvårsrapporten pr. 30. juni 2008, og som førte til inddragelse af banklicensen og bankens ophør som selvstændig bank, var hovedsageligt forårsaget af, at ledelsen i Roskilde Bank og revisionen fandt grundlag for at konstatere OIV (objektiv indikation for værdiforringelse) med nedskrivningsbehov på en række af bankens største engagementer inden for ejendomsbranchen, især vedrørende projektfinansiering af bolig- og erhvervsbyggeri. Disse OIV-engagementer er identificerede og beskrevet i revisionsprotokollat af 28. august 2008, der er påtegnet af den gamle banks direktion og bestyrelse. Vi har lagt ledelsens og revisorernes konstatering af nedskrivningsbehovet til grund for vores undersøgelse og vurdering, men har foretaget en stikprøvevis gennemgang af nogle af disse engagementer i samarbejde med bankens revisor. En række af disse kunder er efterfølgende gået konkurs.

Vi har fokuseret på bankens engagementer med de ti største nedskrivninger. De vedrører stort set alle udlån til erhvervs-kunder inden for ejendomsbranchen, og hovedparten var kunder i bankens centrale erhvervsafdeling i Roskilde, Team Erhverv. Af den samlede nedskrivning pr. 30. juni 2008 på i alt kr. 3.578 mio. vedrører et beløb på kr. 2.246 mio. disse engagementer, der i alt androg kr. 5.303 mio., jf. **bilag 4**. Nedskrivningen pr. 30. juni 2008 på i alt kr. 2.246 mio. fordeler sig størrelsesmæssigt mellem kr. 86 mio. og kr. 535 mio.

De ti erhvervs-kunder var også betydelige låntagere i årene 2005 – 2007, bortset fra at tre af de nævnte ikke var kunder i 2005, og en enkelt af dem ikke i 2006. De ti kunders samlede engagement androg pr. 31. december 2007 kr. 4.976 mio. (nedskrivning på fire af disse kunder på i alt kr. 250 mio.), pr. 31. december 2006 kr. 4.349 mio. (nedskrivning 0) og pr. 31. december 2005 kr. 2.294 mio. (nedskrivning 0). De seks største af de tabsgivende kunder pr. 30. juni 2008 har været betydelige kunder i hele perioden.

Pr. 31. december 2008 udgjorde de ti største nedskrivninger på udlån og garantier samlet kr. 3.537 mio. Her var syv af disse ti nedskrivninger "*gengangere*" fra tilsvarende liste pr. 30. juni 2008 med et samlet beløb på kr. 1.955 mio. og alle med forøgede nedskrivninger i forhold til nedskrivningerne pr. 30. juni 2008.

Roskilde Banks ledelse har efterfølgende iværksat separate advokat- og revisorundersøgelser af to filialer.

5.2 Det er vores vurdering, at Roskilde Banks sammenbrud i det væsentligste var forårsaget af en kombination af følgende faktorer:

1. Den negative udvikling på ejendomsmarkedet
2. Den negative udvikling på pengemarkedet og aktiemarkedet (der senere udviklede sig til en global finanskrisen)
3. Bankens mangelfulde håndtering af kreditsager og en dårlig kreditkultur
4. Bankens høje risikoprofil (høj udlånsvækst, stor koncentration og satsning på ejendomsmarkedet og en beskedent solvensoverdækning som "buffer" mod fremtidige tab)

5.3 Den negative udvikling på ejendomsmarkedet

Markedet for fast ejendom har siden 2002 oplevet stærkt stigende priser. Fra 3. kvartal 2006 har priserne dog været faldende. Faldet i antal solgte ejerlejligheder var på ca. 60 %. Dette førte til en opbremsning af markedet for nyopførte ejerlejligheder, og resultatet blev tusinder af usolgte ejerlejligheder, som har tvunget ejerne til enten at sælge til lave priser eller forsøge at udleje. Tilsvarende skete et fald i salg af byggegrunde. Nybyggeri blev meget begrænset, og også større boligudlejningsejendomme har oplevet et kraftigt prisfald.

Roskilde Bank har i en række år haft en meget betydelig vækst og satsning på ejendomssektoren. Udlån og garantier til ejendomssektoren udgjorde en meget stor andel af bankens samlede udlån. Konjunkturudviklingen har derfor medført store økonomiske problemer for bankens ejendomskunder, hvoraf flere er gået konkurs, ligesom banken har måttet konstatere meget betydelige tab på udlån og garantier.

5.4 Udviklingen på pengemarkedet (finanskrisen)

Roskilde Bank deltog særdeles aktivt i den optimisme og risikovillighed, der har været gældende i adskillige år, hjulpet på vej af gode konjunkturer og et stabilt lavt renteniveau. Dette har ført til stigende priser på fast ejendom, obligationer og aktier, og en stor efterspørgsel efter mere risikofyldte og højere forrentede investeringsobjekter, herunder de såkaldte subprimelån og sofistikerede finansielle instrumenter.

I dette positive marked havde Roskilde Bank ikke problemer med at finansiere sit betydelige indlånsunderskud, der var en følge af den betydelige udlånsvækst, primært til ejendomsmarkedets aktører. Banken gennemførte aktieemissioner i 2005 og 2007 og optog i perioden 2005 – 2008 mange og betydelige lån på det danske og internationale kreditmarked, ofte i form af efterstillede lån, og bistået af en positiv rating hos Moody's, samt en betydelig udlånsvilje hos danske og udenlandske banker.

Udviklingen på det amerikanske boligmarked førte igennem 2007 til store tab på de såkaldte subprimelån og til en større og større tilbageholdenhed fra bankerne med at låne til hinanden. Det blev derfor betydeligt vanskeligere for banker med store indlånsunderskud at skaffe den nødvendige "*funding*" på pengemarkedet. Dette førte til stigende renter, faldende priser på fast ejendom og andre finansielle aktiver, og stærkt faldende aktiekurser. Således faldt OEM-indekset fra kurs 515 i efteråret 2007 til kurs 400 ved årsskiftet 2007/08 (eller ca. 20 %). Kursfaldet fortsatte i hele 2008.

Den stigende uro på de finansielle markeder førte til en global finansiell krise, der i løbet af 2008 ramte hele det finansielle marked med en kraft, som næppe nogen med rimelighed havde kunnet forudse. Hele den danske banksektor, med ganske få undtagelser, fik betydelige problemer og måtte hjælpes på vej gennem politiske hjælpepakker. Mange banker har til trods herfor ikke kunnet overleve som selvstændige banker.

Finanskrisen ramte Roskilde Bank særligt hårdt. De betydelige positive driftsresultater på basisforretningen blev nu vendt til et betydeligt underskud i sommeren 2008 som følge af store nedskrivninger på udlån. Med koncentrationen af udlån på store ejendomsdevelopere, et drastisk fald i bankens aktiekurs og usikkerheden om boniteten af bankens udlånskunder, kombineret med nedgraderinger hos Moody's, var det i sommeren 2008 umuligt for banken at finansiere sit fortsat store indlånsunderskud på det danske og udenlandske lånemarked, eller hos aktionærerne i form af en ny aktieemission. Det var heller ikke muligt at overdrage ejendomsengagementerne til andre banker eller at sælge banken til konkurrerende institutter. Resultatet blev, at banken blev solgt i dele, og at hovedparten af engagementerne inden for ejendomssektoren blev efterladt i et afviklingsselskab.

5.5 Udviklingen i aktiekursen

Kursen på Roskilde Banks aktier har udviklet sig således:

Ultimo 2002	kurs 83
2003	kurs 177
2004	kurs 272
2005	kurs 496
2006	kurs 657
2007	kurs 323
30. juni 2008	kurs 177

5.6 Bankens mangelfulde håndtering af kreditsager og en dårlig kreditkultur

Roskilde Banks daværende bestyrelse og direktion har officielt erkendt, at håndteringen af kreditsager i banken generelt set har været meget mangelfuld og stærkt kritiseret. Dette fremgår således af bankens fondsårsmeddelelse den 14. juli 2008, hvori det bl.a. hedder:

"Imidlertid medførte den meget kraftige vækst i bankens aktiviteter, at bankens rutiner og forretningsgange ikke altid kunne holde trit med udviklingen. Således har den interne styring af visse udlånsengagementer i nogle tilfælde ikke været tilstrækkelig, ligesom bevillingsforudsætningerne ikke altid har været overholdt. En mere grundig vurdering af projekterne, herunder følsomhedsberegninger på forudsætningerne, samt en vurdering af, om de pågældende kunder var i stand til at gennemføre projekterne, kunne i nogle tilfælde have reduceret det behov for nedskrivninger, som banken nu oplever."

På den ekstraordinære generalforsamling i banken den 1. september 2008 fremkom bestyrelsen i sin redegørelse under afsnittet: "Hvordan kunne det gå så galt?" bl.a. med følgende bemærkninger:

"Det har nu vist sig, at banken gennem en årrække vækstede så hurtigt at den nødvendige kreditvurdering og de nødvendige sikringsakter i en række sager ikke blev gennemført. Dette sammenholdt med at en alt for stor del af væksten skete ved udlån til ejendomsmarkedet – og ejendomsdevelopere har nu medført at vi ikke selv kan bestemme bankens fremtid.

.....

Efter revisionens opfattelse har der ofte været et mangelfuldt grundlag for bevilning af større engagementer. Dette gælder også løbende økonomisk opfølgning, for eksempel ved fremskaffelse af perioderegnskaber og budgetter. I en række tilfælde var sikringsakter vedrørende sikkerheder ikke gennemført. Der er i en række tilfælde ydet lån, der overstiger, hvad der kan anses for forsvarligt i forhold til debtors økonomiske forhold."

I en risikorapport af 28. januar 2008 til bestyrelsen, udarbejdet af bankens nye afdeling for risikostyring, Team Risikostyring, gennemgås de forskellige risikokategorier, herunder kreditrisiciene. I rapporten gennemgås afdelingens kvalitative observationer vedrørende kreditrisici, og teamet konkluderer:

"Det giver et billede af en kreditpolitik og -procedure, der ikke har været respekteret, og en kreditafdeling der har været uden gennemslagskraft og manglet respekt i organisationen. Der er taget initiativer til at ændre dette, men det forudsætter formentlig en større kulturændring i banken."

I tilknytning til risikorapporten af 28. januar 2008 fik bestyrelsen også udleveret et notat af 24. januar 2008 fra direktionen om aktiekursen. Heri omtaltes en analyse af 27. december 2007 fra Carnegie af Roskilde Bank og Amagerbanken, som gav direktionen anledning til følgende kommentarer:

"Med andre ord – Vores høje vækstrater og store eksponering mod ejendomsmarkedet gør, at de ønsker at se dokumentation for, at vi har styr på kreditlødigheden, førend de tør anbefale et køb. Eller sagt på dansk: De frygter større nedskrivninger end vi hidtil har signaleret."

Med nedskrivningen i januar fik de ret. Kreditlødigheden var ikke så god som vi havde signaleret. Der ligger derfor en periode foran os, hvor vi skal vinde deres tillid til, at vi – nu – har reserveret tilstrækkeligt i f.t. til de forventede nedskrivninger fremadrettet."

Bankens erkendelse af den mangelfulde sagsbehandling af creditsager og den dårlige kreditkultur er bestyrket af såvel intern som ekstern revisor i revisionsprotokollaterne i forbindelse med det reviderede halvårsrapport pr. 30. juni 2008, **bilag 5 og 6** (notat om kvartalsmøderne fremgår af **bilag 7**).

Bankens erkendelse er tillige bestyrket gennem indholdet af de interne revisionsrapporter, **bilag 8**, og gennem den nuværende ledelses efterfølgende erfaringsgrundlag.

Vi har stikprøvevis ved gennemgang af enkelte større engagementer fået bekræftet den mangelfulde creditsagsbehandling.

Vi kan således tiltræde, at creditsagsbehandlingen og kreditkulturen i Roskilde Bank har været særdeles mangelfuld og stærkt kritisabel, hvilket bl.a. har givet sig udslag i:

- Et meget stort antal efterbevillinger til bestyrelsen, klassificeret som de såkaldte "presserende sager". Der er her tale om forkert anvendelse af direktionsinstruksens bestemmelse om "presserende tilfælde", ligesom de presserende sa-

ger er et udslag af, at bevillingsbeføjelser i et stort antal sager ikke har været overholdt.

- Der har været en udstrakt brug af forhøjelser af engagementer til inddækning af meget betydelige overtræk, og ofte ved overtrædelse af bevillingsbeføjelser.
- Dårlig sagsbehandling i creditsagerne, herunder
 - mangelfuldt grundlag for bevilling af større engagementer
 - manglende løbende økonomisk opfølgning, f.eks. ved fremskaffelse af perioderapport og budgetter
 - ikke gennemførte sikringsakter
 - manglende registrering af relevante data
 - mangelfulde sagsmapper mv.
- Dårlig kreditbonitet hos nogle store erhvervskunder og mangelfuld konstatering og kontrol heraf. En række af de store erhvervskunder har været medvirkende til store tab i banksektoren i 1990'erne.
- Manglende anvendelse af bankens byggesagkyndige, før der udbetales på anlægs- og projektf finansieringstilsagn.
- For beskeden rapportering på porteføljeniveau om bankens kreditter. I den rapportering, der tilgår lederråd og bestyrelse, er der kun to mindre tabeller vedrørende branchefordeling og store engagementer.
- Manglende overblik, styring og kontrol med koncernengagementer, særligt på projekt- og anlægsfinansieringer.

Den mangelfulde sagsbehandling i bankens filialer skyldes efter vores vurdering en kombination af en dårlig kreditkultur og det forhold, at bankens centrale kreditfunktion, Team Kredit, ikke har fungeret tilfredsstillende. Banken har manglet en effektiv kreditstyring og kontrol af, at de interne retningslinjer for bevillingssager blev fulgt og respekteret. Kreditafdelingen har samtidig ikke fået tilført tilstrækkelige ressourcer til at håndtere bankens betydelige vækst på udlånssiden, samt de mange andre opgaver, som har påhvilet denne funktion, herunder et omfattende arbejde forbundet med Finanstilsynets mange presserende forespørgsler. Kreditfunktionen har således i hele perioden "*haltet bagefter*" salgsteamet i filialerne, herunder Team Erhverv, hvilket i sig selv kan have medvirket til det store antal efterbevillingssager i banken.

Kreditafdelingens centrale betydning er ikke kommet til udtryk i den organisatoriske indplacering. Lederen af kreditafdelingen er ikke indgået i bankens lederråd. Lederne

af Team Erhverv og Team Kredit har begge refereret til samme underdirektør, Allan H. Christensen. Underdirektøren indgik i bankens lederråd, og det var ham, der forelagde kreditindstillinger mv. på bestyrelsesmøderne i banken. Team Kredit har ikke haft den fornødne gennemslagskraft og respekt i filialerne.

Den manglende respekt for kreditfunktionen og for overholdelse af kreditinstruksen og retningslinjerne på kreditområdet skyldes efter vores vurdering, at banken i hele direktør Niels Valentin Hansens ledelsesperiode, såvel internt som eksternt, har været stærkt fokuseret på vækst. Et stadigt forøget forretningsvolumen har været en drivende kraft for bankens øverste ledelse, og har også gennemsyret hele bankens salgsorganisation, understøttet af betydelige bonusser, når vækstmålene blev nået, og af et favorabelt medarbejderaktieprogram. I et sådant vækstmiljø kommer overholdelse af formelle regler i anden række, især når der er ressource- og kompetenceproblemer. Dertil kommer, at denne nedprioritering af en sædvanlig og bankmæssig kredithåndtering er blevet understøttet dels af kreditafdelingens "svage" placering i den overordnede organisationsstruktur, dels af en accept af en lemfældig kreditsagsbehandling fra bankens øverste ledelse gennem en længere årrække.

Efter Søren Kaare-Andersens tiltræden som administrerende direktør pr. 1. juli 2007 blev der gennemført en række tiltag, der alle havde til formål at forbedre bankens kredithåndtering. Der blev således krævet et stop for presserende sager, der blev indført en 90 dages grænse for overtræk, der blev ansat en ny kreditdirektør, og der blev strammet op på kreditpolitikken, indført en kreditstrategi og ændret i organisationen. Uanset nye klare retningslinjer fortsatte efterbevillingssagerne, ubevilgede overtræk og dårlig kreditsagsbehandling imidlertid i en meget lang periode, hvilket er dokumenteret gennem de rapporter, der er udarbejdet af intern revision vedrørende undersøgelser af forskellige filialer i 2008. Det viste sig, at bankens stærkt fokuserede salgsstruktur og den lemfældige kreditkultur var vanskelig at ændre, og at det under alle omstændigheder ville tage lang tid.

På det overordnede plan har kreditafdelingen også lidt under en manglende klar kreditpolitik og klare retningslinjer med henblik på kundetype, projekttype, brancher og branchekonzentration, forhold mellem indlån og udlån og manglende klare instrukser om rapportering af kreditsager til direktion og bestyrelse.

Det er vores vurdering, at den mangelfulde håndtering af bankens kreditsager og bankens dårlige kreditkultur har været en væsentlig medvirkende årsag til de store tab, der blev konstateret i forbindelse med halvårsrapport pr. 30. juni 2008. Den største del heraf skyldes nedskrivninger på nogle af bankens største kunder inden for ejendomssektoren. En række af disse kunder ville formentlig være blevet afvist eller have fået reduceret deres engagement med banken væsentligt, alternativt på et senere tidspunkt søgt afviklet, såfremt bankens kreditstyring og kreditfunktion havde funge-

ret i overensstemmelse med bankens kreditpolitik og de gældende retningslinjer for kreditsagsbehandlingen var blevet fulgt i bankens filialer.

Kreditsagernes behandling i Roskilde Bank på de forskellige niveauer i bankens bevil-
lingshierarki er nærmere belyst i punkt 6.

5.7 Roskilde Banks høje risikoprofil

Roskilde Bank har igennem en årrække været kendetegnet ved

- en meget betydelig vækst
- en meget betydelig satsning på ejendomssektoren
- en stor andel af større engagementer inden for ejendomssektoren (engage-
menter på mere end 10 % af basiskapitalen)
- en forholdsvis lav solvensoverdækning.

Roskilde Banks vækststrategi var en bevidst og målrettet strategi, der tiltrak mange nye kunder, og resulterede i mange store og risikobetonede engagementer med deve-
lopere inden for ejendomsbranchen, heraf nogle der var dybt involveret i nødlidende
ejendomsprojekter i 90'erne. Flere af disse kunder er efterfølgende gået konkurs.

Bankens vækst

Fra bankens årsrapporter 2006 og 2007 samt halvårsrapporten pr. 30. juni 2008 kan
udledes følgende tal:

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Pr. 30/6 2008
Udlån (mio.kr.)	6.233	6.991	9.688	14.962	23.765	32.551	29.790
Indlån (mio.kr.)	4.522	5.019	6.290	9.405	12.360	17.376	17.691
Aktiekurs	83	177	272	496	657	323	177
Antal medarbejdere	354	378	404	443	526	609	654
Udlån/indlån	140,6	142,2	156,8	160,2	194,2	190,2	191,1
Solvensprocent	13	12,9	12,2	11,5	12,8	11,9	negativ
Basisindtjening (mio.kr.)	152	170	210	347	554	720	370
Forrentning af egenkapital (før skat)	20	28,7	26,4	42,8	33,0	12,3	negativ
Antal nye kunder	8.900	8.200	n.a.	10.500	11.900	16.000	n.a.
Antal nye aktionærer	131	388	1.485	6.048	3.258	3.163	n.a.

Det fremgår af opstillingen, at udlånene er femdoblet i perioden 2002 – 2007. Væk-
sten i udlån var i 2005 og 2006 på over 50 %, hvilket ligger betydeligt over gennem-
snitsvæksten i sammenlignelige institutter. Det fremgår også af oversigten, at væk-

sten førte til store overskud på bankforretningen og stigende kurs på bankens aktier. Basisindtjeningen steg i samme periode fra 152 mio. kr. til 720 mio. kr.

Udlånene til ejendomssektoren

Den procentvise fordeling af udlån og garantier til ejendomssektoren udgjorde ifølge årsrapporten for 2007 46 %.

I årsrapporten for 2006 er de tilsvarende tal 44 % i 2006 og 39 % i 2005, benævnt som "*bygge- og anlægsvirksomhed*" og "*ejendomsadministration og -handel, forretningservice*."

I henhold til FIL § 145 skal engagementer, der enkeltvis vedrører 10 % eller mere af basiskapitalen, indberettes til Finanstilsynet hvert kvartal. I Roskilde Bank havde Team Økonomi ansvar for at opgøre og indsende disse oversigter. En summarisk oversigt over større engagementer er indeholdt i Team Økonomis løbende rapporter til bestyrelsen, ligesom de engagementer, der er omfattet af denne bestemmelse, er gjort til genstand for særlig og detaljeret omtale i de revisionsprotokollater, der blev udarbejdet af intern revision i tilknytning til årsrapporten.

Roskilde Banks solvensbehov

Generelle bemærkninger

Finanstilsynet har den 24. november 2008 afgivet en redegørelse til Folketingets Finansudvalg. Som bilag 1 dertil er indeholdt Finanstilsynets redegørelse for Finanstilsynets tilsyn med Roskilde Bank. Ud over en omtale af Finanstilsynets vurdering af Roskilde Banks forhold og årsagerne til bankens problemer indeholder redegørelsen en generel information om solvensreglerne og lovgivningen. Finanstilsynets redegørelse vedlægges som **bilag 9**.

Basiskapitalen i pengeinstitutter skal minimum udgøre 8 % af de risikovægtede poster (solvenskravet), jf. FIL § 124. Med virkning fra 1. januar 2005 indførtes regler i FIL om, at en banks bestyrelse og direktion løbende skal opgøre instituttets individuelle solvensbehov, der ikke kan være mindre end 8 %.

I medfør af FIL § 152 skal et pengeinstitut have en forsvarlig likviditet, og likviditeten skal mindst udgøre 10 % af pengeinstituttets samlede gælds- og garantiforpligtelser fraregnet efterstillet kapitalindskud, der kan medregnes ved opgørelse af basiskapitalen.

Den 1. januar 2005 trådte nye regnskabsregler for pengeinstitutter i kraft med henblik på at leve op til kravene i IFRS' regnskabsregler. Ændringerne medførte, at der ikke som tidligere kunne foretages hensættelser til fremtidige sandsynlige tab, men at der alene kunne foretages nedskrivning på udlån som følge af tab på baggrund af objektive konstaterbare kriterier. Samtidig blev der indført mulighed for at nedskrive på grupper af kunder.

I opgørelsen af det individuelle solvensbehov indgår en lang række forhold, hvor der skal foretages en række skøn. Af lovbemærkningerne fremgår, at pengeinstitutter ved opgørelse af solvensbehovet som minimum skal tage højde for forretningsprofil, risikokonzentration, store engagementer, udlånsvækst, vækstforventninger, muligheder for at fremskaffe kapital, udbyttepolitik, kontrolmiljø og konjunkturfølsomhed. Det er bankens ledelse, der er ansvarlig for, hvor stor en solvensoverdækning banken skal have for at kunne imødegå situationer, hvor solvenskravet ikke længere er opfyldt.

Roskilde Banks opgørelse af sit solvensbehov

Roskilde Banks solvensbehovsopgørelser har været genstand for omfattende korrespondance med Finanstilsynet, hvor Tilsynet flere gange har argumenteret for et højere solvensbehov.

I direktionens notat af 24. januar 2008 benævnt: "Aktiekursen – scenarier fra 2008" nævner direktionen i et tillæg om bank Trelleborg bl.a.:

"Den helt banale lære, der kan udledes af denne case, er, at det er livsvigtigt at opretholde en god afstand mellem solvensbehovet og den faktiske solvens og likviditeten skal være robust i strukturen og med god afstand til mindstekravet i § 152."

I Team Risikostyrings risikorapport til direktion og bestyrelse, dateret 28. januar 2008, fremgår fordelingen af bankens solvensbehov på de enkelte risikoområder, der indgår i solvensbehovsopgørelsen pr. 31. december 2007, opgjort til 10,5 %.

Den dominerende risikokategori er kreditrisiciene, der udgør 73 % af de samlede opgjorte risici. I solvensbehovsopgørelsen på 10,5 % er afsat kr. 3.144 mio. til dækning af kreditrisici. En stor del af det afsatte beløb dækker eksponeringen på kunder inden for projekt- og anlægsfinansiering, der er på 42 % af samtlige udlån og garantier eller kr. 18,5 mia. Det fremgår af risikorapporten, at svage engagementer (privatkunder med rating E og erhverv med rating 600 + 700) udgør kr. 9,1 mia. med en samlet blanco på kr. 5,2 mia. Heraf andrager erhvervsengagementer kr. 6,5 mia. og heraf igen anlægs- og projektfinansiering kr. 3,9 mia.

En af Team Risikostyring udarbejdet stresstest viser, at såfremt banken får nedskrivninger på kr. 500 mio. mere end budgettet i 1. kvartal 2008, vil der blive et underskud på ca. kr. 350 mio. i kvartalet, men banken vil fortsat have solvens til at møde det i januar opgjorte solvensbehov på 10,5 %. Dette scenarium var således grænsen for, hvad banken kan klare af øget nedskrivning i 1. kvartal, uden at solvensen kommer under det opgjorte solvensbehov på 10,5 %.

Såfremt det bliver nødvendigt med yderligere kr. 1 mia. ekstra i nedskrivninger end budgettet i 1. kvartal 2008, vil dette i henhold til Team Risikostyring indebære et underskud på kr. 850 mio. i kvartalet, og banken vil komme under solvenskravet på 8 %.

Det anføres, at en opfyldelse af det nuværende solvensbehov på 10,5 % og en ekstra nedskrivning på kr. 1 mia. vil kræve en kernekapital på 7,5 % og en solvens på 13,5 %.

5.8 Samspelet mellem de forskellige årsager til sammenbruddet

Det er ikke muligt at kvantificere, hvilken andel de nævnte faktorer har haft på bankens sammenbrud, men de har alle været en medvirkende årsag til bankens tab.

Bankens bevidst høje risikoprofil i form af den høje udlånsvækst, den betydelige koncentration og satsning på ejendomsmarkedet, og på de efter bankens størrelse meget betydelige udlån til ejendomsdevelopere, forudsætter en betydelig indtjening på basisforretningens drift, gode lånemuligheder hos danske og udenlandske kreditinstitutter og en bankmæssig god og forsvarlig kreditsagsbehandling med hensyn til låntagernes og projekters bonitet, tilfredsstillende sikkerhedsengagementer og en effektiv og forsvarlig løbende opfølgning og kreditstyring. Den høje risikoprofil stiller forøgede krav til kreditsagshåndtering og kreditkulturen. Da det opadgående ejendomsmarked vendte i efteråret 2006 og udviklede sig fortsat negativt, opstod der i sommeren 2008 problemer med bankens indtjening, også på grund af de store nedskrivninger på en række engagementer med store ejendomsudviklere, og med at skaffe kapital til at finansiere et fortsat betydeligt indlånsunderskud.

Såfremt kreditkulturen og kreditsagshåndteringen havde været i overensstemmelse med kreditpolitikken og de fastsatte retningslinjer, er det som tidligere nævnt vores vurdering, at en række af de store udlån til ejendomsudviklere ikke var blevet gennemført eller i det mindste ville være blevet reduceret eller afviklet længe inden den 30. juni 2008.

Det er således vores samlede vurdering, at bankens valgte høje risikoprofil i sammenhæng med bankens lemfældige kreditkultur og den mangelfulde håndtering i kredit-sagsbehandlingen har forårsaget en betydelig del af bankens samlede tab.

6. Behandlingen af kreditsager i Roskilde Bank

6.1 § 70-instruksen

I henhold til FIL § 70 påhviler det bestyrelsen i en bank at udfærdige skriftlige retningslinjer for bankens væsentligste aktivitetsområder, hvori arbejdsdelingen mellem bestyrelse og direktion fastlægges, den såkaldte § 70-instruks. Denne bestemmelse er således et supplement til ASL § 54. Roskilde Bank har i hele undersøgelsesperioden opfyldt kravet i FIL § 70. § 70-instruksen er ændret flere gange i perioden, særligt for så vidt angår ændring af bevillingsrammer.

Roskilde Banks § 70-instruks indeholder følgende delinstrukser: kreditinstruks, fondsinstruks, udlandsinstruks, likviditetsinstruks og et afsnit om rapportering til bestyrelsen. Fra den 21. december 2006 er der tillige medtaget et afsnit om "*kapitaldækning og solvensbehov*". Direktionens bevillingskompetence fremgår af kreditinstruksen.

6.2 Kreditorganisationen i Roskilde Bank

Bilag 10 indeholder en grafisk fremstilling af kredit- og bevillingsorganisationen i Roskilde Bank samt en oversigt over medlemmer af bestyrelsen, direktionen, lederrådet, kreditudvalget og Team Kredit i perioden 1. januar 2005 – august 2008.

6.2.1 *Den af bestyrelsen fastsatte kreditpolitik*

Bestyrelsen i Roskilde Bank har i 2004 vedtaget en overordnet kreditpolitik, der har været gældende i hele undersøgelsesperioden. Den blev først ændret den 24. september 2008, samtidig med at der blev vedtaget en egentlig kreditstrategi, udarbejdet af et nyt og forstærket Team Kredit.

Kreditpolitikken fra 2004, der fremtræder som udarbejdet af Team Kredit, er et dokument på 45 sider. Det er inddelt i fire hovedafsnit: Generelle bemærkninger, retailmarkedet, erhvervskundeforhold og det finansielle marked. Under de generelle bemærkninger er der anført nogle overordnede betragtninger om håndtering af kunderne og opgaverne, herunder hvilke elementer der skal indgå i en vurdering af en kunde, krav til forholdet mellem risiko og økonomisk indsigt, krav til internt beslutningsgrundlag og registrering, spredningen af udlån, tabsrisici og opfølgning på engagementer.

Om kreditsagsbehandlingen fremgår bl.a.:

- Kunderne skal vurderes efter bonitet
- Der skal være et bæredygtigt beslutningsgrundlag for en låneansøgning, der skal være begrundet
- Engagementerne skal så vidt muligt afdækkes med sikkerheder
- Sikkerheder skal værdiansættes forsigtigt og for ejendomme vurderes omhyggeligt
- Aftaler om store engagementer skal altid forelægges kreditudvalget og eventuelt bestyrelsen
- Alle bevillinger i og indstillinger fra et kundeteam er filialchefens ansvar
- Teamets ledelse forholder sig til alle indstillinger til kreditudvalget og påtegner det som tegn på enighed
- Team Kredit vil på et af de årlige møder drøfte de største og de meste risikobetonede engagementer og teamets risikoprofil med den enkelte filialchef
- Team Kredit vil overvåge spredningen i bankens udlån og løbende vurdere, om udlån til en enkelt branche eller kundegruppe kan true bankens mål om at være en selvstændig bank
- Tab på udlån skal minimeres ved høj kvalitet i kreditvurderingen og ved at følge tæt op på engagementer
- Såfremt der er problemer hos kunder, der kan være en tabstrussel for banken, bør der tages initiativ til at minimere risikoen, om fornødent ved at eksportere kunden
- Hensættelsesengagementer vil ikke blive forhøjet, medmindre det forbedrer bankens kreditmæssige situation eller ganske særlige forhold gør sig gældende
- *"Sammensætning af bankens udlån er bestemt af kundernes henvendelser og bankens opsøgende salgsarbejde. Vi søger ikke en bestemt sammensætning af brancher eller kunder. Det medfører en vilkårlig branche- og størrelsesstruktur i porteføljen."* Denne bestemmelse udgik i september 2008
- *"Vi vil med udgangspunkt i vores lokale markedsområde være indstillet på i en periode at løbe en forretningsmæssig kalkuleret risiko på engagementer, som vi mener, kan blive til et sundt og rentabelt engagement."* Denne bestemmelse udgik i september 2008.

Særligt for så vidt angår bygge- og ejendomsfinansiering på erhvervskundemarkedet, fremgår det:

"Vi vil finansiere byggeprojekter for dygtige bygherrer, når vi på forhånd har vurderet, at bygmester kan gennemføre projektet inden for budgettet.

.....

Vi vil yde anlægsfinansiering til virkelige cityejendomme i hovedstadsområdet, i købstæderne, i bankens markedsområde og i Århus og Ålborg. Vi forudsætter, at kunden er kreditværdig, og at ejendommen er økonomisk attraktiv.

.....

Vi deltager gerne i bygge- og ejendomsfinansiering så længe vi finder at markedet er attraktivt. Ved projektf finansiering lægger vi vægt på, at både bygherre og entreprenør har tilstrækkelig økonomisk baggrund.

.....

Desuden lægger vi vægt på, at projektet på forhånd stort set er solgt, eller at byggeriet gennemføres i etaper, og at den ene etape er solgt, inden de går i gang med den næste.

.....

Det er vigtigt, at du følger op på overtræk og andre tegn på, at en kunde har problemer.

.....

I egentlige koncerter ønsker vi så vidt muligt at have en koncernkaution."

6.2.2 Direktionens bevillingskompetence

I henhold til § 70-kreditinstruksen har bestyrelsen bemyndiget direktionen til at bevilge lån og kreditter inden for nærmere bestemte rammer. Bevillingsrammerne er ændret flere gange i undersøgelsesperioden.

Det fremgår, at den generelle bevillingsramme til direktionen i årene 2005 og 2006 var 25 mio. kr., der således var grænsen for debtors samlede engagement med banken. Mod særlig god sikkerhed kunne bevillingsrammen forhøjes med det sikrede beløb, dog højst med 25 mio.kr.

Med virkning fra år 2007 blev direktionens bevillingsret på 25 mio. kr. ændret til en række forskellige grænser inden for forskellige brancher, og der blev givet en ramme for direktionen til at bevilge lån til anlægsfinansiering på 150 mio. kr. og til projektf finansiering på 225 mio. kr., dog således at der højst kunne bevilges 75 mio. kr. pr. enkeltsag.

I sin indstilling til bestyrelsen af 14. december 2006 angiver kreditudvalget, at det er intentionen med indstillingen at reducere det administrative arbejde i banken, herunder ikke mindst i Team Kredit, og at målet er at bringe instruksen i overensstemmelse med ændringer i udviklingen på kreditområdet. Formålet er at fokusere på de væsentligste engagementer inden for alle branchegrupper, som bestyrelsen fortsat skal have forelagt. Ud over den generelle forhøjelse blev det foreslået, at direktionen skal kunne forhøje et af bestyrelsen bevilget engagement fra det gældende maksimum på kr. 10 mio. til nu kr. 75 mio. Det blev endvidere foreslået, at beløbsgrænsen for efterret-

ningssager skulle ændres fra kr. 4 mio. til kr. 15 mio., og grænsen for overtræk fra kr. 1 mio. til kr. 5 mio.

Ændringsforslaget blev vedtaget på et bestyrelsesmøde den 21. december 2006.

I ændringsforslaget indgik, at den periodiske forelæggelse af engagementer skulle erstattes af en løbende gennemgang af de enkelte erhvervsbranchegrupper. Hensigten var at gennemgå én branchegruppe på hvert bestyrelsesmøde med det formål at give bestyrelsen en bedre indsigt i forretningsforhold og risici samt at give en vurdering af brancherne og den forventede udvikling.

6.2.3 *Videredelegering af direktionens bevillingskompetence*

Direktionen uddelegerede hele sin bevillingskompetence til kreditudvalget, hvilket fremgår af forretningsordenen for kreditudvalget.

Direktionen udstedte herudover begrænsede bevillingskompetencer til de enkelte medlemmer af kreditudvalget.

Kreditudvalget udstedte bevillingsbeføjelser til de forskellige filialdirektører og til andre medarbejdere i filialerne og Team Kredit. For filialdirektørerne var den maksimale bevillingsramme i almindelighed kr. 10 mio. med ret til forhøjelse af engagementer bevilget af kreditudvalget på kr. 1 mio. For øvrige medarbejdere i salgsteamene var beløbene væsentligt mindre.

6.2.4 *Presserende bevillingssager*

Kreditinstruksen indeholdt en særlig bemyndigelse til direktionen i presserende tilfælde, der var sålydende:

"Direktionen kan i presserende tilfælde, hvor bestyrelsens godkendelse ikke kan indhentes, foretage bevillinger der bringer et engagement op over de i denne instruks nævnte maksimumbeløb, jf. dog punkt 3.6. Sådanne bevillinger forelægges på det førstkommande eller det dernæst følgende bestyrelsesmøde, dog senest otte uger efter overskridelsen....."

Der blev i meget udstrakt grad gjort brug af denne bestemmelse, idet en meget stor andel af de bevillingssager, der nåede frem til bestyrelsen, var "presserende" bevillingssager.

Det fremgår af en oversigt, som kreditchef Knud Nielsen har udarbejdet den 11. maj 2005 (og fremlagt på et bestyrelsesmøde), at man i Team Kredit har analyseret antal,

volumen og karakteren af de presserende bevillingssager for årene 2002 – 2004 og for januar – april 2005. Det fremgår heraf, at antallet af presserende sager typisk ligger mellem 40 og 50 % på årsbasis. Det anføres i notatet:

"De to væsentligste årsager til, at en sag er presserende er at der er tale om en ny kunde, hvor vi er i skarp konkurrence med kundens nuværende pengeinstitut, eller at der er tale om et byggeprojekt. Ofte er der tale om en kombination af begge faktorer. Når byggeprojekter så ofte bliver presserende sager, hænger det bl.a. sammen med at kunderne i en meget sen fase henvender sig til banken – typisk når hele projektet er klart og man opnår et forhandlingsgennembrud på jord eller eksisterende ejendom."

Det store antal "presserende sager" fortsatte i hele perioden frem til Roskilde Banks sammenbrud, og også i et vist omfang efter, at der blev givet instruks fra direktionen om, at de presserende sager skulle begrænses til rene undtagelsestilfælde. Finanstilsynet afgav den 7. februar 2008 påbud om straks at ophøre med denne praksis.

6.2.5 Rapportering til bestyrelsen

I henhold til kreditinstruksen skal direktionen sende følgende rapportering til bestyrelsen:

- Forelæggelse af direktionens bevillinger i presserende sager (inkluderet i bevillingslisten)
- Fortegnelse over de af direktionen foretagne skriftlige bevillinger, som er bevilget siden seneste bestyrelsesmøde (efterretningslisten)
- Ubevilgede overtræk over kr. 1 mio. (fra 2007 kr. 5 mio.) forelægges bestyrelsen til efterretning en gang om måneden (overtrækslisten)
- En gang halvårligt forelægges alle engagementer omfattet af FIL § 78, stk. 1 og 4
- Alle engagementer over kr. 25 mio., som bonitetsmæssigt er klassificeret i de svageste grupper, forelægges bestyrelsen til bevilling eller orientering minimum en gang halvårligt. Orientering skal ske ved forelægges af hovedtal for engagementerne.
Fra den 1. januar 2007 blev denne bestemmelse ændret til en branchegruppegennemgang af de 10 – 20 største engagementer inden for branchegruppen med én branche for hvert bestyrelsesmøde
- Kvartårlig forelæggelse af alle tab, nedskrivninger og hensættelser tillige med en oversigt over samtlige engagementer med nedskrivninger på over kr. 300.000

- Store engagementer over 10 % af bankens basiskapital er medtaget på Team Økonomis løbende rapporter til bestyrelsen om udviklingen i bankens kapitalberedskab og solvensprocent m.m.

6.2.6 *Lederrådet. Forretningsorden*

Lederrådets sammensætning fremgår af bilag 10.

Det fremgår af lederrådets forretningsorden, at det er lederrådets opgave at tage stilling til problemstillinger af betydning for Roskilde Banks daglige virke og fremtid. Lederrådsmøder afholdes en gang om ugen, og formålet med møderne er at informere mundtligt om aktuelle forhold, såvel inden for som uden for det enkelte medlems ansvarsområde. Det anføres i forretningsordenen, at lederrådet er ansvarlig for, at banken i sin daglige virksomhed opfylder kravene i FIL, ASL og øvrige for pengeinstituttet gældende bestemmelser. Lederrådet skal inden for rammer heraf sikre overholdelsen af de i gældende instrukser og retningslinjer.

Der blev udarbejdet referat af møderne i lederrådet. Vi har gennemgået de udleverede referater. Det fremgår heraf bl.a., at direktør Niels Valentin Hansen har deltaget i langt de fleste møder i tiden indtil sin fratræden pr. 30. april 2007. Referaterne er meget summariske, men er blevet mere fyldige efter Søren Kaare-Andersens tiltræden i juli måned 2007. Referaterne følger i det store og hele en standarddagsorden, hvor man har drøftet likviditet, salg og marketing, administration og direktion. Først på et senere tidspunkt er kredit/jura blevet et selvstændigt punkt. Henvendelserne fra Finanstilsynet og bankens svar på disse henvendelser er omtalt i ganske få linjer, ligesom kreditområdet er stort set uomtalt indtil juli 2007. Det fremgår derimod, at der på lederrådsmøderne har været en del fokus på markedsføringen af bankens produkter og udviklingen heraf.

Efter den 1. juli 2007 er der på lederrådsmøderne fokus på kreditområdet, herunder en ny bevillingsstruktur, fokus på revision af store engagementer, ressourcedrøftelse på kreditområdet etc.

Lederrådet har ikke som sådan haft nogen bevillingskompetence.

Lederrådet har modtaget kopi af samtlige revisionsrapporter fra intern revision og var således bekendt med den dårlige kredithåndtering i bankens filialer.

6.2.7 *Kreditudvalget*

Kreditudvalgets sammensætning fremgår af bilag 10.

Kreditudvalget mødtes stort set dagligt, fra ultimo 2007 dog to faste dage om ugen. Der blev ikke udarbejdet referat fra møderne.

Forretningsorden

Der har i hele perioden været udarbejdet forretningsorden for kreditudvalget. Den er underskrevet af direktionen og af kreditudvalgets medlemmer.

Kreditudvalget var beslutningsdygtig, når underdirektør Allan H. Christensen, bankdirektøren eller vicedirektøren var til stede. Ved underdirektørens ferier og længere fravær indtrådte bankdirektøren eller vicedirektøren i kreditudvalget.

Såfremt hverken underdirektøren, bankdirektøren eller vicedirektøren var til stede, havde Knud Nielsen og Per H. Andersen i fællesskab bemyndigelse til at udøve bevillingsbeføjelsen i kreditudvalget, men underdirektøren skulle i alle tilfælde orienteres om bevillinger foretaget i hans fravær, hvilket skete på baggrund af en ugentlig samleliste.

En gang ugentligt mødtes kreditudvalget med bankdirektøren. På dette møde blev gennemgået også den ugentlige samleliste, som underdirektøren og bankdirektøren påtegnede.

Kreditudvalgets opgaver var:

- Gennemgang af de fra Team Kredit modtagne låneansøgninger og stillingtagen hertil
- Indstille ændringer af bankens kreditpolitik til lederrådet
- Modtage skriftlige rapporteringer fra Team Kredit hver uge om trufne beslutninger, herunder om rentenulstillinger, akkorder, afskrivninger og bevillinger på engagementer, hvorpå der er hensat til imødegåelse af tab. (Rapportering skete også til bankdirektøren og vicedirektøren)
- Gennemgang af oplæg, udarbejdet af Team Kredit, for så vidt angår bevillinger, der i henhold til kreditinstruksen skal forelægges bestyrelsen
- Gennemgang af oplæg udarbejdet af Team Kredit vedrørende information om ubevilgede overtræk med henblik på forelæggelse for bankens bestyrelse en gang om måneden
- Gennemgang af oplæg udarbejdet af Team Kredit vedrørende større engagementer og engagementer omfattet af FIL § 78 med henblik på vurdering af disse engagementers bonitet og forelæggelse af vurderingen for bankens bestyrelse

- Gennemgang af de hvert kvartal udarbejdede oplæg fra Team Kredit vedrørende nedskrivning på udlån og hensættelse på garantier med henblik på forelæggelse for bankens bestyrelse
- Tilrettelægge og deltage i høringer med samtlige kundeteams, administrerende direktør, vicedirektøren, Team Filialledelse og Team Kredit med det formål at få en orientering om teamenes vigtigste kunder samt at vurdere og drøfte de største engagementer og de problematiske engagementer.

6.2.8 Team Kredit

Team Kredits sammensætning fremgår af bilag 10.

Der findes ikke nogen forretningsorden for Team Kredit, og der blev ikke udarbejdet mødereferater.

Team Kredit havde på bankens vegne ansvaret for kommunikationen af og kontrollen med overholdelse af bankens forskrifter og interne retningslinjer for sagsbehandlingen. En væsentlig del af Team Kredits arbejde var at sagsbehandle de kreditansøgninger, der indkom fra de forskellige salgsteams med henblik på at forberede disse til behandlingen i enten kreditudvalget eller bestyrelsen. Team Kredit skulle også udarbejde forskellige lister og opgørelser til brug for forelæggelse for kreditudvalget og efterfølgende for bestyrelsen.

Ud over forberedelsen af lånesager til behandling i kreditudvalget og i bestyrelsen havde Team Kredit også ansvaret for udarbejdelse af forretningsgange samt de oversigter, der flere gange om året skulle gå til bestyrelsen vedrørende bevillinger meddelt af kreditudvalget (efterretningslisten), overtræk og restancer (overtrækslisten), oversigt over nedskrivninger og hensættelser, gruppevise nedskrivninger mv., bistand til intern og ekstern revision i forbindelse med årsrapporterne og kvartalsrapporterne samt vejledning til teamene vedrørende en række spørgsmål, herunder om kreditscoring mv. Team Kredit havde tillige væsentlige arbejdsopgaver i forbindelse med den omfattende korrespondance med Finanstilsynet.

I Søren Kaare-Andersens direktørperiode er der fra efteråret 2007 sket en betydelig opstramning af kreditområdet:

- Der blev i juli måned 2007 tilført 8 nye medarbejdere (5 kreditkonsulenter, 2 analytikere og 1 byggesagkyndig) til kreditafdelingen
- I november 2007 blev der afholdt en lederkonference med det formål at kommunikere til de bevilgende filialer, at opfølgning af udlånsporteføljen skulle styrkes, og at efterbevillinger i form af presserende sager skulle ophøre

- Pr. 1. januar 2008 blev der indført nye regler for overtræk. Hvis et overtræk var på mere end 90 dage, skulle der ske en nedskrivning af engagementet, uanset at dette belastede bankens solvens
- Der blev indført ny rating af erhvervskunder i otte ratingklasser
- Der blev udsendt nytårsbrev til samtlige teamledere med en indskærpelse af de nye risikoregler med stop for efterbevillinger og med 90 dages reglen for overtræk

I forbindelse med den skærpede kreditstyring udarbejdede Team Kredit en lang række interne retningslinjer, herunder

- forretningsorden for kreditudvalget (17. september 2007)
- kreditprocessen omkring behandling af erhvervsengagementer (4. december 2007)
- vejledning for administration af gruppevis nedskrivning (7. januar 2008)
- dagsorden for teamhøringsmøder (2. april 2008)
- forretningsgang for behandling af overtræk og restancer (15. april 2008)
- forretningsgang for løbende overvågning og opfølgning af engagementer (12. november 2007)
- notat om bevillingsbeføjelser (21. april 2008)
- forretningsgang for nedskrivninger/hensættelser (4. juni 2008)
- forretningsgang for kreditbevilling i bestyrelsen (16. august 2008)
- notat om teamhøring (udateret)

6.3 Kreditsagernes behandling i bestyrelsen

Det fremgår af referaterne fra bestyrelsesmøderne i undersøgelsesperioden, at bestyrelsen ved hvert møde har fået forelagt

- en bevillingsliste (de sager, hvor bestyrelsen skulle godkende en ansøgning inklusive de mange sager, hvor bevillingen var meddelt af direktionen eller kreditudvalget som en "*presserende*" sag)
- en efterretningsliste (de sager, hvor direktionen/kreditudvalget havde meddelt bevilling siden sidste bestyrelsesmøde) og
- en overtræksliste (over de overtræk på over kr. 1 (senere 5) mio., der var sket siden sidste bestyrelsesmøde.

Bevillingslisterne var ledsaget af et omfattende bilagsmateriale.

Det fremgår ikke af bestyrelsesmødereferaterne, at bestyrelsen:

- har kritiseret bankens vækstpolitik
- har kritiseret omfanget af presserende sager, den mangelfulde kreditsagshåndtering, den dårlige kreditkultur, koncentration på ejendomsbranchen og omfanget af store engagementer
- har kritiseret bankens høje risikoprofil

For så vidt angår Finanstilsynets kritiske holdning til bankens store vækst, bankens store eksponering inden for ejendomsbranchen, den store andel af store engagementer inden for ejendomsbranchen og bankens solvens, har bestyrelsen drøftet henvendelserne stilet til bestyrelsen fra Finanstilsynet samt bankens svar. Intensiteten af drøftelserne fremgår ikke.

Det skal bemærkes, at referaterne fra bestyrelsesmøderne i perioden indtil 1. januar 2008 var håndskrevne og meget kortfattede beslutningsreferater.

Vi er ikke bekendt med, om der har været afholdt "*formandsmøder*" mellem bestyrelsens formandskab og direktionen.

7. Finanstilsynets undersøgelser, påkrav og henstillinger til Roskilde Bank

Finanstilsynet har i undersøgelsesperioden foretaget adskillige undersøgelser i Roskilde Bank, afgivet påbud og meddelt risikoplysninger og i øvrigt været i meget omfattende dialog med banken om en række forhold. Efter vores vurdering har dette forhold en ikke uvæsentlig betydning ved vurderingen af et eventuelt ansvarsgrundlag for direktion, bestyrelse og revision, hvorfor vi har udarbejdet et notat, hvor vi fremhæver de forhold, som vi skønner, har betydning for vores undersøgelse. Notatet er vedlagt som **bilag 11**.

Fra notatet skal fremhæves følgende:

- 7.1. Finanstilsynet foretog en undersøgelse i Roskilde Bank i perioden 22. februar – 10. marts 2005. Man undersøgte § 70-instruksen, § 71-vejledningen, bestyrelsesprotokollen, revisionsprotokollen og bestyrelsens forretningsorden. Der blev også foretaget undersøgelse af markedsrisikoområdet, af forretningsgangene, af risikostyringen, af rapporteringen til bestyrelsen, af kreditområdet og af bankens solvensbehov. I Tilsynets rapport af 21. april 2005 blev der givet en række påbud (Tilsynets vurdering af, at banken ikke fuldt ud opfylder de krav, der følger af FIL eller øvrige gældende regelsæt), ligesom der blev givet en række risikoplysninger (hvor banken efter Tilsynets opfattelse afviger fra andre sammenlignelige institutter). Finanstilsynet advarede således mod de presserende sager, manglende ressourcer i kreditkontoret (Tilsynet bemærkede, at med bankens udlånsvækst er det vigtigt, at kreditkontoret følger med og

har ressourcer nok til at have større kendskab til de store engagementer), om den omfattende videredelegering af kreditinstruksen til direktionen, om branchekoncentrationen (Tilsynet gav den risikooplysning, at i sammenlignelige institutter er det normalt, at bestyrelsen tager stilling til, hvor stor en branchekoncentration, banken vil have, samt hvor store engagementer og hvor stor en andel af store engagementer banken ønsker) og om bankens store engagementer. Finanstilsynet gennemgik endvidere alle engagementer over kr. 40 mio. og pålagde banken at foretage nedskrivninger pr. 30. september 2004 på fire konkrete engagementer.

- 7.2 Roskilde Bank kommenterede Finanstilsynets brev af 21. april 2005 bl.a. ved brev af 11. august 2005, underskrevet af bestyrelsesformand Jens Winther og administrerende direktør Niels Valentin Hansen. Det hedder bl.a. i bankens brev:

"Samlet set mener vi, at kombinationen af bankens kapitalgrundlag, bonitet med udlånsporteføljen, den pæne omkostningsprocent og den solide basisindtjening (ca. 300 mio. kr. p.a. før beholdningsindtjening), er fuldt tilstrækkelig til at modstå tilbageslag, f.eks. i form af en rentestigning eller større tab på udlån. Vi vurderer ikke denne modstandskraft til at være ringere end for gennemsnittet af danske pengeinstitutter."

- 7.3 Finanstilsynet advarede den 18. oktober 2005 om bankens betydelige stigning i udlånsporteføljen (46,1 % fra ultimo juni 2004 til ultimo juni 2005). Finanstilsynet fandt anledning til at bemærke:

"At det er Finanstilsynets erfaring, at der i mange tilfælde har været en sammenhæng mellem stor udlånsvækst og dårlig bonitet i udlånsporteføljen."

Finanstilsynet konstaterede også i sit brev, at Roskilde Bank er blandt de 20 institutter med den højeste andel af store engagementer i forhold til 800 %-grænsen i FIL § 145, stk. 2. Ultimo juni 2005 udgjorde Roskilde Banks andel således 242,2 % mod medianen for gruppe 1-3 institutter på 66,5 %.

- 7.4 I et høringssvar i november 2005 til Finanstilsynet om bankens udlånsvækst særligt inden for ejendomsudviklingssektoren meddelte banken bl.a.:

"...Banken har derfor oparbejdet en betydelig ekspertise på området. Ud over at vi naturligvis selv gør brug af vores ekspertise, efterspørges den af aktører i markedet. Det er derfor ikke unaturligt, at der opstår en betydelig vækst i bankens udlån på netop det område.

.....

Bankens ejendomsfinansiering er overvejende projektf finansiering. Vores ekspertise anvender vi bl.a. til at udvælge de kunder og projekter som vi finder bedst egnet,

og til at stille de rigtige betingelser til vores medvirken. Vi lægger i den forbindelse særlig vægt på at tage højde for byggerisikoen og salgsrisikoen således at banken kun løber en marginal risiko.

.....

... er en betydelig del af de store engagementer ejendomsprojektfinansiering. Ved en gennemgang af de enkelte engagementer finder vi, at byggekreditterne såvel som kundernes bonitet i det væsentligste lever op til de kvalitetskrav, vi stiller. I modsat fald mener vi at have foretaget tilstrækkelige nedskrivninger. Bankens ledelse finder at væksten i udlån er i god overensstemmelse med bankens strategi. Ledelsen er naturligvis fuldt ud klar over at man ikke kan drive virksomhed uden at påtage sig en risiko, men mener samtidig at væksten sker på et betryggende grundlag. Derfor ønsker bankens ledelse også at fortsætte vækststrategien under iagttagelse af gode kvalitetsnormer."

- 7.5 Finanstilsynet påbegyndte i marts 2006 en længerevarende drøftelse med banken om gruppevise nedskrivninger i årsrapporten 2005. I Fondsrådets afgørelse af 27. juni 2006 fandt Fondsrådet, at banken ikke over for Rådet havde kunnet sandsynliggøre, at der var grundlag for at foretage de pågældende gruppevise nedskrivninger i 2005 og pålagde en tilbageførsel på ca. kr. 54 mio. Dette fandt Fondsrådet var et væsentligt fejlbeløb, men man fandt tillige, at korrektionen af fejlen ville kunne indarbejdes i en korrigerende/supplerende information til markedet og påbød banken at offentliggøre en sådan information. Dette skete via Fondsbørsen den 1. august 2006.

I sin samlede vurdering anførte Fondsrådet bl.a.:

"Fondsrådet er enig med banken i, at kraftig udlånsvækst i 2005 kan medføre øget risici for tab. Dette skal banken tage hensyn til ved opgørelse af bankens solvensbehov og ikke ved indregning af gruppevise nedskrivninger i resultatopgørelsen for 2005, når der ikke siden udstedelsen af de pågældende udlån i 2005 er indtruffet forhold, som medfører fald i de forventede fremtidige betalinger."

- 7.6 Finanstilsynet påbegyndte den 16. juni 2006 en undersøgelse om Roskilde Banks solvensbehov pr. 31. december 2005. Finanstilsynet mente, at der burde være et forøget solvensbehov i forhold til de indberettede 8 % på grund af bankens forretningsprofil, risikokonzentration og kontrolmiljø.

Finanstilsynet bemærkede bl.a., at udlånsvæksten bør indgå i vurdering af bankens solvensbehov. Det har historisk set vist sig, at kraftig udlånsvækst kan være en indikation af, at pengeinstituttet har slækket på styringen af kvaliteten i udlånene, ligesom udlånsvæksten er et klassisk risikobarometer. Ved høj vækst er der større risiko for, at instituttet får flere dårlige lån på bøgerne, såfremt der med væksten samtidig slækkes på kravet til kreditkvalitet etc. Det generelle indtryk af kreditorganisationen

ved den seneste undersøgelse var, at den ikke fuldt ud lever op til kravene, og da styring og opfølgning på bankens store engagementer ikke var tilfredsstillende, bør denne ikke tilstrækkeligt gode kvalitet af kreditorganisationen indgå i vurderingen af solvensbehovet.

- 7.7 Den 2. november 2006 fremsendte Finanstilsynet nye "advarsler" til Roskilde Bank på grund af den konstaterede vækst i udlåne fra juni 2005 til juni 2006 på 59 % sammenlignet med den gennemsnitlige vækst i udlån på 22,6 % i gruppe 2-institutter. Finanstilsynet fandt også en lav overdækning i forhold til 10 %-grænsen, hvor overdækningen alene var 18,3 % i juni 2006 i forhold til den gennemsnitlige overdækning hos gruppe 1-4-institutter på ca. 200 %.
- 7.8 Finanstilsynet foretog en ny undersøgelse af bankens solvensbehov i perioden 23. – 27. oktober og 30. – 31. oktober 2006. Finanstilsynets konklusion var, jf. skrivelse af 3. januar 2007, at der burde fastsættes et højere solvenskrav end det af banken indberettede behov på 8,5 % pr. 30. september 2006 baseret på, at Finanstilsynets gennemgang af bankens store engagementer viste, at der skulle afsættes en buffer i bankens solvensbehov svarende til ca. kr. 1,2 mia. Finanstilsynet henviste til, at banken pr. 30. september 2006 havde den laveste kernekapitalprocent (6,6 %) og den tredje-laveste solvensprocent 8,9 % blandt institutterne i gruppe 1 – 3. Bankens udlånsgearing på 1535 % målt på udlån og garantier i forhold til kernekapital var den tredjehøjeste procent blandt gruppe 1 – 3-institutterne. Hertil kom bankens høje udlånsvækst, den store andel af store engagementer og en lav overdækning på likviditet. Finanstilsynet fandt således, at bankens risikoprofil adskiller sig væsentligt fra de fleste andre pengeinstitutter i gruppe 1 - 3, hvilket indgår i vurderingen af bankens solvensbehov.

I bankens solvensredegørelse til Finanstilsynet dateret 24. november 2006 anerkender banken, at ressourcerne har været for knappe på området set i relation til bankens vækst. Banken finder dog ikke, at kvalitetsniveauet og kapaciteten er af en sådan karakter, at det udløser et solvensbehov, særligt når henses til den påtænkte reducerede låneaktivitet. Banken meddelte, at man ville reducere væksten til et niveau, hvor konsolidering kan bære væksten og samtidig ville nedbringe en række større engagementer således, at den budgetterede nettovækst på 15 % var realistisk.

I en skrivelse fra Roskilde Bank af 6. december 2006 oplyste banken, at man for 2007 forventede en reduceret vækst i niveauet 15 % og tilføjede:

"Væksten sker efter bankens opfattelse på betryggende grundlag, og bankens ledelse ønsker derfor også at fortsætte vækststrategien under uændret iagttagelse af gode kvalitetsnormer."

Den 12. december 2006 tog Finanstilsynet bankens opgjorte solvensbehov på 10,75 % til efterretning.

7.9 I Finanstilsynets rapport af 3. januar 2007 vedrørende undersøgelsen i oktober måned 2006 oplyste Tilsynet bl.a.:

"Ved engagementsvurderingen indgik, at der var væsentlige mangler ved kreditstyringen af engagementerne.

.....

Roskilde Banks risikoprofil adskiller sig således væsentligt fra de fleste andre pengeinstitutter i gruppe 1-3, hvilket også indgår i vurderingen af bankens solvensbehov."

Finanstilsynet gav bl.a. følgende risikoplysninger:

- Ved de seneste bevillinger har banken ved 28 ud af 32 indberettede engagementer bevilget engagementerne som presserende
- Bevillingsansøgningerne indeholder som udgangspunkt ikke en risikovurdering af bevillingerne
- Bankens ledelse har ikke forholdt sig til, hvor stort engagementsvolumen man ønsker, at banken skal have med debitorer med høj risikoprofil
- Kreditkontoret mangler ressourcer til en dybere regnskabsmæssig vurdering af debitorernes regnskabsmæssige oplysninger mv.

7.10 Finanstilsynet rettede den 14. maj 2007 på ny henvendelse om bankens solvensbehov.

Roskilde Bank oplyste den 1. juni 2007, at man nu budgetterede med en udlånsvækst på 25 % på årsbasis.

I Finanstilsynets skrivelse af 19. september 2007 konstaterede Tilsynet, at udlånsvæksten i perioden 1. halvår 2006 til 1. halvår 2007 var på 50,9 %.

7.11 Finanstilsynet foretog en opfølgingsundersøgelse i Roskilde Bank i perioden 10. – 14. december 2007 på kreditområdet og afgav i rapport af 7. februar 2008 en række risikoplysninger og påbud. Rapportens konklusioner blev gennemgået på et møde den 20. december 2007 med bankens direktion og en række afdelingschefer og omhandler bl.a. de presserende tilfælde. Finanstilsynet oplyste, at man ved undersøgelsen i 2006 kunne konstatere, at bankens kreditudvalg havde bevilget ændringer i 28 ud af de 32 indberettede engagementer ved anvendelse af direktionsinstruksens bestemmelse om "*presserende tilfælde*". Ved undersøgelsen i 2007 konstaterede Finanstilsynet, at banken fortsat som altovervejende hovedregel lader kreditudvalget bevilge ændringer ved

anvendelse af direktionsinstruksens bestemmelser om presserende tilfælde. Finanstilsynet afgav påbud om en øjeblikkelig ændring i disse forhold under henvisning til punkt 31.5 i § 71-vejledningen, hvoraf det fremgår, at bestyrelsen skal foretage bevilingerne af de betydende engagementer i pengeinstituttet. Finanstilsynet har gennemgået i alt 33 engagementer, hvoraf de 31 relaterer sig til ejendomsbranchen. Det samlede engagementsbeløb udgjorde kr. 16,6 mia. Efter Finanstilsynets opfattelse indeholdt en række engagementer en særlig høj risiko, hvorfor Finanstilsynet mente, at der i disse engagementer var en udækket risiko i en størrelsesorden på ca. kr. 1,2 mia., der dog skulle reduceres med de efter undersøgelsen foretagne nedskrivninger på to engagementer.

Finanstilsynet konstaterede ved undersøgelsen, at bankens ledelse ikke havde forholdt sig til hvor stort et engagementsvolumen, man ønsker, banken skal have med debitorer med en lav rating, dvs. med en høj risikoprofil. Der blev givet risikooplysning om, at dette er meget usædvanligt i et pengeinstitut af Roskilde Banks størrelse.

7.12 Undersøgernes bemærkninger

Som det fremgår af ovennævnte forhold har Roskilde Bank i hele undersøgelsesperioden været underkastet en meget omfattende og indgribende undersøgelse af de store engagementer, gruppevise nedskrivninger, bonitetsvurdering, solvensbehovsanalyser, sagsbehandlingen, herunder anvendelsen af presserende sager, ressourceproblemer i Team Kredit m.m.

Finanstilsynet har fra april måned 2005 løbende gjort bankens ledelse opmærksom på den høje risikoprofil, der var forbundet med bankens udlånsvækst og den betydelige satsning på store kunder inden for ejendomsudviklingsområdet, herunder risikoen for dårlig bonitet hos udlånskunderne, mangelfuld kreditstyring og manglende ressourcer i kreditafdelingen, ligesom Finanstilsynet har konstateret misbruget af "*presserende sager*", Team Kredits manglende kompetence og utilstrækkelige ressourcer samt en betydelig udækket risiko på store engagementer. Finanstilsynet har således været bekendt med bankens forhold og kreditrisici.

8. Har årsrapporterne for 2005, 2006 og 2007 samt kvartalsrapporten den 31. marts 2008 været retvisende?

8.1 Under hensyn til, at bankens resultat den 30. juni 2008, jf. halvårsrapporten 2008 af 29. august 2008, udgjorde et tab på kr. 5.142 mio. efter udgiftsførte nedskrivninger på udlån og garantier med kr. 3.578 mio. vil det i det følgende blive vurderet, hvorvidt

- En del af disse nedskrivninger rettelig skulle have været henført til værdiforringelser, der burde have været objektivt konstaterede før 1. januar 2008?
- Ledelsesberetningen i årsrapporterne burde have oplyst mere retvisende om bankens store risikovillighed på udlån og garantier, den betydelige eksponering mod ejendomssektoren og den svigtende kreditrisikostyring, der efterfølgende førte til de store tab og nedskrivninger?
- Årsrapporten 2007 og kvartalsrapporten for 1. kvartal 2008 kan være retvisende, uden at indeholde fyldestgørende oplysninger om væsentlige forudsætninger for en aflæggelse på basis af going concern princippet?

8.2 Nedskrivningsbehov

Vi har ikke fundet grundlag for en stillingtagen til nedskrivningsbehovet pr. 31. december 2005 og pr. 31. december 2006. Årsrapporterne for 2005 og 2006 behandles herefter ikke yderligere i dette punkt.

- 8.2.1 For synspunktet om, at der allerede før 1. januar 2008 på basis af konstateret OIV burde have været foretaget yderligere nedskrivninger, udover de i årsrapporten 2007 nævnte på kr. 266 mio., kan bl.a. anføres:

Af den interne revisions protokollat vedrørende årsrapport 2007, fremgår:

"Vi har på baggrund af vores revision vurderet, om der bør ske en tættere opfølgning på væsentlige engagementer samt en generel opstramning af forretningsgange og procedurer på kreditområdet".

Af den eksterne revisions protokollat vedrørende samme årsrapport fremgår:

"Vi har i lighed med sidste år konstateret, at der ikke i alle tilfælde foreligger tilstrækkelig dokumentation for fordelingen af de forventede betalingsstrømme (betalingsrækken). Styrkelse af området anbefales og er indeholdt i Intern revisions opsummerende bemærkning omkring styrkelse af procedurerne på kreditområdet".

I ingen af tilfældene blev der dog givet udtryk for, at der var risiko for, at der kunne opstå væsentlige tab på porteføljen.

Team Risikostyrings rapport af 28. januar 2008 indeholdt en lang række observationer om bestående kreditrisici, som i sig selv kunne føre til en opfattelse af, at der for-

mentlig i banken ikke var et tilstrækkeligt vidensgrundlag til at kunne opnå det fornødne overblik til objektivt at kunne afgøre, om kriterierne for OIV havde været opfyldt ved aflæggelsen af årsrapporten for 2007.

I KPMG's revisionsprotokol af 28. august 2008 til halvårsrapporten 2008 anførtes,

"At der efter vores (KPMG's) opfattelse er behov for markant forbedring af interne processer vedr. engagementer, herunder processer vedr. bevilling, engagementsstyring mv.

.....

Har været en udstrakt brug af forhøjelser af engagementer til inddækning af overtræk, hvor der tillige i en række tilfælde er sket overtrædelse af bevillingsbeføjelser. I forbindelse hermed er systemmæssig (korrekt) markering for objektiv indikation for værdiforringelse (OIV) fjernet".

De ti største nedskrivninger på engagementer pr. 30. juni 2008 udgjorde i alt kr. 2.246 mio. Heraf vedrørte nedskrivningen fire engagementer, hvorpå der allerede blev konstateret OIV i 2007 og foretaget nedskrivninger med kr. 250 mio. pr. 31. december 2007. På de samme engagementer blev der pr. 30. juni 2008 yderligere nedskrevet kr. 527 mio. De øvrige seks engagementer, hvor der først blev konstateret OIV i 2008 medførte en nedskrivning pr. 30. juni 2008 på kr. 1.719 mio., jf. bilag 4.

Kommentarerne i KPMG's halvårsprotokollat til de enkelte engagementer indikerede, at der allerede pr. 31. december 2007 har eksisteret en væsentlig risiko for tab på porteføljen. Dette svarer til Finanstilsynets opfattelse i rapport af 7. februar 2008.

I forbindelse med købsovervejelser foretog et større dansk pengeinstitut i begyndelsen af juli 2008 en kreditgennemgang af Roskilde Banks engagementer, hvor der i instituttets rapport blev konstateret et behov for yderligere nedskrivninger på ca. kr. 980 mio. Det fremgår ikke af rapporten, hvor længe det konstaterede behov for yderligere nedskrivninger havde bestået.

- 8.2.2 Imod det anførte synspunkt taler, at Finanstilsynet har gennemført mange inspektioner i banken, senest i december 2007, jf. rapport af 7. februar 2008, hvor der fandt en omfattende gennemgang sted af engagementer (Finanstilsynet gennemgik 33 engagementer med et samlet engagementsbeløb på kr. 16,6 mia.). Der blev i rapporten ikke udtalt kritik af tidspunktet for bankens konstatering af OIV, eller pålagt banken at foretage yderligere nedskrivninger ud over nedskrivninger på to engagementer, der var en følge af undersøgelsen.

Revisionen - Ernst & Young - anførte i revisionsprotokollen vedrørende årsrapporten for 2007, at af *"de samlede nedskrivninger har vi gennemgået kr. 389 mio., svarende*

til 87 % af nedskrivninger pr. 31. december 2007". Revisor har ikke givet udtryk for, at der var yderligere udækket risiko på disse eller andre engagementer.

Åbningsbalancen pr. 1. januar 2008, der er revideret af KPMG i forbindelse med valget som ny revisor, har ikke givet KPMG anledning til at udtrykke kritik af de foretagne nedskrivninger for 2007.

8.2.3 Vurdering

Det er vores vurdering, at der ikke foreligger et tilstrækkeligt grundlag for at fastslå, at der på individuelle engagementer var indtruffet objektive konstaterbare værdiforringelser med krav til nedskrivninger i et sådant omfang og på et sådant tidspunkt, at den aflagte årsrapport 2007 og delårsrapporten pr. 31. marts 2008 var væsentligt fejlbehæftede.

8.3 Oplysninger i ledelsesberetningerne

8.3.1 Oplysningerne i delårsrapporterne er kortfattede og 1. kvartalsrapport 2008 vil ikke blive behandlet i dette punkt.

8.3.2 I årsrapport 2005 oplystes i ledelsesberetningen under overskriften "*Kreditpolitik og risikovurdering*":

"Bankens risici styres med udgangspunkt i kreditpolitikken. Det overvåges løbende at der er en spredning i udlånsporteføljen både på kunder og brancher. Engagementer med enkeltpersoner eller koncerner, der overstiger 10 % af bankens basiskapital følges nøje for at sikre, at volumen og risici holdes på et fornuftigt niveau.

.....

Tillid og tæt samarbejde skal sikre at en ugunstig udvikling erkendes og håndteres så tidligt som muligt."

Ordlyden var næsten identisk i 2006 rapporten og stort set den samme i 2007.

Under omtalen i årsrapporten for 2006 af bankens holdning til Corporate Governance, Anbefalinger for god selskabsledelse, anførtes under pkt. 7. Risikostyring:

"Selskabsledelse drejer sig ikke kun om at kontrollere risici, men også om at acceptere og tage risici samt optimere balancen mellem afkast og risici. Roskilde Banks bestyrelse har i instrukser til direktionen nøje fastlagt en række politikker og beføjelser til sikring af banken. Bestyrelsen har således stedse fuld opmærksomhed på bankens risikostyring og følger regelmæssigt op her-

på ved bestyrelsens møder, hvor der til hvert møde gives en meget udførlig afrapportering."

Ordlyden var identisk i 2007 årsrapporten.

- 8.3.3 Bankens interne vurdering af kreditpolitik og risikovurdering tegnede imidlertid et noget andet billede af forholdene, jf. Risikorapport af 28. januar 2008.

Her blev i afsnit 2.8 "*Kvalitative observationer vedrørende kreditrisici*" brugt udtryk som

"Manglende overblik for porteføljerisikoen på projekt- og anlægsfinansieringer.

.....

Mangler overblik over kreditkvaliteten aggregeret på brancher og engagementsstørrelsen.

.....

Der er meget lidt rapportering på porteføljeniveau om bankens kreditter. I den rapportering der tilgår lederråd og bestyrelse er kun to mindre tabeller vedrørende branchefordeling og store engagementer"

- 8.3.4 I årsrapporten 2005 oplystes i afsnittet om kreditpolitik vedrørende rating og klassificering:

"Ved indgangen til 2006 indførte banken at alle erhvervsengagementer, bortset fra de mindre, klassificeres med udgangspunkt i en intern karakterskala, der omfatter en analyse af kundens regnskaber samt udarbejdelse af styrkeprofil på kunden. Klassifikationen revurderes løbende og som minimum én gang om året, sædvanligvis i forbindelse med den årlige regnskabs gennemgang.

I løbet af 2006 indfører banken et kreditscoresystem (risikoklassificering) der omfatter alle bankens privatkunder. Scoring foretages ved kreditansøgninger og løbende, baseret på kontoadfærd. Anvendte modeller baseres på bankens egne data.

Med anvendelsen af disse to nye risikostyringsværktøjer forbedres bankens overblik over udviklingen i udlånsporteføljen både på tværs af kunde profiler og branche".

I 2006 og 2007 årsrapporterne blev stort set anvendt tilsvarende ordlyd.

Virkeligheden var ikke den samme i bankens Risikoreport af 28. januar 2008, hvoraf fremgik:

I afsnit 2.7 "Største engagementer": "Det er p.t. ikke muligt at rate en koncernkunde i systemet"

I afsnit 2.8 "Kvalitative observationer vedr. kreditrisici": "Den nuværende ratingmetode på erhvervskunder har en for langsom reaktionstid. Dette medfører, at vi - i den aktuelle situation - overvurderer boniteten af visse kunder. Ratings anvendes til gruppevise nedskrivninger og kreditbehov i solvensmodellen, samt nu også til kreditporteføljebetragtninger. Desuden tager ratingmodellen ikke hensyn til afdækningen af engagementerne med sikkerheder og kautioner".

- 8.3.5 Af årsrapport for 2005 under afsnittet om "Risici på sektorer og brancher" fremgik bl.a.:

"Anlægsfinansiering er som hovedregel med pant i ejendommen og belåningen er fastsat med udgangspunkt i en konservativ vurdering af det forventede afkast. Ved erhvervsejendomme godkender banken lejerens og løbetiden på lejekontrakten. Projektfinansiering løber typisk 12-18 måneder. Banken får sikkerhed i projektet og godkender entreprenøren. Ved boligejendomme stilles krav om et vist forhåndssalg af enheder forinden byggestart, typisk mellem 50 og 70 %. Ved erhvervsejendomme skal der foreligge en aftale om salg af ejendommen, alternativt en lejekontrakt hvor lejer og løbetid er godkendt af banken."

En stort set tilsvarende ordlyd blev anvendt i 2006 og 2007 årsrapporterne.

- 8.3.6 Af bankens fondsbørsmeddelelse af 14. juli 2008 fremgik, at teksten i de tidligere årsrapporter ikke har været dækkende for de faktiske forhold. Det oplystes således i meddelelsen, at

"Den stigende eksponering mod bygge- og anlægsbranchen samt ejendomsbranchen var resultatet af et bevidst ønske om at udvide eksponeringen mod erhvervssegmentet og faldt sammen med, at ejendomsmarkedet i de år generelt oplevede en meget stor vækst."

Tilsvarende gælder formandens redegørelse til den ekstraordinære generalforsamling den 1. september 2008, hvor det blev omtalt, "at en alt for stor del af væksten skete ved udlån til ejendomsmarkedet - og ejendomsdevelopere" hvilket "nu (har) medført at vi ikke selv kan bestemme bankens fremtid."

Der var således tale om efterfølgende erkendelser, der afveg væsentligt fra oplysningerne i årsrapporterne, og som ikke har været til rådighed for markedet.

8.3.7 Finanstilsynets rapport af 7. februar 2008 indeholdt en række påbud og risikooplysninger, bl.a. på risikoområdet, hvor det anførtes,

"..... konstateres ved undersøgelsen at bevillingsansøgninger kun i enkeltstående tilfælde har indeholdt en risikovurdering af bevillingerne

.....

skal som en risikooplysning meddele, at dette er usædvanligt i et pengeinstitut af bankens størrelse

.....

Denne gennemgang afslørede, at banken mangler at indføre kontrolprocedurer, der sikrer, at der sker en korrekt identifikation af, at der er objektiv indikation for værdiforringelse".

8.3.8 Vurdering

På det foreliggende grundlag kan der stilles spørgsmål ved, om ledelsesberetningerne i årsrapporterne for 2005, 2006 og 2007 har indeholdt tilstrækkelige oplysninger om forhold, der normalt er relevante for regnskabsbrugerne, eller om der tegnes et ikke retvisende billede, jf. FIL §§ 185 -187.

Det er vores vurdering, at det er kritisabelt, at ledelsesberetningerne indeholdt utilstrækkelige oplysninger på de berørte områder, men at der ikke foreligger et tilstrækkeligt grundlag for at fastslå, at årsrapporterne for 2005, 2006 og 2007 ikke er retvisende.

8.4 Going concern princippet

8.4.1 *Solvens*

Banken opgjorde ultimo 2007 sit solvensbehov til 10,5 %, hvor den faktiske solvens lå på 11,9 %.

På bestyrelsesmødet den 23. maj 2008 fastholdtes solvensbehovet på 10,48 %.

Ved en vurdering af bankens solvensbehov bør det indgå, at solvenskravene overholdtes et pænt stykke ind i 2008, indtil nedskrivningerne skulle regnskabsføres.

8.4.2 *Likviditet og funding risici*

I kvartalsrapporten for 1. kvartal 2008 oplystes, at banken havde optaget et 2-årigt syndikeret lån på kr. 1,3 mia. og et langfristet lån på kr. 225 mio. samt om etablering pr. 23. april 2008 af et kortfristet likviditetsprogram på 1 mia. euro.

På bestyrelsesmødet den 19. juni 2008 oplystes, at likviditeten så fornuftig ud med en overdækning ultimo maj på 71 % (målet var 75 %). På bestyrelsesmødet den 10. juli 2008 udgjorde overdækningen 42 %. På samme møde konstateredes, at den største risiko var likviditetsrisiko som følge af, at banken offentliggjorde store nedskrivninger, der også førte til nedgradering af bankens rating, hvorefter banken ville miste indskud fra udenlandske pensionsfonde for ca. kr. 4 mia., ligesom der ville opstå stor risiko for et "run" på banken. Som bekendt kontaktede banken myndighederne og fik en likviditetsgaranti og – tilsagn fra Nationalbanken på betingelse af, at banken blev sat til salg.

Ved en vurdering af, om man ved bestyrelsens behandling af årsrapport 2007 burde have indset, at en likviditetskrise kunne opstå og accelerere på grund af dominoeffekten og uden mulighed for afdækning, må det bl.a. tages i betragtning, at banken styrkede likviditeten ved optagelse af lån i foråret 2008, hvilket formentlig allerede var forudsat i februar måned.

8.4.3 *Kreditrisiko*

Årsrapporten 2007 indeholdt nedskrivninger på kr. 266 mio. Det oplystes under forventninger til fremtiden, at der i 2008 forventedes yderligere nedskrivninger på kr. 150 mio. I 1. kvartalsrapport udgjorde nedskrivninger kr. 53 mio. Forventningerne til bankens basisindtjening for året, kr. 610-620 mio., blev fastholdt. Den af et større dansk pengeinstitut foretagne kreditgennemgang primo juli 2008 konkluderede i et nedskrivningsbehov på ca. kr. 1 mia. Banken meddelte ved fondsbørsmeddelelse af 14. juli nedskrivninger på kr. 880-900 mio., og at man i øvrigt overholdt såvel solvensprocenten som bankens eget fastsatte solvensbehov.

8.4.4 *Vurdering*

Ved en vurdering er det centrale spørgsmål, hvornår betingelser for nedskrivning er til stede. Dette beror i betydelig grad på et skøn. Det er ikke af revisorerne eller Tilsynet blevet påpeget, at banken har forholdt sig for ukritisk hertil. Dertil kommer, at når nedskrivninger skal regnskabsføres, udløser dette ikke blot konsekvenser for egenkapitalens størrelse, men også for opgørelsen af bankens solvens. Endvidere vil nedskrivninger i et "overnormalt" omfang i sig selv udløse lik-

viditetsproblemer, der er truende for bankens eksistens, og som i øvrigt sædvanligvis følges af fald i aktiekursen.

Banken var meget bevidst om denne problemstilling ultimo juni 2008, men da var "toget kørt".

Det er vores vurdering, at der ved regnskabsaflæggelsen for 2007 og ved 1. kvartalsrapport 2008 ikke forelå en sådan væsentlig usikkerhed om bankens mulighed for at opfylde forudsætningerne for fortsat drift, at der er et tilstrækkeligt grundlag for at fastslå, at going concern forudsætningerne ikke burde have været anvendt eller i det mindste omtalt.

8.5 Samlet konklusion

Det er vores konklusion, at der ikke foreligger et tilstrækkeligt grundlag for at fastslå, at årsrapporterne for 2005, 2006 og 2007 samt kvartalsrapporten den 31. marts 2008 ikke var retvisende.

9. **Har Roskilde Banks interne revision i perioden fra den 1. januar 2005 – august 2008 udført revision i overensstemmelse med god revisionskik?**

9.1 Revisionsbekendtgørelsen fastlægger reglerne for den interne revisions forpligtelser, der kan sammenfattes således:

- Den interne revision udfører løbende revisionsopgaver i banken - hovedsæde og filialer - og udarbejder løbende særskilte rapporter til brug for direktionen og ekstern revision.
- Den interne revision skal i revisionsprotokollen, der forelægges bestyrelsen og den eksterne revision, redegøre for resultatet af den udførte revision.
- Bestyrelsen kan aftale med intern revision, at der skal udføres særlige revisionsopgaver vedrørende bankens forhold.

Ved revision af årsrapporten gælder endvidere, at

- intern revision udfører de opgaver, der i den påkrævede revisionsaftale er aftalt med ekstern revision
- ekstern revision baserer sit arbejde på samarbejdet og udveksling af oplysninger med intern revision

- ekstern revision fører tilsyn med intern revision og forholder sig til kvaliteten af det udførte arbejde
- ekstern revision vurderer, om intern revision har fungeret uafhængigt af direktionen
- ekstern revision skal oplyse, om den aftalte opgavefordeling er overholdt og om den interne revision fungerer tilfredsstillende
- ekstern revision skal tage stilling til indholdet i intern revisions protokol og erklære sig herom.

I relation til Finanstilsynet gælder, at

- protokollen for årsrapporten skal i kopi indsendes til Tilsynet,
- intern revision er forpligtet til at gøre bemærkninger i protokollen om konstaterede lovovertrædelser og om påbud fra tilsynet, som banken endnu ikke har efterlevet.

9.2 Intern revisionschef ansættes og afskediges af bestyrelsen

Inger Pedersen var intern revisionschef i tiden indtil 31. januar 2007, hvor hun blev pensioneret på grund af sygdom. Efter det oplyste afgik hun ved døden i april 2007.

Birgit Schledermann har været intern revisionschef siden 1. februar 2007.

9.3 Regnskabsåret 2005

9.3.1 *Revisionsrapporter*

Flere revisionsrapporter forelå alene i udkast, nummereret XX og udaterede. I notat af 12. maj 2009 har Birgit Schledermann oplyst, at der efter hendes bedste overbevisning ikke blev udsendt revisionsrapporter for 2005 om en række udførte arbejder, herunder afslutningsnotat fra revisionen om årsrapport 2005, der dog muligvis i udkast blev sendt til den eksterne revision.

Om omfanget af det udførte revisionsarbejde kan det konstateres, at bonitetsvurdering - der må anses for et væsentligt revisionsmål på udlånsområdet - var fravalgt uden begrundelse ved nogle af de besøgte teams, herunder Team Erhverv,

der udover at stå for størstedelen af bankens samlede udlån (over 60 %) også var ansvarlig for de fleste af de store engagementer udgørende mere end 10 % af bankens egenkapital, og dermed også udgjorde den største risiko for banken.

I rapporten fra besøget hos Team Erhverv (nr. 8/2005 af 1. maj 2005) blev i relation til en række engagementer angivet kritiske bemærkninger om manglende bevillinger, tilvejebringelse af sikkerheder og registreringer, udløb af bevillingsperioder mv., hvorefter det i konklusionen anførtes, at det var vurderingen, at teamet skulle forbedre "*rutinerne omkring bevillingsproceduren ved etablering og forlængelse af bevilgede overtræk, ligesom der bør strammes op på registreringerne i depoter*".

9.3.2 Kvartalsmøder

I revisionsaftalen af 17. september 2004, pkt. 7.2 var det aftalt, at der "*Hvert kvartal foretages opfølgning på udførte revisionsarbejder ved udarbejdelse af kvartalsrapportering*". Sådanne rapporter blev aldrig udarbejdet. Derimod afholdtes kvartalsmøder (dog ikke regelmæssigt) mellem ledelsen og den interne og eksterne revision. I mødereferaterne var der ingen kommentarer til de manglende kvartalsrapporter eller til de foreliggende revisionsrapporter, inklusive udkast. Om evaluering af året 2004 blev i referat af kvartalsmøde den 30. marts 2005 anført, at "*Proceduren for udarbejdelse af revisionsprotokoller samt ledelseserklæring skal strammes op og tydeliggøres*".

9.3.3 Revisionsprotokollen

I protokollat af 24. november 2005 (løbende revision fra 4. februar til 31. oktober 2005) blev besøget hos Team Erhverv i maj måned ikke omtalt.

Protokollatet af 10. februar 2006 (løbende revision fra 1. november til 31. december 2005) efterlader bl.a. indtryk af, dels at der var sket bonitetsvurdering ved revisionen i alle teams, hvilket som anført ovenfor var ukorrekt, dels at bonitetsvurderingen havde været mere omfattende end det faktiske omfang, der fremgik af rapporterne.

Protokollatet af 10. februar 2006 vedrørende årsrevisionen 2005 påpegede store svagheder på det systemmæssige område, men indeholdt ingen vurdering af, om de havde indflydelse på risikoen for fejl i årsrapporten. Revisors samlede vurdering af risikoen på bankens største og andre betydelige engagementer omfattede 19 engagementer, hvoraf 18 blev vurderet til ikke at være risikobehæftede udover normal forretningsmæssig risiko. For det ene engagement blev oplyst regn-

skabstal for underskud og egenkapital uden at der blev givet en vurdering eller fremsat bemærkninger til risiko ved engagementet.

Gennemgående fremstår protokollaterne meget generelle og efterlader indtryk af, at de udførte revisionsarbejder har været mere omfattende end tilfældet har været.

9.3.4 *Vurdering*

Det er vores vurdering, at det udførte arbejde i 2005 ikke har været tilfredsstillende.

Det er således kritisabelt,

- at en række revisionsrapporter alene forelå i udkast og ikke blev fremsendt til de relevante modtagere
- at det udførte revisionsarbejde på en række områder og i en række tilfælde ikke blev udført og afrapporteret med den fornødne omhu. Dette var bl.a. tilfældet ved fravalg af bonitetsvurdering i en række tilfælde, hvor man samtidig i protokollen, der tilgik bestyrelsen, efterlod indtrykket af, at besøgene har involveret bonitetsvurdering i et mere omfattende omfang end faktisk sket
- at forholdene omtalt i rapporten for besøg hos Team Erhverv (nr. 8/2005), indeholdende stærkt kritiske bemærkninger om afdelingen, ikke straks - og i hvert fald senest ved protokollat af 24. november 2005 - blev bragt til bestyrelsens kendskab
- at man på kvartalsmøderne ikke har fundet anledning til at forholde sig til de manglende kvartalsrapporter eller til de udarbejdede revisionsrapporter eller udkast hertil, selvom det af revisionsaftalen fremgik, at de eksterne revisorer løbende skulle kvalitetsbedømme den interne revisions arbejds-papirer.

Det er dog vores samlede vurdering, at der ikke er et fuldt tilstrækkeligt grundlag for at fastslå, at der foreligger en overtrædelse af god revisionsetik.

9.4 Regnskabsåret 2006

9.4.1 *Revisionsrapporter*

Kun revisionsrapport nr. 1 var nummereret og dateret. Øvrige rapporter var markeret med et "XX" og var udaterede udkast. Om forholdet har Birgit Schleder-mann i notat af 12. maj 2009 oplyst: "*Udaterede revisionsrapporter fra 2006, som ikke var udsendt efter revisionens afslutning er iflg. aftale med daværende underdirektør Flemming Nielsen fremsendt den 2. januar 2007 til lederen af det reviderede område, samt den personkreds der fremgår af de enkelte revisionsrapporter.*"

Der forelå 13 rapporter om udlånsområdet, hvoraf alene tre ikke var forsynet med konklusionen "*meget tilfredsstillende*" eller "*tilfredsstillende*", ganske uanset at de underliggende forhold ofte ikke burde kunne føre til dette resultat. Dette gjaldt særligt om rapporter fra besøg i fire filialer, hvor der bl.a. var væsentlige bemærkninger om manglende opfølgning fra tidligere besøg mv.

Ved besøg i Team Erhverv maj 2006 anførtes, at teamet burde stramme op ved registreringer i depot, bevillinger mv. Nogle bemærkninger var en gentagelse fra revisionsrapport nr. 8/2005. Endvidere var bonitetsvurdering igen fravalgt uden kommentarer. Man forholdt sig ikke til eventuelle ubevilgede overtræk, hvorved bemærkes, at der året efter konstateredes 22 ubevilgede overtræk over kr. 5 mio. for i alt kr. 393 mio. (Revisionsrapport 26/2007).

Der forelå ikke en sammenfattende revisionsrapport for året.

9.4.2 *Kvartalsmøder*

Årets eneste kvartalsmøde fandt sted den 24. marts 2006, hvor man foretog en evaluering af året 2005. Der var enighed om, at forløbet omkring udarbejdelse af årsregnskabet samt protokoller ikke var tilfredsstillende - "*I løbet af året bør vi drøfte hvordan år 2006 bliver bedre*". Forholdene vedrørende intern revision og de manglende kvartalsrapporter og udestående revisionsrapporter blev ikke berørt.

9.4.3 *Revisionsprotokollen*

Uanset at det af revisionsaftalen fremgik, at "*det tilstræbes, at der i årets løb udarbejdes mindst 2 revisionsprotokoller, sammenfattende konklusionerne fra den løbende periodevise revision*" blev sådanne ikke afgivet.

Protokollat af 9. februar 2007 vedrørende årsrapporten fremstod - som året før - meget generelt og beskrivende med hensyn til det indholdsmæssige i revisionens arbejde, og indeholdt ingen redegørelse for det i årets løb udførte revisionsarbejde og resultatet heraf.

Revisors samlede vurdering af risikoen på bankens største og andre betydelige engagementer omfattede 13 engagementer. I 5 af dem var bankens engagement mere end 10 gange så stort som låners egenkapital. De regnskabsmæssige oplysninger om 4 af engagementerne lå 15 måneder eller mere tilbage i tiden. Alle 13 engagementer vurderedes ikke at være risikobehæftede udover normal forretningsmæssig risiko.

Protokollatet blev underskrevet af den nye revisionschef Birgit Schledermann, der den 1. februar 2008 overtog stillingen efter Inger Pedersen, der var blevet pensioneret grundet sygdom. Det fremgik ikke af protokollen eller på anden måde, at revisionschefen som nytiltrådt nødvendigvis måtte være begrænset i sin viden om forholdene.

9.4.4 *Vurdering*

Det er vores vurdering, at intern revision i 2006 ikke har fungeret tilfredsstillende, og at forholdene er forværret betragteligt i forhold til 2005.

Det er således kritisabelt,

- at rapporterne bortset fra én kun forelå i udaterede udkast
- at det udførte revisionsarbejde på en række områder og i en række tilfælde ikke blev udført og afrapporteret med den fornødne omhu, herunder gennem kvartalsrapporterne. Dette var særligt kritisk, når der efterfølgende blev afdækket væsentlige kritikpunkter på kreditområdet
- at det ikke i tilstrækkelig grad af årsprotokollen af 9. februar 2007 fremgik, at der forelå væsentlige mangler i den interne revisions arbejder
- at den nytiltrådte revisionschef på et mangelfuldt grundlag underskrev protokollen af 9. februar 2007 og derved bidrog til, at bestyrelsen fik et forfejlet indtryk af det af intern revision udførte arbejde.

Det er vores samlede vurdering,

- at den hidtidige revisionschef har overtrådt god revisionskik,
- at den nytiltrådte revisionschef har overtrådt god revisionskik ved at underskrive årsprotokollatet af 9. februar 2007 uden forbehold eller supplerende bemærkning, hvorved hun – der i 2006 ikke havde ansvaret for intern revision – over for bestyrelsen var med til at legitimere det mangelfuldt udførte arbejde.

9.5 Regnskabsåret 2007

9.5.1 *Revisionsrapporter*

På kreditområdet blev afgivet 14 rapporter, der bl.a. indeholdt kreditmæssige bemærkninger om 33 % og formalia bemærkninger om ca. 14 % af de gennemgåede delengagementer. Bemærkningerne angik bl.a. forhold vedrørende mangelfuld bevilling, overtrædelse af bevillingsbeføjelser, herunder at lånesager bevilgedes og effektueredes af rådgiveren inden sagen blev overdraget til bevilling gennem kreditudvalget, ubevilgede overtræk mv.

Besøg hos Team Erhverv fandt sted henholdsvis i juli (nr. 26/2007) og i oktober (nr. 34/2007). Af julirapporten fremgik, at teamets "*ubevilgede overtræk større end 5 mio. kr. udgør 1,5 % (i alt kr. 392,8 mio.) af teamets samlede udlånsmasse på udvælgelsestidspunktet ... Vi henstiller, at teamet indleder en overtræksbehandling, således at der sker en legalisering eller inddækning af disse overtræk*". Begge rapporter var i øvrigt af en sådan karakter, indeholdende stærkt kritiske bemærkninger, at rapporterne blev forelagt bestyrelsen umiddelbart efter revisionens afslutning, jf. notat af 12. maj 2009 fra Birgit Schledermann.

9.5.2 *Kvartalsmøder*

Revisionsaftalen af 17. september 2004 afløstes af en ny aftale af 7. maj 2007 (senere afløst af aftale af 30. april 2008), hvor bestemmelsen om kvartalsrapportering udgik.

Der afholdtes fortsat kvartalsmøder - fire i årets løb. Temaerne var bl.a. evaluering af revisionsprocessen, indsatsområder for og planlægning af revisionsindsatsen og status på udført revision i årets løb.

Revisionsarbejdet var ikke genstand for kritik fra ekstern revision ved dennes kvalitetskontrol af arbejdsprocessen og dokumentationen.

9.5.3 Revisionsprotokollen

I protokollatet af 8. februar 2008 for perioden 7. september til 31. december konkluderedes om det udførte revisionsarbejde:

"Vores revision har givet anledning til bemærkning om, at der er et generelt behov for opstramning af kreditområdet. Området har i høj grad ledelsens bevågenhed og det er overfor os oplyst, at der er igangsat en styrkelse af dette område".

På udlånsområdet blev det som en generel bemærkning anført, at man *"vurderer, at der bør ske en tættere opfølgning på væsentlige engagementer"*. Dette blev gentaget i protokollat om årsregnskabet af 8. februar 2008, hvori anførtes:

"Vi har på baggrund af vores revision vurderet, at der bør ske en tættere opfølgning på væsentlige engagementer samt en generel opstramning af forretningsgange og procedurer på kreditområdet".

Under omtalen af de ti største engagementer konkluderedes vedrørende det enkelte engagement: *"Ud fra en samlet vurdering og sædvanlig forretningsmæssig risiko er vi enige i den af Team Kredit foretagne vurdering af risikoen på engagementet og vi anser engagementet for målt korrekt"*.

Uanset de fremsatte kritiske bemærkninger var revisors hovedkonklusion, at disse var uden betydning for bankens regnskabsaflæggelse, og at årsrapporten kunne forsynes med revisionspåtegning uden forbehold og supplerende oplysninger.

9.5.4 Vurdering

Intern revisions rapportering af det i 2007 udførte arbejde efterlader indtrykket af et revisionsarbejde, hvor der er sket væsentlige fremskridt siden året før. På visse områder kunne revisionen imidlertid have sendt budskaber til bestyrelsen af en mere klar karakter. Således burde de mange kreditmæssige bemærkninger, der fremgik af de 14 revisionsrapporter omfattende 33 % af de gennemgåede delarrangementer, have fået omtale i revisionsprotokollen, hvorved bestyrelsens opmærksomhed var blevet henledt herpå.

Revisionsprotokollatet vedrørende årsrapport 2007 gennemgår en række større engagementer. Vi finder det kritisabelt, at protokollatet ikke indeholdt en beskrivelse af de individuelle nedskrivninger til et samlet beløb af kr. 250 mio. på fire væsentlige engagementer, hvorved bestyrelsen – på samme måde som vedrøren-

de de i protokollatet omtalte engagementer - ville have fået et bedre grundlag for en vurdering af, dels de foretagne nedskrivninger, dels risikoen for yderligere nedskrivninger fremover. Bestyrelsen må imidlertid, særligt på baggrund af dens møder i januar 2008, formodes i det væsentligste at have været bekendt med de ovenstående forhold.

Det er vores samlede vurdering, at der ikke foreligger grundlag for at fastslå en overtrædelse af god revisionskik.

9.6 Perioden 1. januar – august 2008

9.6.1 *Revisionsrapporter*

Der blev afgivet 14 rapporter, hvoraf syv vedrørte revision af udlånsområdet, bl.a. Team Ringsted og Team Erhverv, indeholdende meget kritiske bemærkninger.

Rapporten af 30. juni 2008 vedrørende besøg i Team Erhverv (nr. 14/2008) indeholdt således en stærk kritik om bl.a. manglende overholdelse af formalia, krav til opstramning af bevillingsproceduren, manglende opfølgning af revisionsbemærkninger fra tidligere besøg mv.

9.6.2 *Kvartalsmøder*

Der afholdtes et planlægningsmøde den 4. marts og et kvartalsmøde den 30. april 2008. På møderne drøftedes ikke forhold vedrørende intern revision.

9.6.3 *Revisionsprotokollen*

I revisionsprotokollen til halvårsrapporten af 28. august 2008 omfattende perioden 9. februar – 30. juni 2008, blev der om den foretagne revision på udlånsområdet konkluderet:

"Revisionen af udlånsområdet har givet anledning til kritiske bemærkninger om manglende overholdelse af bevillingsbeføjelser og opfyldelse af bevillingsforudsætningerne. Det er vores vurdering, at kreditstyringen generelt har været meget utilfredsstillende og at væsentlige interne kontrolprocedurer ikke har fungeret."

9.6.4 *Vurdering*

Det er vores vurdering, at der ikke er grundlag for at fastslå en overtrædelse af god revisionskik.

9.7 Samlet konklusion

9.7.1 *Revisionschef Inger Pedersen*

Det er vores vurdering, at den interne revision i årene 2005-2006 i stadig stigende grad ikke har fungeret tilfredsstillende, og at ansvaret herfor påhvilede den daværende chef for intern revision Inger Pedersen, der for året 2006 har overtrådt god revisionskik. Der foreligger et ansvarsgrundlag over for banken.

9.7.2 *Revisionschef Birgit Schledermann*

Det er vores vurdering, at revisionschefen ved at underskrive årsprotokollatet af 9. februar 2007 vedrørende årsrapport for 2006 uden forbehold eller supplerende bemærkning har overtrådt god revisionskik, og at der foreligger et ansvarsgrundlag over for banken.

10. Har Roskilde Banks eksterne revision i perioden fra den 1. januar 2005 – august 2008 udført revision i overensstemmelse med god revisionskik?

10.1 Ekstern revision er ved udførelsen af arbejdet underlagt reglerne i Revisionsbekendtgørelsen.

Ekstern revision var i perioden 2005 - februar 2008 Ernst & Young, Statsautoriseret Revisionsaktieselskab, og derefter KPMG, Statsautoriseret Revisionspartnerselskab, hvis arbejde ikke er omfattet af vores undersøgelse.

10.2 Regnskabsåret 2005

10.2.1 I revisionsprotokollat af 10. februar 2006 vedrørende årsrapport 2005 oplystes om samarbejdet med Intern revision bl.a.:

"Revisionen i årets løb og ved status er i videst muligt omfang gennemført og dokumenteret af Intern Revision ... På de områder, hvor revisionen er udført af Intern Revision, har vi stikprøvevist gennemgået dennes arbejdspapirer. Vi er på baggrund heraf af den overbevisning, at arbejdet er udført i overensstemmelse med de udarbejdede revisionsplaner og revisionsprogrammer

samt er af en sådan kvalitet, at vi kan basere vores afsluttende revision på det udførte arbejde.

.....

I henhold til revisionsbekendtgørelsens § 5 skal vi oplyse, at ...de ifølge revisionsaftalen aftalte opgaver, der skal udføres af intern revision, er udført, samt at den interne revision fungerer tilfredsstillende.

.....

Vi er enige i indholdet af alle den interne revisions protokoltilførsler vedrørende regnskabsåret."

Om udlån anførtes:

"Udlånene er fra udgangen af 2004 til udgangen af 2005 steget fra 9.736 mio. kr. til 14.987 mio. kr. Udlånsvæksten udgør således 54 % mod 39 % i 2004, 13 % i 2003 og 7 % i 2002.

.....

Udlåns-/indlånsforholdet er steget til 1,57 ved udgangen af 2005 mod 1,53 ved udgangen af 2004 og 1,37 ved udgangen af 2003. Finanstilsynet har opgjort det tilsvarende gennemsnitstal for gruppe 2 institutter for 2004 og 2003 til 1,04 og 1,05.

.....

Det er overfor os oplyst, at ledelsen følger bankens og koncernens samlede risiko ved udlån herunder den branchemæssige eksponering på tæt hold. Særligt indenfor brancherne Ejendomsadministration og - handel, forretningservice samt Bygge- og anlægsvirksomhed. De to brancher udgør til sammen 39 % af det samlede udlån ved udgangen af 2005 mod 37 % i 2004 og 26 % i 2003."

Som revisors opfattelse af kredithåndteringen anførtes: "Det er vores opfattelse at bankens kredithåndtering er betryggende".

Om de gruppevise nedskrivninger, der indførtes på dette tidspunkt i forbindelse med overgangen til regnskabsaflæggelse efter IFRS reglerne og som i 2006 gav anledning til omfattende drøftelse med Finanstilsynet, anførtes,

"System og datagrundlag til brug for indregning af gruppevise nedskrivninger er stadig under udvikling. Som en konsekvens heraf har banken pr. 31. december 2005 udarbejdet et kvalificeret skøn over de gruppevise nedskrivninger og foretaget indregning på baggrund heraf."

Det erkendes af revisor, at banken mangler systemer og erfaringsgrundlag til mere præcise opgørelser, men at det forventes en model hen ad vejen kan etable-

res, der kan beskrive sammenhængen mellem observerbare data og nedskrivningsbehov. På det givne grundlag har revisor ikke fundet anledning til at anfægte bankens skøn.

Finanstilsynet afgav i årets løb en række påbud og risikoplysninger, jf. omtale heraf i pkt. 7. Revisor har i protokollen ikke forholdt sig hertil, herunder hvorvidt omfanget af presserende sager var forårsaget af ressourcesituationen i Team Kredit.

10.2.2 Vurdering

Redegørelsens punkt 9 om Intern Revision indeholder en række oplysninger og kommentarer til det af intern revision udførte arbejde, og det påpeges, at det udførte arbejde er mangelfuldt. Den eksterne revision har ikke fundet anledning til at indføre kritiske kommentarer eller bemærkninger i revisionsprotokollen om intern revisions arbejde, men har indskrænket sig til at afgive oplysninger om den interne revision i overensstemmelse med revisionsbekendtgørelsens standardformulering. Ekstern revision har uden supplerende bemærkninger bl.a. oplyst, at det af intern revision udførte arbejde havde en sådan kvalitet, at den eksterne revision kunne basere sin afsluttende revision herpå.

Under hensyn til at der i 2005 forelå der en betydelig udfordring med at skabe en model til vurdering af nedskrivningsbehov, at udlånsvæksten var på over 50 %, primært rettet mod en konjunkturfølsom branche, der bevillingsmæssigt stillede store krav til kapacitet, kompetence og opfølgning mv., til Finanstilsynets væsentlige kritikpunkter og advarsler samt de betydelige svagheder i kontrolmiljøet, som intern revision havde konstateret i Team Erhverv, forekommer der ikke at være fornøden dækning for i revisionsprotokollen at konstatere, at bankens kredithåndtering var betryggende.

Det er vores vurdering, at det af den ekstern revision udførte arbejde ikke har været tilfredsstillende.

Det er således kritisabelt,

- at der ikke har været ført det påkrævede tilsyn, herunder løbende været udført kvalitetskontrol med det af intern revision udførte arbejde,
- at der ikke blev iværksat den fornødne reaktion på de betydelige svaghesteg, der kunne konstateres dels i intern revision, dels på kreditområdet.

Det er dog vores samlede vurdering, at der ikke er et fuldt tilstrækkeligt grundlag for at fastslå, at der foreligger en overtrædelse af god revisionsetik.

10.3 Regnskabsåret 2006

10.3.1 I årets løb udspandt sig omfattende drøftelser med Finanstilsynet om bankens gruppevise nedskrivninger på udlån mv. i årsrapporten 2005. Sagen endte med Fondsrådets afgørelse af 27. juli 2006, hvorefter banken pålagdes at tilbageføre gruppevise nedskrivninger for ca. kr. 54 mio. Tilsynet fandt den eksterne revisions arbejde særdeles utilfredsstillende og indgav en klage over revisor til disciplinærnævnet, der frifandt revisor.

Af revisionsprotokollat af 21. juli 2006 fremgik om samarbejdet med intern revision:

"På de områder, hvor revisionen er udført af Intern Revision, har vi stikprøvet gennemgået dennes arbejdsplaner. På nogle områder konstaterede vi, at de aftalte revisionsplaner og den modtagne dokumentation var af en sådan kvalitet, at vi ikke kunne basere hele vores revision på det udførte arbejde. I disse tilfælde har vi udført de manglende undersøgelser herunder indhentet den manglende dokumentation, således at den udførte revision samlet set har givet os et tilstrækkeligt grundlag for vores konklusioner".

10.3.2 Protokollatet af 9. februar 2007 vedrørende årsrapport 2006 beskrev samarbejdet med intern revision med en i forhold til året før uændret tekst, dvs. at man konstaterede, at arbejdet var af en sådan kvalitet "at vi kan basere vores afsluttende revision på det udførte arbejde."

Umiddelbart herefter anførtes:

"Som følge af sygdom i Intern revision har vi sidst på året og ved statusrevisionen assisteret Intern revision med blandt andet opfølgning på engagementsrevisionen, revision af de gruppevise nedskrivninger samt revisionen af datterselskaberne".

Under oplysninger i henhold til revisionsbekendtgørelsens § 5 oplystes,

"de ifølge revisionsaftalen aftalte opgaver, der skal udføres af intern revision, er udført, samt at den interne revision fungerer tilfredsstillende herunder at vi ikke er blevet bekendt med forhold, der enkeltvis eller tilsammen afkræfter, at den interne revision fungerer uafhængigt af den daglige ledelse.

.....

Vi er enige i indholdet af alle den interne revisions protokoltilførsler vedrørende regnskabsåret".

Udlån steg med 59 % mod 54 % i 2005 og 39 % i 2004, mens de tilsvarende gennemsnitstal efter Finanstilsynets opgørelse for gruppe 2 institutter for 2005 var 30 % og for 2004 17 %.

Opmærksomheden henledtes i protokollatet på eksponeringen indenfor ejendomssektoren, der nu udgjorde 44 % af det samlede udlån ultimo 2006 mod 39 % i 2005 og 37 % i 2004.

Det anførtes endvidere:

"Det er over for os oplyst, at ledelsen løbende følger bankens samlede risiko ved udlån.

.....

De seneste års høje udlånsvækst og sidste års arbejder med forbedring af metoder for opgørelse af nedskrivninger på udlån, herunder klassifikation af alle engagementer efter bankens nye rating- og kreditscore-systemer har medført et pres på Team Credits ressourcer. Manglende ressourcer øger risikoen for at bankens kreditpolitik om løbende at overvåge engagementer ikke overholdes, ligesom der er risiko for at bankens nedskrivningspolitik med nøje opfølgning af engagementer med de laveste ratings heller ikke overholdes. Ressourcemanglen har desuden påvirket kvaliteten af og de tidsmæssige rammer for færdiggørelse af materiale til brug for revisionen af udlån for 2006. Det er overfor os oplyst, at Team Kredit har fået tilført de nødvendige ressourcer, og vi kan oplyse, at vi ved vores revision ikke har konstateret fejl i årsrapporten som følge af ressourcemanglen".

Om de individuelle nedskrivninger blev anført:

"Vi har som led i vores revision gennemgået det af Intern revision udførte arbejde. Vi har ved vores stikprøvevise gennemgang konstateret at nedskrivningsengagementer kan anses at have OEI, at vidensgrundlaget (regnskaber mv.) i langt de fleste tilfælde er opdateret samt at der foreligger et skøn over betalingsrækker for de enkelte engagementer. Af de samlede nedskrivninger har vi gennemgået 102 mio. kr., svarende til 62 % af nedskrivninger pr. 31. december 2006".

10.3.3 Afdækning gennem bankens egenbeholdning af ledelsens aktieoptioner i overensstemmelse med optionsaftalerne havde i tidligere årsrapporter været omtalt i forbindelse med beskrivelsen af ledelsens incitamentsprogram, men som følge af bankens manglende egenbeholdning af aktier anførtes i 2006 årsrapporten uden nogen supplerende forklaring, at programmet ikke var afdækket.

10.3.4 Finanstilsynet påpegede i forbindelse med den undersøgelse af solvensbehovet, der påbegyndtes i juni 2006, en række svagheder i kreditorganisationen, herunder utilfredsstillende styring og opfølgning på bankens store engagementer, hvilket skulle indgå i vurderingen af solvensbehovet. Foranlediget af den betydelige vækst i udlånene sendte Finanstilsynet nye "advarsler" til banken den 2. november 2006. Synspunkter, der gentoges i den samlede konklusion vedrørende kreditområdet i Finanstilsynets rapport af 3. januar 2007, hvor der endvidere blev givet risikoplysninger om en række forhold vedrørende kreditstyring og kontrolmiljø, der var usædvanlige for et pengeinstitut af bankens størrelse.

10.3.5 *Vurdering*

Det fremgår af redegørelsens punkt 9 om Intern Revision, at det af intern revision udførte arbejde i 2006 var særdeles mangelfuldt, hvilket ekstern revision burde have konstateret ved de manglende revisionsrapporter og manglende indførsler i revisionsprotokollen. På trods af en omtale af den særlige assistance ved revisionen af årsregnskabet, man ydede som følge af sygdom hos intern revision, og på trods af øvrige tegn på store vanskeligheder hos intern revision, valgte ekstern revision i protokollen med anvendelse af standardtekst at holde hånden under intern revision og revisionschefen.

Det reelle billede af bankens kredithåndtering viste en kreditafdeling, som var presset af en voldsom vækst og komplicerede nye regelsæt med utilstrækkelige ressourcer og manglende kompetence og gennemslagskraft til at udføre en effektiv og betryggende kreditstyring. Revisionen omtalte dette i generelle vendinger, idet det samtidig oplystes, at man ikke havde fundet fejl i årsrapporten som følge af ressource manglen. Det må antages, at en mere håndfast protokoltilførsel fra revisionens side i spørgsmålet om dels ressource manglen i Team Kredit, dels om intern revision ville kunne have ført til, at der allerede i 2006 ganske anderledes var blevet grebet ind over for bankens kreditstyring samt den interne revision.

Det er nærliggende at antage, at en mere effektiv revisionsindsats i bankens filialnet, herunder Team Erhverv, udført af en velfungerende Intern Revision, ville have afdækket, at bankens håndtering af creditsager var mere mangelfuld end det hidtil var erkendt, og at der i takt med den betydelige vækst var opbygget en dårlig kreditkultur uden respekt for gældende retningslinjer for creditsagsbehandling og/eller bankens centrale kreditafdeling.

Finanstilsynets tilbagevendende og vedvarende advarsler baseret på forholdene i sammenlignelige pengeinstitutter, burde have foranlediget revisionen til at udvise en mere kritisk vurdering af bankens rutiner og forretningsgange på udlånsområdet, herunder aktivt i revisionsprotokollen at have kommunikeret til bestyrelsen om bankens

opfølgning på de afgivne påbud og risikoplysninger. Det forekommer utilstrækkeligt at forlade sig på, at der efter bekendtgørelsen alene kan stilles krav om bemærkning i protokollen, såfremt banken endnu ikke har efterlevet et pålæg fra Tilsynet.

Det er vores vurdering at ekstern revisions arbejde og indsats ikke har været tilfredsstillende.

Det er kritisabelt,

- at der ikke har været ført det påkrævede tilsyn, herunder løbende udført kvalitetskontrol med intern revisions arbejde samt i tide medvirket til, at der blev iværksat den nødvendige reaktion på den uacceptable situation,
- at ekstern revision i protokollatet om årsrapporten har blåstemplet det af intern revision udførte arbejde, idet det må eller i hvert fald burde have været åbenbart for revisionen, at det udførte arbejde var mangelfuldt,
- at ekstern revision i protokollen ikke har forholdt sig til årsrapportens manglende oplysninger om ændringen fra afdækning til ikke afdækning af ledelsens optionsprogram,
- at ekstern revision i protokollen påpeger de manglende ressourcer i kreditafdelingen, men indskrænker sig til at konkludere, at der ikke som følge heraf er konstateret fejl i årsrapporten, hvilket overfor bestyrelsen afsvækker oplysningernes alvorlige karakter,
- at ekstern revision i protokollen ikke har forholdt sig til, at den nytiltrådte revisionschef på et mangelfuldt grundlag underskrev protokollatet af 9. februar 2007 og derved bidrog til, at bestyrelsen fik et forfejlet indtryk af det af intern revision udførte arbejde.

Det er vores samlede vurdering, at den eksterne revision i 2006 ikke har udført revisionen i overensstemmelse med god revisionsskik.

10.4 Regnskabsåret 2007

- 10.4.1 Revisionsprotokollatet af 8. februar 2008 vedrørende revision af årsrapport 2007 gengav samme opfattelse som året før om samarbejdet med intern revision, dvs. at man var af *"den overbevisning, at arbejdet er udført i overensstemmelse med de aftalte revisionsplaner og revisionsprogrammer samt er af en sådan kvalitet, at vi kan basere vores afsluttende revision og konklusion på det udførte arbejde"*.

Det anførtes videre,

"Udlånene er fra udgangen af 2006 til udgangen af 2007 steget fra 23.765 mio. kr. til 32.551 mio. kr. Udlånsvæksten udgør således 37 % mod 59 % i 2006 og 54 % i 2005. Finanstilsynet har opgjort de tilsvarende gennemsnits-tal for gruppe 2 institutter for 2006 og 2005 til 30 % og 32 %.

.....

I lighed med sidste år har vi konstateret, at de seneste års høje vækst i for-retningsomfang fortsat presser Team Kredits ressourcer. Uanset at Team Kredit i årets løb har fået tilført yderligere ressourcer, er det vores opfattel-se, at der fortsat er behov for at styrke procedurerne og administrationen i afdelingen...".

Under omtale af de individuelle nedskrivninger fremgik, at revisionen havde gennem-gået kr. 389 mio., svarende til 87 % af nedskrivningerne pr. 31. december 2007.

10.4.2 Vurdering

Ekstern revisor har modtaget alle de interne revisionsrapporter, der i mange tilfælde indeholdt kreditmæssige bemærkninger om manglende overholdelse af retningslinjer-ne for kreditsagsbehandling. På grund af disse bemærkningers omfang og karakter burde de have fået omtale i revisionsprotokollen, således at bestyrelsens opmærk-somhed var blevet henledt herpå.

Det er dog vores samlede vurdering, at der ikke foreligger grundlag for at fastslå, at der foreligger en overtrædelse af god revisionskik.

10.5 Samlet konklusion

Det er vores vurdering, at den eksterne revisor – Ernst & Young, Statsautoriseret Re-visionsaktieselskab - i 2006 ikke har udført revision i overensstemmelse med god revi-sionsskik, og at der foreligger et ansvarsgrundlag over for banken.

11. Har direktionen og den overordnede ledelse i Roskilde Bank på udlåns-/garantisiden handlet ansvarspådragende over for banken?

11.1 Som det fremgår af redegørelsens punkt 5.2, er det vores vurdering, at Roskilde Banks sammenbrud i det væsentligste var forårsaget af en kombination af

- (i) den negative udvikling på ejendomsmarkedet,
- (ii) den negative udvikling på pengemarkedet og aktiemarkedet,
- (iii) bankens mangelfulde håndtering af kreditsager og en dårlig kreditkultur samt
- (iv) bankens høje risikoprofil (høj udlånsvækst, stor koncentration og satsning på ejendomsmarkedet og en beskeden solvensoverdækning som "buffer" mod fremtidige tab).

Det er kun de to sidstnævnte årsager, der vedrører bankens interne forhold, og som derfor vil blive vurderet.

11.2 Risikoprofilen

Den af Roskilde Bank valgte risikoprofil, kendetegnet ved en i forhold til sammenlignelige banker meget høj udlånsvækst (53 % i 2005 og 59 % i 2006), en stor koncentration (ca. 45 %) inden for ejendomsinvestering og projektudvikling, og fastsættelse af en beskeden solvensoverdækning, er primært et valg, der er truffet og gennemført af bankens markante og stærke administrerende direktør gennem en meget lang årrække, Niels Valentin Hansen. Direktøren har haft som sit mål at udvikle Roskilde Bank fra at være en lokal bank for Roskilde-området til at være en betydelig sjællandsk bank. Med sin dynamik, karisma, styrke og gennemslagskraft har han evnet at gennemføre sin vækstpolitik med fuld opbakning fra såvel sin ledergruppe som ledere og medarbejdere i bankens filialer. Vækstpolitikken er tillige løbende blevet taget til efterretning af bankens bestyrelse, hvorved bemærkes, at de elementer, der indgår i risikoprofilen, alle er af en sådan karakter, at de vedrører bankens overordnede og væsentlige forhold, og derfor er omfattet af bestyrelsens kompetenceområde, jf. ASL § 54, stk. 2, og særligt for så vidt angår bankens kapitalberedskab tillige ASL § 54, stk. 3, og FIL § 124, stk. 2.

Vækstpolitikken er gennemført på trods af mange og vedholdende påbud og risikooplysninger fra Finanstilsynets side. Roskilde Banks skriftlige svar på Finanstilsynets henvendelser efterlader det indtryk, at banken ikke har taget advarslerne alvorligt. Tværtimod har banken fastholdt den valgte vækststrategi under påberåbelse af bankens kapitalberedskab og den gode bonitet med udlånsporteføljen (bankens svar af 11. august 2005), den betydelige ekspertise inden for ejendomsudviklingssektoren og den store efterspørgsel af denne ekspertise i markedet, bankens særlige ekspertise til at vælge de kunder og projekter, der er bedst egnede, og det forhold, at banken tager højde for byggerisikoen og sagsrisikoen, således at banken kun løber en "marginal" risiko (svar af 3. marts 2006).

I bankens svar af 3. marts 2006 – underskrevet af direktionen - fastholder bankens ledelse vækststrategien:

"... derfor ønsker bankens ledelse også at fortsætte vækststrategien under iagttagelse af gode kvalitetsnormer."

Fastholdelsen af strategien gentages i bankens brev af 6. december 2006 til Finanstilsynet:

"Væksten sker efter bankens opfattelse på betryggende grundlag, og bankens ledelse ønsker derfor også at fortsætte vækststrategien under uændret iagttagelse af gode kvalitetsnormer."

Bankens svar til Finanstilsynet giver efter vores vurdering ikke en reel beskrivelse af virkeligheden. Forholdet var formentlig nærmere det, at såvel store som små ejendomsudviklere "stod i kø" i banken, fordi det var nemt og hurtigt at låne penge i Roskilde Bank uden iagttagelse af sædvanlige bankmæssige formkrav og dokumentation for bonitet mv. Hertil kom, at banken havde en salgsorienteret kreditkultur og en kreditsagshåndtering, der var særdeles lemfældig, og hvor sædvanligt kredithåndværk var nedprioriteret. Retningslinjerne for kreditsagsbehandling blev ikke fulgt, og bankens centrale kreditfunktion, Team Kredit, havde hverken magt, gennemslagskraft eller ressourcer til at kræve reglerne efterlevet.

Disse forhold har en væsentlig vægt, når det skal vurderes, om den af banken valgte risikoprofil har været forsvarlig.

11.3 Den mangelfulde håndtering af creditsager

Det kan efter vores vurdering lægges til grund, at

- kreditsagsbehandlingen i banken har været særdeles mangelfuld og i strid med Roskilde Banks vedtagne kreditpolitik og de interne retningslinjer for creditsagers behandling
- ca. 50 % af de sager, der blev forelagt bestyrelsen, var "*presserende sager*"
- Team Kredit ikke har haft de fornødne ressourcer til en effektiv kreditkontrol og styring
- den interne revision i 2005 og især i 2006 ikke på tilfredsstillende vis har varetaget sine arbejdsopgaver, herunder kontrol med risikostyringen i Roskilde Banks filialer.

Vi finder det ubetænkeligt at lægge til grund, at såvel den administrerende direktør som ledelsesteamet har været bekendt med disse forhold, og at et sådant kendskab om nødvendigt vil kunne afdækkes gennem vidneafhøringer under en retssag.

11.4 Ansvarsvurdering for direktion og ledende medarbejdere på kreditområdet

11.4.1 *Filialniveauet*

Det er stærkt kritisabelt, at de enkelte filialchefer og medarbejdere ikke har efterlevet kreditpolitikken og de fastsatte retningslinjer for behandlingen af kreditsager. I flere tilfælde har banken efterfølgende bortvist og/eller afskediget medarbejdere som følge af et svigt på dette område.

En retlig vurdering af forholdene på filialniveau er ikke omfattet af vores kommissorium. [REDACTED]

11.4.2 *Team Kredit/Kreditudvalget*

Det ville have været ønskeligt, såfremt bankens centrale kreditafdeling på en mere direkte måde havde advaret bestyrelsen om den ringe bonitet i sagsbehandlingen, og om de stærkt forøgede kreditrisici, dette har medført for banken, samt om den kritiske ressourcesituation.

Det er dog vores vurdering, at der næppe er et ansvarsgrundlag mod fhv. kreditchef Knud Nielsen og hans stedfortræder. Dette skyldes, at såvel kredit- og erhvervschef Allan H. Christensen som adm. direktør Niels Valentin Hansen og direktør Arne Wilhelmsen har haft fuldt kendskab til disse forhold, og at man med kreditafdelingens noget tilbagetrukne indplacering i bankens organisationsstruktur næppe kan kræve, at kreditchefen tager en direkte kontakt med selskabets bestyrelsesformand uden om lederen af kreditafdelingen og direktionen.

Det er kritisabelt, at kreditudvalgets leder Allan H. Christensen underskrev på redegørelser til Finanstilsynet, der giver indtryk af en langt bedre kreditsagshåndtering og bonitetsvurdering, end der var grundlag for i virkeligheden. Vi finder det tillige stærkt kritisabelt, at Allan H. Christensen, der tillige var medlem af bankens lederråd indtil 21. januar 2008 og deltog som den kreditansvarlige og forelagde kreditsager m.m. i bankens bestyrelse, og som utvivlsomt må have haft fuldt kendskab til den ringe og risikofyldte kreditsagsbehandling, årsagerne til de mange presserende sager og Team Credits ressourcesituation, ikke på en klar og tydelig måde har orienteret bestyrelsen om disse forhold, og om de meget betydelige kreditrisici, der var forbundet hermed.

Der må kunne stilles krav om, at en leder på dette niveau dels afgiver en sådan underretning, dels aktivt kommer med forslag til en ændring af de kritisable forhold omkring kreditsagshåndteringen. Vi finder, at Allan H. Christensens undladelser er ansvarspådragende over for banken.

Allan H. Christensen blev opsagt den 25. august 2008 til fratræden den 31. juli 2009, men blev straks suspenderet.

11.4.3 *Niels Valentin Hansen*

Vi finder det særdeles kritisabelt, at Niels Valentin Hansen i hele perioden indtil den 30. april 2007, hvor han fratrådte, godkendte, at bankens vækststrategi skete på bekostning af en sædvanlig bankmæssig forsvarlig kreditsagsbehandling, og at banken derved blev udsat for en meget betydelig kreditrisiko, særligt på meget store udlån inden for ejendomssektoren, herunder til ejendomsudviklere. Niels Valentin Hansen har efter vores vurdering haft fuldt kendskab til de store ejendomsudviklere og deres projekter, til Team Erhverv og andre filialers mangelfulde håndtering og styring af de store ejendomsprojekter, og til kreditudvalgets manglende mulighed for at følge retningslinjerne for kreditsagers behandling samt en forsvarlig løbende opfølgning over for filialerne. Niels Valentin Hansen burde på et langt tidligere tidspunkt have sikret sig en opprioritering af kreditsagernes behandling, f.eks. ved at udskille kreditaafdelingen til en selvstændig afdeling, der organisatorisk og ledelsesmæssigt blev frigjort fra tilhørsforholdet til bankens største salgsteam, Team Erhverv. På samme måde burde han have standset den udstrakte brug af kreditinstruksens bestemmelser om "*presserende sager*", således at denne bestemmelse i overensstemmelse med dens formål kun blev anvendt i undtagelsestilfælde. Han burde også have stillet krav om, at salgsteamene overholdt retningslinjerne for kreditsagsbehandling, herunder om behandlingen af overtræk, i stedet for ved passivitet at godkende denne adfærd.

Det er vores samlede vurdering, at Niels Valentin Hansen i perioden indtil sin fratræden den 30. april 2007 groft har tilsidesat sine pligter som administrerende direktør i Roskilde Bank, og at hans handlinger og undladelser indebærer et klart ansvarsgrundlag over for banken.

Vi finder i denne forbindelse særligt anledning til at fremhæve, at:

- Niels Valentin Hansen har gennemført sin vækststrategi primært ved store udlån inden for ejendomssektoren, herunder til ejendomsudviklere, hvoraf nogle i 1990'erne havde udsat andre banker for sammenbrud og tab, hvilket har gjort en særlig agtpågivenhed påkrævet, hvorved bemærkes, at Niels Valentin Hansen allerede på dette tidspunkt var bankens direktør

- Niels Valentin Hansen har accepteret, og formentlig i en række tilfælde direkte godkendt, at der blev givet meget store lån, heraf en række tæt på 25 %-grænsen i FIL § 145, stk. 1, til ejendomsudviklere, ofte med et betydeligt blancoelement
- Niels Valentin Hansen har accepteret, at kreditsagsbehandlingen i bankens filialer ikke har været udført efter de fastlagte retningslinjer
- Niels Valentin Hansen har accepteret, at bankens centrale kreditafdeling var underbemandet og ikke i stand til at udføre en kompetent og sædvanlig bankmæssig risikostyring og kontrol med bankens lånesager
- Niels Valentin Hansen har misligholdt sine forpligtelser over for bankens bestyrelse ved ikke at have orienteret bestyrelsen om omfanget af den mangelfulde kreditsagsbehandling, den manglende risikostyring og den stærkt forøgede risiko, dette har betydet for banken
- Niels Valentin Hansen har godkendt, at bestyrelsens bevillingskompetence i betydelig grad blev tilsidesat gennem et misbrug af kreditinstruksens undtagelsesbestemmelse om presserende sager, idet mere end halvdelen af de sager, der kun kunne bevilges af bestyrelsen, reelt blev bevilget af direktionen og kreditudvalget, og først efterfølgende forelagt bestyrelsen som efterbevillingssager
- Niels Valentin Hansen har været bekendt med, at bankens interne revision i 2005 og især i 2006 ikke har fungeret tilfredsstillende. Ved at undlade at orientere bestyrelsen om dette forhold, har han bidraget til at forøge bankens kreditrisiko væsentligt, særligt under hensyntagen til, at kredithåndteringen i bankens filialer var lemfældig, og at Team Credits risikostyring var stærk mangelfuld. Bestyrelsen er derfor reelt blevet frataget sin "vagt-hund" på kreditrisikoområdet, idet den interne revision gennem revisionsprotokollen har pligt til at orientere bestyrelsen om væsentlige forhold, ligesom den interne revisionschef efter FIL § 74, stk. 1, har ret til at være til stede og udtale sig på bestyrelsesmøder
- Niels Valentin Hansen i bankens svar til Finanstilsynet har efterladt det fejlagtige indtryk hos Finanstilsynet og bestyrelsen, at den høje risikoprofil var forsvarlig på grund af udlånskundernes bonitet og en forsvarlig kreditsagsbehandling, hvorfor banken ikke påtog sig unødige risici.

Såfremt Niels Valentin Hansen på et tidligere tidspunkt havde draget omsorg for, at Roskilde Bank havde fået etableret en selvstændig og kompetent kreditfunktion med

de fornødne ressourcer og med reel kompetence til at håndhæve bankens kreditpolitik og de vedtagne retningslinjer for creditsagers behandling, må udlånvæksten antages at være blevet væsentligt lavere, og boniteten af bankens udlånsportefølje højere. Rettidig indgriben over for den interne revisions mangelfulde arbejde ville have forbedret situationen. Det er muligt, at banken som en følge af krisen på ejendomsmarkedet og finanskrisen på sigt alligevel ikke ville have kunnet overleve som selvstændig bank, men bankens tab ville antageligt være blevet langt mindre.

Niels Valentin Hansens handlinger og undladelser kan efter vores vurdering tilregnes ham som groft uagtsomt, hvorfor han er erstatningsansvarlig over for banken for det tab, banken har lidt som en følge heraf, jf. ASL § 140.

11.4.4 Arne Wilhelmsen

Som medlem af direktionen siden 1. november 2006 har Arne Wilhelmsen efter vores vurdering et medansvar for ikke at orientere bestyrelsen om den mangelfulde creditsagsbehandling, Team Credits mangelfulde risikostyring og ressourceproblemer samt de konstaterede svagheder i intern revision.

11.4.5 Søren Kaare-Andersen

Søren Kaare-Andersen tiltrådte som administrerende direktør den 1. juli 2007 og blev hurtigt – gennem Finanstilsynets skrivelser og de interne revisionsrapporter – opmærksom på, at creditsagernes behandling ikke levede op til sædvanlige standarder inden for banksektoren. Han iværksatte en række tiltag, der blandt andet havde til formål at standse brugen af "*presserende sager*" og den ukorrekte behandling af overtræk. Han indførte en ny selvstændig kreditorganisation, adskilt fra Team Erhverv, og samlede bankens risikostyring i en ny afdeling, Team Risikostyring.

På samme måde blev der udarbejdet en række nye regler for behandlingen af creditsager, der blev afholdt orienteringsmøder, og i cirkulærebrev til filialcheferne blev det præciseret, at retningslinjerne nu skulle følges. Ved konstaterede overtrædelser i 2008 blev der udstedt advarsler og iværksat opsigelser og bortvisninger.

Det er vores vurdering, at Søren Kaare-Andersen ikke har erkendt omfanget af den dårlige sagsbehandling og kreditkulturen før primo 2008.

Vi finder ikke, at der er et ansvarsgrundlag for Søren Kaare-Andersen.

12. Har bestyrelsen i Roskilde Bank på udlåns-/garantisiden handlet ansvarspådragende over for banken?

12.1 Retsgrundlaget

Udgangspunktet for fastlæggelse af en bestyrelses pligter er ASL § 54, hvorefter bestyrelsen og direktionen i forening forestår ledelsen af selskabets anliggender. Bestyrelsen har specifikt pligt til at sørge for en forsvarlig organisation af selskabets virksomhed, tage stilling til, om selskabets kapitalberedskab til enhver tid er forsvarligt i forhold til selskabets drift, samt påse, at bogføringen og formueforvaltning kontrolleres på en efter selskabets forhold tilfredsstillende måde.

ASL § 54 suppleres for finansielle virksomheder af reglerne i FIL. Ifølge FIL § 70 skal bestyrelsen udfærdige skriftlige retningslinjer for de væsentligste aktivitetsområder, hvori arbejdsdelingen mellem bestyrelse og direktion fastlægges, den såkaldte § 70-instruks. I FIL § 71 er der nævnt en række pligtmæssige forretningsgange, der skal iagttages af finansielle virksomheder, herunder pligt til at have effektive former for virksomhedsstyring, en klar organisatorisk struktur og fyldestgørende interne kontrolprocedurer.

Overtrædelse af ASL § 54 er belagt med bødestraf, jf. ASL § 161. Overtrædelse af FIL §§ 70-71, stk. 1, kan ligeledes straffes med bøde, jf. FIL § 373, stk. 2. Ansvarsgrundlaget for et erstatningsansvar for bestyrelsens medlemmer i henhold til ASL § 140 er den almindelige erstatningsretlige culpanorm. Ansvar for bestyrelsen er ikke et kollektivt ansvar, men individuelt. Dette betyder, at ansvarsvurderingen må foretages for hvert enkelt medlem for sig.

I det følgende er ordet "*bestyrelse*" anvendt som samlebegreb for hele bestyrelsen eller enkeltmedlemmer af denne.

12.2 Tilsynspligten

En gennemgang af det til os udleverede materiale efterlader det generelle og klare indtryk, at bestyrelsen har forholdt sig meget passiv over for direktionens ledelse af banken, og at direktionen ikke på noget tidspunkt har fået et reelt modspil. Det forekommer således, at det er direktionen, der på egen hånd har bestemt bankens vækst, strategi og risikoprofil mv., herunder den store udlånsvækst, koncentrationen af udlån til ejendomssektoren og de meget betydelige udlån til ejendomsudviklere. Disse dispositioner er efterfølgende "*taget til efterretning*" på bankens bestyrelsesmøder. Det fremgår ikke af forhandlingsprotokollen, at bestyrelsen på noget tidspunkt har forholdt sig kritisk til direktionens strategier eller dispositioner eller har forlangt supplerende undersøgelser eller drøftelser vedrørende disse forhold.

Man efterlades således med det indtryk, at en selvstændig og stærk administrerende direktør i det store og hele har haft fri adgang til at drive banken på den måde, som han har villet.

Det er vores vurdering, at bestyrelsen klart har tilsidesat sin tilsynspligt med bankens direktion. Bestyrelsen har gennem sin passivitet reelt overladt bankens ledelse til direktionen, selvom bestyrelsen efter ASL § 54 har det overordnede ledelsesmæssige ansvar for banken, og derfor også en pligt til at drage omsorg for, at væsentlige og ekstraordinære dispositioner forelægges bestyrelsen til behandling og godkendelse, og ikke kun til efterretning. Til disse overordnede spørgsmål hører bankens stillingtagen til grænserne for bankens udlånsvækst, størrelsen af branchekoncentrationer og hvilke kundeprofiler, banken finder passende.

Bestyrelsens tilsynspligt indebærer, at bestyrelsen har pligt til at gribe ind, hvis bestyrelsen bliver opmærksom på risikofyldte driftsmæssige forhold. Finanstilsynets påbud og risikooplysninger om banken har skærpet bestyrelsens tilsynspligt og burde have ført til, at bestyrelsen havde pålagt direktionen at afdække disse forhold nærmere over for bestyrelsen med henblik på eventuelt at pålægge direktionen at afhjælpe forholdene. Bestyrelsen kunne også have inddraget intern og ekstern revision i dette arbejde. Hvis direktionen ikke ønskede at efterkomme et sådant pålæg, ville dette have ført til direktionens afgang.

12.3 Presserende sager

Bestyrelsen har i medfør af FIL § 70 udstedt en § 70-instruks, hvor kreditinstruksen angiver direktionens bevillingskompetence. Kreditinstruksen indeholdt en særlig bemyndigelse til direktionen i presserende tilfælde, der var sålydende:

"Direktionen kan i presserende tilfælde, hvor bestyrelsens godkendelse ikke kan indhentes, foretage bevillinger der bringer et engagement op over de i denne instruks nævnte maksimumsbeløb, jf. dog punkt 3.6. Sådanne bevillinger forelægges på det førstkommende bestyrelsesmøde eller det dernæst følgende bestyrelsesmøde, dog senest otte uger efter overskridelsen...."

Det er dokumenteret, at ca. 50 % af de udlån, der på grund af størrelse kun kunne bevilges af bestyrelsen, reelt er blevet bevilget af direktionen eller af kreditudvalget og er blevet forelagt bestyrelsen som efterbevillingssager, og at denne praksis har været gældende tilbage fra i hvert fald 2001 og fortsatte, indtil bankens direktør greb ind over for denne praksis, der ved Finanstilsynets brev af 7. februar 2008 blev påbudt standset med øjeblikkelig virkning.

Det fremgår ikke af forhandlingsprotokollen, at bestyrelsen på noget tidspunkt har kritiseret denne praksis. Det fremgår heller ikke, at bestyrelsen nogensinde har nægtet godkendelse eller tilbagekaldt en bevilling givet som presserende bevilling af direktion eller kreditudvalg.

Vi finder det stærkt kritisabelt, at bestyrelsen har accepteret denne praksis, der er fundamentalt i strid med kompetencefordelingen. Det er bankens bestyrelse, der har ansvaret for bevilling af bankens store udlån, og det er helt uforsvarligt, at bestyrelsen undtager sig sit ansvar for sådanne bevillinger.

Bestyrelsen burde på et langt tidligere tidspunkt have pålagt direktionen at ophøre med denne praksis og således selv have overtaget bevillingsansvaret i de store udlånsager. Hvis dette var sket, må det antages, at mange af de store udlån til ejendomsudviklere ikke var blevet bevilget eller var blevet bevilget med langt mindre beløb.

Vi finder, at bestyrelsens undladelse af at bringe denne praksis til ophør kan tilregnes bestyrelsen som groft uagtsomt, hvorfor de enkelte medlemmer af bestyrelsen er erstatningsansvarlige for det tab, banken har lidt som en følge heraf.

12.4 Bankens høje risikoprofil

Bestyrelsen har i hele perioden været fuldt bekendt med bankens vækststrategi, de store udlånsstigninger, den store koncentration på ejendomsbranchen og de i forhold til bankens størrelse meget store udlån til ejendomsudviklere. Bestyrelsen har således accepteret bankens høje risikoprofil og fastholdt denne selv efter "advarslerne" herimod fra Finanstilsynet den 21. april 2005 og løbende herefter.

I brev af 21. april 2005 gav Finanstilsynet risikoplysninger om, at det normalt er bestyrelsen, der tager stilling til

- hvor stor branchekoncentration banken vil have
- hvor store enkeltengagementer banken vil have
- hvor stor andel af større engagementer banken vil have

Vi finder det kritisabelt, at bestyrelsen ikke på noget tidspunkt har fastsat sådanne grænser for dele af bankens risikoprofil. Sådanne forholdsregler ville have ført til en begrænsning i bankens vækst, men ville også have betydet en lavere kreditrisiko.

Sådanne rammer var senest påkrævet efter bestyrelsens modtagelse af Finanstilsynets brev af 3. januar 2007, hvori det bl.a. blev konkluderet:

"Roskilde Banks risikoprofil adskiller sig således væsentligt fra de fleste andre pengeinstitutter i gruppe 1-3 ..."

Den af Finanstilsynet løbende fokusering på Roskilde Banks høje risikoprofil må føre til, at der må stilles forøgede og skærpede krav til bestyrelsens opfølgning og vurdering af de store engagementer. Finanstilsynet advarede allerede den 18. oktober 2005 om,

"at det er Finanstilsynets erfaring, at der i mange tilfælde har været en sammenhæng mellem stor udlånsvækst og dårlig bonitet i udlånsporteføljen".

Bestyrelsen har igennem den løbende økonomirapportering for Team Økonomi fået en summarisk oversigt over de store engagementer og disses størrelse i forhold til 25 %-grænsen i FIL § 145, stk. 1. Hertil kommer, at bestyrelsen gennem revisionsprotokollaterne i forbindelse med årsrapporterne har fået en mere detaljeret gennemgang af de større engagementer. Vi har ikke på grundlag af forhandlingsprotokollen nogen mulighed for at vurdere, i hvilket omfang de konkrete engagementer har været gjort til genstand for særskilt behandling, drøftelse og vurdering.

Vi har ikke fuldt tilstrækkeligt grundlag for at konstatere, om bestyrelsens tilsyn med de store engagementer i sig selv har været så lemfældig, at dette i sig selv er ansvarspådragende.

12.5 Bankens lemfældige kreditkultur og den mangelfulde kreditsagsbehandling

Det er dokumenteret, at bankens långivende filialer i hele perioden ikke har overholdt den overordnede kreditpolitik fra 2004 eller de af direktionen/Team Kredit udarbejdede retningslinjer på kreditområdet, herunder med hensyn til bonitetsvurdering, sikkerhedsetablering, rating, behandling af overtræk, iagttagelse af sikringsakter, udarbejdelse af lånedokumenter mv. samt løbende opfølgning på disse udlån.

Finanstilsynet har løbende afgivet risikoplysninger om den erfaringsmæssige sammenhæng mellem den høje udlånsvækst og kreditsagshåndteringen og boniteten hos udlånskunder.

Den 16. juni 2006 udtalte Finanstilsynet:

"Det generelle indtryk af kreditorganisationen ved den seneste undersøgelse var, at den ikke fuldt ud opfylder kravene, da styring og opfølgning på bankens store engagementer ikke var tilfredsstillende. Kvaliteten af kreditorganisationen må derfor betegnes som ikke tilstrækkelig god, hvilket bør indgå i vurderingen af solvensbehovet."

I brev af 30. juni 2006 meddelte Roskilde Bank, at man ikke var enig med Finanstilsynet i vurderingen af kvaliteten af engagementerne.

I intern revisions protokollat den 9. februar 2007 udtaltes om udlånsområdet bl.a.:

"Vores revision har ikke givet anledning til bemærkninger.

.....

Som et led i revisionen har vi kontrolleret, om bankens forretningsgange på udlånsområdet samt bevillingsbeføjelserne i de enkelte teams bliver overholdt."

Vi finder ikke tilstrækkeligt grundlag for at antage, at bestyrelsen har været bekendt med den lemfældige kreditkultur og den mangelfulde creditsagsbehandling i et sådant omfang, at der foreligger et brud på bestyrelsens tilsynspligt. Bestyrelsen har hver måned fra ledelsen fået bekræftelse på, at § 70-instruksen er blevet overholdt, og det fremgår ikke af forhandlingsprotokollen, at direktionen eller andre har orienteret bestyrelsen om de faktiske forhold.

12.6 Intern revision

Det er vores vurdering, at det af intern revision både i 2005 og særligt i 2006 udførte arbejde har været særdeles mangelfuldt. Ansvaret herfor påhvilede den daværende revisionschef, der ikke har udført sit arbejde tilfredsstillende og i overensstemmelse med god revisionskik.

Vi har ikke fundet grundlag for at antage, at bestyrelsen har været bekendt med disse forhold, der ikke er omtalt af den eksterne revision før revisionsprotokollen den 9. februar 2007 vedrørende årsrapporten for 2006, hvor en ny intern revisionschef netop var tiltrådt, ligesom det ikke fremgår af forhandlingsprotokollen, at forholdet har været oplyst af direktionen eller andre.

12.7 Mangelfulde ressourcer i Team Kredit

Det er dokumenteret, at Team Kredit var overbelastet på grund af mangelfulde ressourcer og bl.a. ikke var i stand til at udføre en forsvarlig styring af bankens kreditrisici, særligt på bankens store udlån til ejendomsudviklere.

Finanstilsynet har imidlertid adskillige gange orienteret bestyrelsen om, at Finanstilsynet havde konstateret manglende ressourcer i kreditafdelingen.

I brev af 21. april 2005 udtaler Finanstilsynet:

"Det blev tillige konstateret, at en væsentlig del af bankens største engagementer blev bevilget som presserende sager. Det er Tilsynets indtryk, at det i nogle tilfælde skyldtes manglende ressourcer i kreditkontoret."

I Finanstilsynets skrivelse af 16. juni 2006 hedder det bl.a.:

"Det generelle indtryk af kreditorganisationen ved den seneste undersøgelse var, at den ikke fuldt opfylder kravene, da styring og opfølgning på bankens store engagementer ikke var tilfredsstillende. Kvaliteten af kreditorganisationen må derfor betegnes som ikke tilstrækkelig god, hvilket bør indgå i vurderingen af solvensbehovet."

Dette modgås af Roskilde Bank ved skrivelse af 30. juni 2006.

I Finanstilsynets skrivelse af 3. januar 2007 hedder det bl.a. i anledning af en undersøgelse i banken foretaget i oktober måned 2006:

"Ved engagementsvurderingen indgik, at der var væsentlige mangler ved kreditstyringen af engagementerne.

.....

Bevillingsansøgningerne indeholder som udgangspunkt ikke en risikovurdering af bevillingerne.

.....

Kreditkontoret mangler ressourcer til en dybere regnskabsmæssig vurdering af debitorernes regnskabsmæssige oplysninger mv."

I den eksterne revisionsprotokol af 9. februar 2007 oplyser den eksterne revision:

"1. Ressourcemangel i Team Kredit har påvirket kvaliteten af, og de tidsmæssige rammer for færdiggørelse af materiale til brug for revisionen af udlån for 2006."

Herefter oplyses, at der er ansat fem nye medarbejdere i Team Kredit.

I kommentarerne til udlån anførtes bl.a.:

"Manglende ressourcer øger risikoen for at bankens kreditpolitik om løbende at overvåge engagementer ikke overholdes, ligesom der er risiko for at bankens nedskrivningspolitik ved nøje opfølgning af engagementer med de laveste ratings heller ikke overholdes. Ressourcemangelen har desuden påvirket kvaliteten af og de tidsmæssige rammer for færdiggørelse af materiale til brug for revisionen af udlån for 2006.

Det er overfor os oplyst, at Team Kredit har fået tilført de nødvendige ressourcer, og vi kan oplyse, at vi ved vores revision ikke har konstateret fejl i årsrapporten som følge af ressource mangelen."

I revisionsprotokollatet den 8. februar 2008 udtaler ekstern revisor:

"I lighed med sidste år har vi konstateret, at de seneste års høje vækst i forretningsomfang fortsat presser Team Kredits ressourcer. Uanset at Team Kredit i årets løb har fået tilført yderligere ressourcer, er det vores opfattelse, at der fortsat er behov for at styrke procedurerne og administrationen i afdelingen, herunder dokumentation for de udførte manuelle handlinger omkring løbende overvågning af engagementer, nøje opfølgning af engagementer med de laveste ratings, samt vurdering af og opstilling af betalingsstrømme ved objektiv indikation for nedskrivning."

Vi finder det stærkt kritisabelt, at bestyrelsen ikke har søgt ressourceforholdene i Team Kredit klarlagt nærmere med henblik på at vurdere problemets reelle omfang og dets betydning for bankens kreditrisici. En simpel "afhøring" af kreditchefen og/eller den interne revisionschef kunne have afdækket over for bestyrelsen, at Team Kredit i hvert fald i løbet af 2006 "var kørt af sporet". Uanset at direktionen har forsømt sin forpligtelse til at orientere bestyrelsen om et så fundamentalt element i bankens kreditstyring, og at hverken den interne eller den eksterne revisor på en klar måde har omtalt forholdets alvor, finder vi, at bestyrelsen har overtrådt sin tilsynspligt på en ansvarspådragende måde, særligt fordi bestyrelsen har en særlig pligt til at sikre, at banken har en forsvarlig organisation.

12.8 Samlet vurdering

Det er vores samlede vurdering, at de enkelte medlemmer af bankens bestyrelse på en i forhold til selskabet retsstridig og ansvarspådragende måde har undladt:

- at føre et forsvarligt tilsyn med bankens direktion
- at forholde sig aktivt til bankens høje risikoprofil og vurdere nødvendigheden af at fastsætte grænser for bankens maksimale eksponering inden for ejendomsbranchen, på enkeltengagementer inden for ejendomsudvikling og på den samlede eksponering på større engagementer
- at foranledige den langvarige praksis med presserende sager standset
- aktivt at få klarlagt ressourcebehovet i bankens centrale kreditfunktion, Team Kredit, med henblik på at sikre tilførsel af de fornødne ressourcer til at kunne

foretage en forsvarlig kreditkontrol ved større bevillingssager og en kontrol med filialernes overholdelse af de interne retningslinjer for god kreditsagshåndtering.

De nævnte undladelser indebærer en overtrædelse af ASL § 54 og FIL § 71.

Det er vores vurdering, at en aktiv tidligere indgriben fra bestyrelsens side på hvert af de omhandlede områder kunne have medvirket til at begrænse bankens samlede tab.

13. Nærmere om ansvarsgrundlaget for direktion, bestyrelse og revision?

13.1 En redegørelse om ansvarsforhold i pengeinstitutter fremgår af bilag 12.

Vi har i afsnit 9 – 12 foran konkluderet, at der er et ansvarsgrundlag over for Roskilde Bank vedrørende handlinger og undladelser begået af direktion, bestyrelse og revision.

Vi vil i dette afsnit omtale nogle enkelte aspekter af denne konstatering.

13.2 Strafansvar

Vi har i redegørelsens punkt 2.7 oplyst, at vi ikke nærmere vil vurdere eventuel overtrædelse af FIL. Vi finder dog at burde henlede opmærksomheden på FIL § 373, stk. 6 og 7, hvorefter bestyrelsesmedlemmer og direktion i en bank eller i en finansiel virksomhed kan straffes med bøde eller fængsel i indtil fire måneder, bl.a. såfremt de pågældende

- (i) undlader at træffe nødvendige foranstaltninger i tilfælde af tab eller en nærliggende fare for tab af væsentlig størrelse
- (ii) giver urigtige oplysninger om forhold vedrørende virksomheden til en offentlig myndighed eller til offentligheden
- (iii) gør sig skyldig i grov eller oftere gentagne forsømmelser eller skødesløshed, der kan medføre tab for virksomheden eller indskyderne eller andre investorer i den finansielle virksomhed.

På grundlag af det skriftlige materiale, som vi har modtaget og gennemgået, er vi ikke i stand til at vurdere, om der foreligger en overtrædelse af disse bestemmelser, der subjektivt alene kræver grov uagtsomhed.

Vi finder også anledning til at henlede opmærksomheden på straffelovens § 280 om mandatsvig, der er sålydende:

"For mandatsvig straffes, for så vidt forholdet ikke falder ind under §§ 276 – 279a, den, som for derigennem at skaffe sig eller andre uberettigede vinding, påfører en anden formuetab 1) ved misbrug af en for ham skabt adgang til at handle med retsvirkning for denne eller 2) ved i et formueanliggende, som det påhviler ham at varetage for den anden, at handle mod dennes tarv."

Anvendelsen af denne bestemmelse vil formentlig alene kunne komme på tale for Niels Valentin Hansen. En realisering af det beskrevne gerningsindhold vil kun kunne straffes, såfremt det kan tilregnes som forsætligt.

Vi finder ikke, at vi på basis af det for os foreliggende skriftlige materiale har grundlag for at vurdere, om der kan foreligge en overtrædelse af § 280 i straffeloven.

Overtrædelse af ASL § 54 kan straffes med bøde, jf. ASL § 161. Denne sanktion anvendes sjældent i praksis, måske på grund af § 54's noget generelle og upræcise ordlyd. Vi finder ikke grundlag for at tage stilling til, om denne sanktion vil kunne anvendes, hvorved bemærkes, at straf her vil kunne anvendes, selv om forholdet alene kan tilregnes som groft uagtsomt.

13.3 Erstatningskravet

13.3.1 *Solidarisk ansvar*

Efter vores vurdering har direktion, bestyrelsesmedlemmer og revision hver for sig handlet uagtsomt over for Roskilde Bank og er i medfør af ASL § 140 ansvarlige for det tab, de pågældendes handlinger og undladelser har forårsaget for banken.

Når der som her er flere skadevoldere, hæfter de solidarisk for tabet, jf. ASL § 143, stk. 2. Det er derfor sædvanligt, at alle skadevoldere inddrages i en eventuel erstatningssag, hvorefter det er op til retten i det indbyrdes forhold at fordele ansvaret mellem flere skadevoldere i forhold til graden af den udviste skyld.

Erstatningen kan nedsættes, når dette findes rimeligt under hensyn til skyldgraden, skadens størrelse og omstændighederne i øvrigt, jf. ASL § 143, stk. 1. Reglen svarer til den almindelige lempelsesregel i erstatningsansvarslovens § 24. Denne bestemmelse kan tænkes taget i anvendelse over for enkelte medlemmer af bestyrelsen.

Vi har ikke tilstrækkeligt grundlag for at kunne vurdere, hvorledes et erstatningsansvar bør fordeles mellem de forskellige skadevoldere.

13.3.2 *Tabets størrelse*

Som nævnt i redegørelsens punkt 5.1 foran viste halvårsrapporten pr. 30. juni 2008 et negativt driftsunderskud på kr. 5.142 mio. efter nedskrivninger på udlån og garantier med kr. 3.578 mio., hvoraf kr. 2.246 mio. vedrørte bankens ti største nedskrivninger, stort set alle vedrørende udlån til ejendomsbranchen.

Det er vores vurdering, at bankens tab ville være blevet langt mindre, såfremt der på et tidligere tidspunkt var blevet grebet ind over for den vidtstrakte brug af presserende bevillinger, ukorrekt overtræksbehandling, den lemfældige kreditkultur og en stærk mangelfuld kreditsagsbehandling, en mangelfuld intern revision og en svag og resourceunderdrejet kreditfunktion. Dette burde fortrinsvis være sket ved direktionens og bestyrelsens foranstaltning, men såvel intern som ekstern revision burde på en mere klar måde have gjort opmærksom på disse forhold.

Vi er ikke i stand til at kvantificere, hvor stor en del af bankens tab, der er forårsaget af de nævnte handlinger og undladelser.

13.3.3 *Hvem tilkommer erstatningskravet?*

Et erstatningskrav vil tilfalde den nye Roskilde Bank, idet vi har fået oplyst, at det i overdragelsesaftalen fra august måned 2008 er bestemt, at et sådant krav tilhører den nye bank.

13.3.4 *Policeforhold*

[Redacted text block]

14. Har Roskilde Banks handel med egne aktier i perioden december 2006 – april 2007 været håndteret forsvarligt?

14.1 Undersøgelsens omfang

Undersøgelsen er foretaget med udgangspunkt i en rapport af 22. oktober 2007 om bankens handel med egne aktier fra bankens daværende revisor Ernst & Young, **bilag 13.**

Det var bankens politik at foretage køb og salg af egne aktier som led i bankens almindelige handler med værdipapirer med bankens kunder, jf. oplysninger herom i årsrapporten 2007.

Salg af egne aktier udgjorde i 2006 kr. 1.528 mio. og i 2007 kr. 1.354 mio., medens køb udgjorde i 2006 kr. 1.242 mio. og i 2007 kr. 1.849 mio. Der var således tale om en omfattende handel med egne aktier, der indbragte banken en positiv regulering på egenkapitalen i 2006 på kr. 286 mio. og i 2007 en negativ regulering på kr. 495 mio.

14.2 Ernst & Youngs undersøgelse

- 14.2.1 Undersøgelsen blev foretaget efter opdrag af bankens direktør Søren Kaare-Andersen, og omfattede bankens handel med egne aktier i perioden 1. oktober 2006 – 30. juni 2007. Undersøgelsen blev iværksat i lyset af korrespondancen mellem Finanstilsynet og banken henover sommeren 2007. Undersøgelsen blev *"udført for at give bankens ledelse mulighed for at vurdere, om der har været uregelmæssigheder i forbindelse med, at banken har solgt og købt af egne aktier i undersøgelsesperioden"*.

I rapporten er anført, at beholdningen af egne aktier den 7. december 2006 udgjorde 950.000 stk. (8,3 % af aktiekapitalen), hvilken beholdning stort set blev afhændet i løbet af december måned. Salget skete dels til Glitnir AB ("*Glitnir*"), hvor det kom til tilbagekøb i perioden 9. februar til 3. marts 2007, dels til flere af de store erhvervskunder ("*andre handler*"). Salget øgede solvensprocenten med ca. 1,6 %.

14.3 Handlerne med Glitnir

- 14.3.1 På Finanstilsynets forespørgsel redegjorde banken ved skrivelser af 19. juni 2007 og 1. august 2007 for transaktionerne med Glitnir. Det hed således i bankens skrivelse af 19. juni:

"Det er korrekt, at banken op mod årsskiftet 2006/07 meddelte markedet, at besiddelsen af egne aktier var blevet reduceret. Dette skete dels ved meddelelse den 22. december 2006, hvori det meddeltes, at beholdningen var reduceret fra 709.080 stk. svarende til 6,9 % (skal rettelig være 6,2 %) af aktiekapitalen til 422.382 stk. svarende til 3,7 % af aktiekapitalen og dels ved meddelelse den 29. december 2006, hvor det meddeles, at beholdningen udgjorde 1.429 stk. svarende til 0,01 % af aktiekapitalen.

Baggrunden for reduktionen af egenbeholdningen var en aftale indgået med Glitnir AB i december 2006. Via Merrill Lynch blev der den 27. december 2006 med

valør den 29. december 2006 solgt 456.000 stk. aktier til kurs 630,40 (kopi af fondsnota vedlægges).

Der opstod imidlertid efterfølgende uoverensstemmelse mellem parterne om visse nærmere betingelser og vilkår i relation til afståelsen.

Der blev i konsekvens heraf efterfølgende indgået aftale med Glitnir om tilbagekøb af 170.000 stk. aktier den 9. februar 2007 med valør 16. februar 2007 til kurs 642,91 og 212.640 stk. aktier den 2. marts 2007 til kurs 650 med valør 7. marts 2007. Modparten i begge transaktioner er Glitnir AB (kopi af de to fondsnotaer vedlægges). Passagen af 2 % og 4 %-grænsen sker ikke i samme transaktion, men i to.

Banken er uvidende om, hvor de resterende 73.360 stk. aktier er placeret eller afviklet."

- 14.3.2 På baggrund af Finanstilsynets fornyede henvendelse af 9. juli 2007 uddybedes svaret i bankens skrivelse af 1. august 2007, hvori det anførtes, at transaktionen med Glitnir skulle ses på baggrund af et fælles ønske om et forretningsmæssigt samarbejde.

Skrivelsen blev vedlagt et ikke-underskrevet "*Memorandum om fælles forståelse*".

Om tilbagesalget anførtes:

"Umiddelbart efter årsskiftet 2006/07 meddelte Glitnir AB deres ønske om en bestyrelsespost i Roskilde Bank samt et ønske om en offentliggørelse af deres køb af aktier i Roskilde Bank i en pressemeddelelse – hvilket Roskilde Bank ingen interesse havde i! Dette meddelte vi Glitnir AB".

Hændelsesforløbet blev ikke yderligere kommenteret fra Finanstilsynets side efter modtagelsen af bankens skrivelse af 1. august 2007.

Finanstilsynet modtog kopi af Ernst & Young-rapporten af 22. oktober 2007.

Banken udsendte fondsbørsmeddelelse den 25. oktober 2007, indeholdende en redegørelse for bankens handler med egne aktier.

14.4 Andre handler

Ernst & Youngs undersøgelse af "*andre handler*" viste, at der i december 2006 fandt 22 såkaldte store handler sted, i alt et salg på ca. 726.000 stk. (6,4 % af aktiekapitalen), heraf de 21 til erhvervskunder for beløb mellem kr. 20 mio. og kr. 125 mio., ho-

vedsageligt lånefinansierede af banken selv. Der fandt yderligere køb og salg sted i marts- april 2007. Materialet har ikke gjort det muligt at sammenstykke de forskellige handler på de implicerede selskaber.

14.5 Roskilde Banks handel med tegningsretter

14.5.1 I Ernst & Young-rapporten er beskrevet udviklingen i beholdningen af egne aktier i perioden 12. marts – 3. april 2007, hvor banken foretog en kapitaludvidelse, idet det anførtes:

"Til brug for ledelsens vurdering af om banken har overtrådt aktieselskabslovens § 48 h, hvoraf det fremgår at et aktieselskab ikke må tegne egne aktier, undersøges udvikling i beholdningen af egne aktier under kapitalforhøjelsen".

Ved kapitaludvidelsen øgedes aktiekapitalen med 10 % fra nom. kr. 11.407.320 til nom. kr. 125.480.520. I alt blev der udbudt 1.140.732 stk. aktier à kr. 10., hvorefter antallet af aktier udgjorde 12.548.052 stk. Skæringsdagen for tildelingen af tegningsretter var 6. marts 2007 og tegningsperioden udløb den 3. april (sidste noteringsdag for tegningsretter var 29. marts).

Efter Ernst & Youngs rapport udgjorde bankens egenbeholdning af aktier

- den 7. marts 2007 554.622 stk. (4,9 %)
- den 31. marts 2007 176.402 stk. (1,5 %)
- den 3. april 2007 168.738 stk. (1,5 %)
- den 24. april 2007 508.086 stk. (4,1 %) (efter kapitaludvidelsen)

Det anførtes videre i rapporten:

"Ved tegningsperiodens udløb havde banken egne tegningsretter svarende til en ombytning til egne aktier på 258.338 stk. Registreringen af den endelige ombytning er sket den 24. april 2007, hvor aktierne blev registreret i depot med egne aktier.

.....

Pr. 3/4 2007 hvor tegningen ved kapitalforhøjelsen slutter, udgjorde beholdningen af egne aktier inkl. den efterfølgende ombytning af tegningsretter 427.076 stk."

I bankens fondsbørsmeddelelse af 25. oktober 2007 anførtes, at revisionens redegørelse havde påvist, at aktieudvidelsen var foregået i overensstemmelse med lovgivningen.

14.5.2 *Indberetning efter værdipapirhandelslovens § 28, stk. 1*

I rapporten konstaterede Ernst & Young, at stedfundne passager på 2 %-grænsen – i henhold til den dagældende lov - den 21. februar 2007 og den 2. marts 2007 ikke var oplyst over for Fondsbørsen, og at banken således havde overtrådt værdipapirhandelslovens § 28, stk. 1.

14.5.3 *Afdækning af optioner*

Lederrådets optionsprogram fra 2003 androg 5 % af bankens aktiekapital. Programmet skulle i henhold til optionsaftalen afdækkes gennem bankens egenbeholdning. Dette fremgik af de løbende årsrapporter med undtagelse af årsrapport 2006, hvor det anførtes:

"Incitamentsprogrammet er ikke afdækket/neutraliseret gennem en tilsvarende beholdning af egne aktier".

Egne aktier udgjorde ultimo 2006 1.235 stk. (0,01 %).

Et krav om egne aktier på 5 % af aktiekapitalen (570.366 stk.) til afdækning af optionsprogrammet ville indebære, at solvensprocenten faldt med ca. 1 %.

Hverken bestyrelsen eller den eksterne og interne revision har i tilknytning til årsrapporten 2006 kommenteret forholdene vedrørende den manglende afdækning.

14.6 Vurdering

14.6.1 *Handlerne med Glitnir*

Salget til Glitnir påkalder sig interesse, bl.a. på baggrund af bankens førnævnte skrivelse til Finanstilsynet af 1. august 2007, idet det vedlagte dansksprogede memo var et uunderskrevet memo, hvor det i teksten var anført, at denne *"aftale er indgået den 21. december 2006 mellem ..."*.

I rapporten fra Ernst & Young er anført, at banken

"har i brev til Finanstilsynet den 1/8 2007 oplyst, at transaktionen med Glitnir blev indgået med forretningsmæssig samhandel for øje. Banken har som bilag til brevet vedlagt "memorandum om fælles forståelse", der skal understøtte bankens oplysninger om et forretningssamarbejde mellem banken og Glitnir. Vi har set en engelsk original af "Memorandum of Understanding". Memorandum er på bankens vegne underskrevet af Bankdirektør Arne Wilhelmsen og Underdirektør Allan Chri-

stensen og Allan Strand Olesen, Managing Director Glitnir Bank Luxembourg SA på vegne af Glitnir."

Det fremgår af teksten til det underskrevne engelske memo, at *"This memorandum is entered into on January 2007, between..."*

Det forekommer mest nærliggende at antage, at det dansksprogede memo var et udkast fra drøftelserne før årsskiftet, mens det engelsksprogede memo blev underskrevet på et møde mellem parterne den 3. januar 2007. På dette tidspunkt havde Glitnirs køb af aktier fundet sted, og parterne skulle til at starte det samarbejde op, der umiddelbart efter bliver aflyst og kort tid efter fører til et tilbagesalg af aktierne. Glitnirs fortjeneste på aktiehandlerne var ca. kr. 4 mio.

Det er imidlertid det dansksprogede uunderskrevne memo, der henviser til aftale af den 21. december 2006, der vedlægges skrivelsen til Finanstilsynet.

Det er på det foreliggende grundlag ikke muligt at komme forholdet nærmere. Det er samtidig vores vurdering, at der ved transaktionerne med Glitnir ikke foreligger sådanne omstændigheder, at yderligere undersøgelser er påkrævet.

14.6.2 *Handler med store erhvervs kunder*

Salget til en række store erhvervs kunder, der fik købet finansieret i banken, var i tråd med en praksis, hvorefter banken havde en forventning om, at de store erhvervs kunder blev aktionærer i banken, når de belastede balancen hårdt, det såkaldte "noget for noget" princip, jf. Finanstilsynets rapport af 24. marts 2009 om en række pengeinstitutters markedsføring, rådgivning og salg af egne aktier og garantbeviser samt finansiering.

Forholdet er endvidere beskrevet i Finanstilsynets redegørelse vedrørende Roskilde Bank af 24. november 2008, bilag 9. På forespørgsel oplyste banken, at det ikke havde været en betingelse for en fortsættelse af engagement med banken, at erhvervs-kunden erhvervede bankens aktier, men *"at især den tidligere ledelse havde en vis forventning om, at når man belastede bankens solvens negativt, så måtte man bidrage positivt til kernekapitalen"*. Finanstilsynet meddelte banken, at man havde noteret sig disse synspunkter, herunder at hvis kunden ikke havde midler til køb af bankens aktier, så banken velvilligt på låneansøgninger til finansiering heraf. Tilsynet fandt, at banken ved denne praksis havde handlet uacceptabelt og ikke i overensstemmelse med reglerne om god skik.

Finanstilsynet har i april 2009 meddelt banken, at man har indledt en undersøgelse af bankens handel med egne aktier ud fra et handelsmønster *"hvor banken opkøbte egne aktier i markedet i mindre portioner for at allokere dem til kunder i større portioner"*.

På baggrund heraf vil vores undersøgelse ikke yderligere forfølge omstændighederne vedrørende handlerne med de store erhvervskunder i december 2006 eller de efterfølgende handler i marts/april 2007.

14.6.3 Kapitalforhøjelsen i marts- april 2007 – Aktieselskabsloven § 48 h

Som anført i Ernst & Youngs rapport udgjorde bankens egenbeholdning af aktier ved tegningsperiodens start den 7. marts 2007 554.622 stk., idet det videre anførtes, *"ved tegningsperiodens udløb havde banken egne tegningsretter svarende til en ombytning til egne aktier på 258.338 stk."*

Da kapitalforhøjelsen androg 1.140.732 stk., udgjorde bankens egen andel således 22,6 %.

Efter rapporten udgjorde *"beholdningen af egne aktier, inkl. den efterfølgende ombytning af tegningsretter 427.076 stk. den 3. april 2007."*

Det kan på dette grundlag fastslås, at banken har tegnet aktier på basis af bankens egne tegningsretter, hvoraf et stort antal er opkøbt i tegningsperioden. Beløbet udgør kr. 77,5 mio., hvortil kommer omkostningerne ved køb af tegningsretter.

At banken har haft problemer med fuldtegning af emissionen fremgik af referat af lederrådsmødet tirsdag den 27. marts 2007, hvor det er anført:

"55 % af emissionen er tegnet. Medregnes salg af aktier ligger vi på 61 %. For at nå målet er der åbent for tegning frem til fredag eftermiddag. Kontakt Lars Jensen mhp at genoplive lån + salg af aktier til kunder".

Advokatnotat indeholdende en vurdering af om banken i forbindelse med emissionen har overtrådt ASL § 48 h om forbud mod at tegne egne aktier fremgår af **bilag 14**, "Advokatnotat vedrørende aktieselskabsloven § 48 h".

Med henvisning til dette notat, hvis vurderinger vi deler, kan det på det foreliggende grundlag konstateres, at banken har overtrådt ASL § 48 h stk. 1.

Overtrædelsen er bødebelagt, jf. ASL § 161, stk. 2.

Efter ASL § 48 h, stk. 3, gælder, at aktier tegnet i strid med § 48 h, stk. 1, anses for tegnet af samtlige medlemmer af bestyrelsen og direktionen med solidarisk hæftelse for indbetalingen af tegningsbeløbet. Dette gælder dog ikke medlemmer, der godtgør, at de hverken indså eller burde have indset, at aktietegningen var ulovlig.

En registrering i Erhvervs- og Selskabsstyrelsen på et urigtigt grundlag kan indebære en overtrædelse af straffelovens (STRL) § 296, stk. 1, nr. 3, alternativt FIL § 373, stk. 7 (begge med strafferamme bøde eller fængsel indtil 4 måneder), såfremt der foreligger grov uagtsomhed.

På det foreliggende grundlag, hvor banken i Erhvervs- og Selskabsstyrelsen den 13. april 2007 har registreret en kapitalforhøjelse uden en tilsvarende reel kapitaltilførsel, er det vores vurdering, at forholdet muligvis vil kunne henføres under STRL § 296, stk. 1, nr. 3, alternativt FIL § 373, stk. 7, under forudsætning af at forholdet kan tilregnes som groft uagtsomt.

Det er vores vurdering, at den eksterne revisor Ernst & Young ved revision af opgørelsen af egenkapitalen i forbindelse med årsrapporten 2007 burde have vidst, at banken havde overtrådt ASL § 48 h, stk. 1, og at revisionens manglende omtale af § 48 h overtrædelsen i revisionsprotokollen samt manglende supplerende oplysning til revisors påtegning i årsrapport 2007 indebærer en overtrædelse af god revisionskik og af erklæringsbekendtgørelsen.

Vi finder det endvidere kritisabelt, at den eksterne revision i protokollen for årsregnskabet 2006 ikke har forholdt sig til bankens ændrede praksis vedrørende afdækning af ledelsens optionsprogram.

14.7 Samlet konklusion

Det er vores vurdering, at banken ved emissionen i marts-april 2007 har overtrådt ASL § 48 h, stk. 1, om forbuddet mod at tegne egne aktier, og at der muligvis tillige foreligger en overtrædelse af STRL § 296, stk. 1, nr. 3, alternativt FIL § 373, stk. 7.

Det er vores vurdering, at Ernst & Young ved den manglende omtale i revisionsprotokollen af bankens overtrædelse af ASL § 48 h, stk. 1, samt ved den manglende supplerende oplysning til revisors påtegning i årsrapporten 2007 har overtrådt god revisionskik og erklæringsbekendtgørelsen.

15. Har tildeling og afvikling af aktieoptioner til ledelsen i Roskilde Bank været gennemført på en forsvarlig måde?

15.1 I februar 2003 vedtog bestyrelsen et aktiebaseret optionsprogram for ledelsen. Af optionsaftalen af 7. februar 2003 fremgik, at programmet omfattede den administrerende direktør Niels Valentin Hansen, vicedirektør Arne Wilhelmsen, underdirektørerne Klaus Bjerregaard og Stig Bo Jensen.

Om optionsaftalens nærmere indhold fremgik:

"Formål"

Der etableres en optionsaftale, der under forudsætning af en langsigtet, positiv udvikling i bankens aktiekurs vil være økonomisk fordelagtig samtidig med, at bankens udgift til ordningen kan afdækkes/neutraliseres. Ordningen (loyalitetprogrammet) vil være incitamentsskabende i retning af at styrke bankens resultater på langt sigt. Samtidig etablerer den en binding, uden at banken bindes yderligere.

...

Lederrådet får ret til at købe Roskilde Bank aktier i perioden 1. marts 2008 – 1. marts 2009. Exercisekursen fastsættes på baggrund af markedskursen på udstedelsestidspunktet kurs 840 tillagt 5 % p.a. med fradrag af udbetalt udbytte. (Stykstørrelsen på aktierne var i 2003 kr. 100, men blev senere ændret til kr. 10.)

Bankens afdækning af en positiv udvikling kan ske gennem bankens beholdning af egne aktier, som således ikke bør sælges ned under en standardbeholdning på i alt 50.000 stk. aktier."

Optionsaftalen indebar, at Niels Valentin Hansen fik ret til at købe 20.000 stk. (svarende til 2 % af aktiekapitalen) og de tre øvrige hver 10.000 stk.

Det fremgik endvidere af aftalen, at exercisekurs og den nominelle værdi af optionen skulle reguleres forholdsmæssigt ved kapitaludvidelse mv. (dog ikke ved udstedelse af medarbejderaktier til favørkurs), således at virkningen blev neutraliseret.

Oprindeligt aftaltes, at aktierne ved udnyttelse af optionen kunne købes til den beregnede kurs, eller der kunne vælges en differensbetaling. Af tillæg til aftalen, vedtaget på bestyrelsesmødet den 18. december 2003, fremgik, at parterne "*er enige om, at differensafregning kun kan ske efter fælles aftale*".

15.2 På bestyrelsesmøder i efteråret 2005 blev det besluttet at tildele de to nye medlemmer af lederrådet – underdirektørerne Allan H. Christensen og Flemming Niel-

sen – optioner til køb af hver 5000 stk. Roskilde Bank aktier på samme vilkår som de øvrige lederrådsmedlemmer til dagens kurs. Udnyttelsesperioden var 1. marts 2008 - 1. marts 2009.

Optionsaftalen blev underskrevet af parterne den 22. december 2005.

Optionerne blev som følge af aktiekursens nedtur aldrig udnyttet.

- 15.3 Aktieoptionsprogrammet omtales i de løbende årsrapporter med *"det formål at styrke Roskilde Banks resultater på langt sigt har bestyrelsen udover hensigten at tilbyde medarbejderaktier tillige indgået en aktieoptionsaftale med bankens lederråd"* med tildelingsår 2003 og løbetid 5-6 år. Optionen var værdiløs, såfremt et lederrådsmedlem selv opsagde sin stilling i banken. I tilfælde af, at et lederrådsmedlem fratrådte af andre grunde, skulle den pågældende inden for det kommende år udnytte sin option.

I de løbende årsrapporter anførtes under *"Anvendt regnskabspraksis"* vedrørende den aktiebaserede aflønning: *"Værdien af tildelte aktieoptioner indregnes i resultatopgørelsen over optjeningsperioden. Den indregnede investering måles til dagsværdien på til-delingsstidspunktet"*.

I årsrapporterne for 2006 og 2007 blev det tilføjet: *"Aktiebaseret vederlæggelse medfører levering af Roskilde Bank aktier. Tildeling og udnyttelse modposteres på egenkapitalen"*.

I årsrapporterne for 2003-2007, bortset fra 2006, blev anført, at programmet i overensstemmelse med optionsaftalen var afdækket: *"Udgiften for banken ved en positiv kursudvikling er afdækket/neutraliseret gennem en tilsvarende beholdning af egne aktier"*. Dette gjaldt imidlertid ikke for årsrapporten 2006 (og ej heller i børsprospektet fra marts 2007), hvori det anførtes, at programmet ikke var afdækket. Den ikke oplyste årsag var bankens manglende beholdning af egne aktier ved årsskiftet 2006/2007, hvor egenbeholdningen alene udgjorde 1.235 stk. (0,01 %). Ved årsskiftet 2005/2006 udgjorde egne aktier 307.129 stk. (5,4 %) og ved årsskiftet 2007/2008 787.692 stk. (6,3 %).

- 15.4 Som følge af kursudviklingen og dermed optionernes stigende værdi opstod der kritik af programmet i offentligheden.

I bestyrelsen blev forholdet drøftet på mødet den 10. august 2006, jf. referatet:

"Dialog om aktieoptionsprogram for lederrådet i forbindelse med en artikel i Jyllands Posten" samt på mødet den 21. september 2006 "Prioritering og dialog om optionsprogrammet i Roskilde Bank".

Det tilføjes, at bankdirektør Niels Valentin Hansen i anledning af en artikel i Berlingske Tidende 25. august 2006, i henhold til hvilken bankens bonusprogram belastede aktionærerne, tog til genmæle med anmodning om et dementi, idet han henviste til og citerede fra årsrapporten 2005 om programmets afdækning.

Hverken den eksterne revision eller den interne revision omtalte forholdene i revisionsprotokollerne, ej heller i forbindelse med den manglende afdækning ved årsskiftet 2006/2007.

15.5 Afvikling

Niels Valentin Hansen udnyttede ved skrivelse til banken af 14. april 2008 sin option på 256.667 stk., hvor exercisekursen blev fastsat til kurs 122,33, svarende til en købspris på kr. 31.398.074. Hertil kom anskaffelsessummen i 2003 på kr. 1.280.000 eller i alt kr. 32.678.074. I bankens svarskrivelse af s.d. understregede banken, at *"banken ikke har ansvar for den skattemæssige behandling af optionen hos dig, og at ethvert skattekrav hos dig derfor er banken uvedkommende"*.

Niels Valentin Hansen fik i henhold til bestyrelsesbeslutning bevilget et overtræk på kr. 31,4 mio. blanco i perioden 14. april 2008 - 14. juli 2008.

Nogle af aktierne blev den 29. april 2008 tilbagekøbt af banken i henhold til bestyrelsesbeslutning, jf. referat af bestyrelsesmøde af 22. april 2008, hvorefter tilbagekøb kunne finde sted for alle optionshaverne inden for et beløb, der modsvarede købsprisen. Overtrækket bortfaldt herefter.

Arne Wilhelmsen og Stig Bo Jensen (begge fratrådt i august 2008) udnyttede optionen den 24. april 2008 hver med 128.334 stk. til exercisekurs 122,60, svarende til en købspris på kr. 15.733.748.

Arne Wilhelmsen fik i henhold til bestyrelsesbeslutning bevilget en kredit på 16 mio. kr. i perioden 29. april - 31. december 2008 mod sikkerhed i aktierne. Bestyrelsens beslutning blev ikke indført i bestyrelsesprotokollen, selv om Arne Wilhelmsen var omfattet af FIL § 78.

Nogle af aktierne blev den 21. maj 2008 tilbagekøbt af banken, hvorefter kreditten blev indfriet.

Stig Bo Jensen fik af banken bevilget et overtræk mod sikkerhed i aktierne på kr. 16 mio. i perioden 30. april - 22. maj 2008. Bevillingen blev ikke forelagt bestyrelsen, hvilket den efter det oplyste heller ikke skulle. Nogle af aktierne blev den 20. maj 2008 tilbagekøbt af banken, hvorefter kreditten blev indfriet.

Klaus Bjerregaard, der blev pensioneret i 2005, udnyttede optionen den 28. juni 2006 med kr. 11,7 mio. Han fik bevilget et overtræk på kr. 12 mio. i perioden 27. juni - 10. august 2006 mod sikkerhed i aktierne. Bevillingen blev foretaget af Niels Valentin Hansen. Klaus Bjerregaard solgte 10.500 stk. aktier den 30. august med et provenu på kr. 12,8 mio., hvorefter overtrækket blev indfriet.

Efter det oplyste blev alle handler gennemført inden for "*åbent vindue*".

15.6 Efterspil vedrørende skattesituationen

15.6.1 Bestyrelsen fik i 2008 anledning til at forholde sig til en række skattemæssige forhold omkring optionerne.

I referat af bestyrelsesmøde af 8. februar 2008 anførtes:

"Arne Wilhelmsen oplyste, at Klaus Bjerregaard havde fået et skattekrav på kr. 34 mio. som følge af modtagelse af aktier under optionsordningen. Han har ikke solgt aktierne, der har en aktuel værdi på ca. 22 mio. kr. Banken har indtil videre stillet et lån til rådighed til betaling af skattekravet. Det vurderes, at han indtil videre kan servicere gælden".

I referat af bestyrelsesmøde den 13. marts 2008 anførtes:

"Optionsprogram

Formanden havde modtaget en e-mail fra N. Valentin Hansen omkring udnyttelsen af optionsprogrammet.

Bestyrelsen fandt ikke, at der på det foreliggende grundlag var dokumentation for, at aftalegrundlaget forpligtede banken til at tilbagekøbe leverede aktier under lederrådets optionsprogram. Det skulle meddeles N. Valentin Hansen".

I referat af bestyrelsesmøde 22. april 2008 anførtes:

"Udnyttelse af optioner – NVH/AW/SBJ

Søren Kaare-Andersen henviste til, at N. Valentin Hansen havde besluttet at udnytte optionen ifølge optionsaftalen af 7. februar 2003 pr. 14. april 2008.

I forhold til den tidligere bestyrelsesbeslutning af 13. marts 2008 om ikke at tilbagekøbe leverede aktier under optionsprogrammet havde formanden indhentet bestyrelsens tiltrædelse af, at banken kunne tilbyde NVH et tilbagekøb af et antal aktier til dækning af anskaffelsessummen og til markedskursen på afregningstidspunktet. Beslutningen skal ses i lyset af, at en tilsvarende løsning tidligere var tilfaldt Klaus Bjerregaard. Den samme procedure følges, når de øvrige personer fra lederrådet ønsker at udnytte deres optioner.

Søren Kaare-Andersen henviste til bankens fondsbørsmeddelelse af 14. april 2008 om flagning af bankens beholdning af egne aktier efter salget til NVH, idet reduktionen betød, at tærskelværdien på 5 %, jf. værdipapirhandelslovens § 28 var passeret. I meddelelsen blev det oplyst, at reduktionen af beholdningen havde baggrund i N. Valentin Hansens udnyttelse af optionen."

Referat af 23. maj 2008:

"Arne Wilhelmsens salg af Roskilde Bank aktier den 15. maj 2008

Punktet taget til efterretning".

- 15.6.2 KPMG, der i øvrigt først valgtes til bankens revisor på generalforsamlingen den 27. februar 2008, har i notat af 20. februar 2008 "*Planlægningsmuligheder i forbindelse med beskatning af optioner*" beskrevet de "*forskellige muligheder for at skatteoptimere en afvikling af optionsprogrammet*". Redegørelsen var en opdatering af et notat fremsendt den 1. november 2007 til Valentin Hansen på baggrund af et møde mellem ham og KPMG den 24. oktober 2007, hvor man drøftede "*forskellige muligheder for den skattemæssigt bedst mulige afvikling af aktieoptionerne tildelt i 2003 af RB*". KPMG afgav den 22. februar 2008 opfølgende notat "*Stepplan i forbindelse med afvikling af optionsprogram fra 2003*".

15.6.3 *Niels Valentin Hansen*

Niels Valentin Hansen indhentede den 28. august 2008 – på et tidspunkt, hvor bankens skæbne var beseglet – bestyrelsesformand Peter Müllers underskrift på et tillæg til sin optionsaftale, indeholdende tilsagn om ligningslovens § 7 H assistance. På et bestyrelsesmøde samme dag i banken blev formanden underkendt, idet bestyrelsen afviste at medvirke til anvendelse af § 7 H.

Foranlediget af en henvendelse fra Valentin Hansens advokat besluttede bestyrelsen i Selskabet af 1. september 2008 A/S (den gamle Roskilde bank) i februar 2009 at

"fastholde sin tidligere og den tidligere bestyrelses beslutning om ikke at kunne tiltræde en aftale om anvendelse af Ligningslovens § 7 H i forbindelse med opgørelse af gevinst og tab på NVHs aktier i tilknytning til aktieoptionsaftalen. Der var således ikke fremkommet nye oplysninger der giver tilstrækkeligt grundlag for at ændre tidligere beslutninger. Der var dog samtidig enighed om, at problemstillingen skulle forelægges ny banks bestyrelse til endelig afgørelse, idet den økonomiske interesse ligger heri ligesom det vil være banken, der skal dække et eventuelt tab, hvis NVH mod forventning måtte (få) medhold i, at banken var forpligtet.

Af notat af 20. marts 2009 fremgik, at "NVH har gjort gældende at han er blevet lovet, at han skulle have de samme vilkår som Klaus Bjerregaard. Det er her opfattelsen, at den samlede bestyrelse ikke har forholdt sig til LL § 7 H før den 28. august 2008. Bestyrelsen har i relation til vilkår alene forholdt sig til, hvorvidt gl. bank ville tilbagekøbe leverede aktier under optionsprogrammet (i et vist omfang) for at stille optionshaverne lige".

Da forholdet herefter behandles i den nuværende bestyrelse vil det ikke blive gjort til genstand for yderligere omtale.

15.6.4 Arne Wilhelmsen og Stig Bo Jensen

Efter det oplyste har ingen af dem fået assistance fra banken i forbindelse med skattemæssige forhold.

15.6.5

[Redacted text block]

15.7 Af bestyrelsesformandens redegørelse til Roskilde Banks ekstraordinære generalforsamling den 1. september 2008 fremgik:

"... Tilbageblik

Roskilde Bank har gjort det godt i mange år. Roskilde Bank vækstede meget i starten af dette årtusinde. Til sammenligning med den øvrige branche voksede banken forholdsvis kraftigt både i kundetal, på ud- og indlån, i antal filialer og i medarbejderantal. Bankens aktiekurs fulgte de gode resultater og steg.

På sit højeste rundede aktien 670 kr. Denne vækst og målrettethed gjorde, at banken fik en anden og langt større bevågenhed af pressen. En bevågenhed som ofte har været negativt præget.

Pressen har både udråbt Roskilde Bank som Danmarks mest progressive bank, som forgyldte dens aktionærer, samtidig med at optionsordninger og andre tiltag fra banken er blevet udskældt og kritiseret landet over. Det er sagt før, og jeg vil gentage det nu.

Set i bakspejlet har det optionsprogram, vi gennemførte, ikke haft den værdi for banken, som vi ønskede i bestyrelsen. I bagklogskabens navn havde vi grebet det anderledes an i dag. At ansvaret for fejltagelsen ligger hos den bestyrelse, der gennemførte ordningerne, kan der ikke være nogen tvivl om. Men jeg vil også godt understrege, at de spekulationer, der har været om, at der skulle være foregået noget fordækt i forbindelse med insiderhandlerne, kan banken klart afvise.

Indløsningen af optionerne blev gennemført i april måned 2008 i fuld overensstemmelse med det aftalte og inden for rammerne for gældende lovgivning".

15.8 Vurdering

Ved optionsprogrammets indførelse i 2003 var dette i tråd med tilsvarende incitamentsordninger i andre pengeinstitutter. Med en tildeling af optioner modsvarende 5 % af bankens aktiekapital, heraf 2 % til Niels Valentin Hansen, lå programmet i den høje ende og viste sig at kunne blive meget attraktivt for optionshaverne.

Afviklingen i 2006 [REDACTED] og for de øvrige i foråret 2008 fandt sted i overensstemmelse med optionsaftalerne bortset fra, at nedennævnte forhold ikke var omtalt.

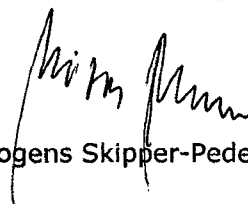
- Finansieringen af købet af aktier ved optionsudnyttelsen blev bevilget af banken, efter det oplyste på bankens sædvanlige vilkår.
- Bestyrelsen besluttede, at der kunne ske tilbagekøb af aktier til dækning af anskaffelsessummen og til markedskursen på afregningstidspunktet, jf. referat af bestyrelsesmøde den 22. april 2008.

- [REDACTED]

Det er vores vurdering,

- at der ikke foreligger et tilstrækkeligt grundlag for at kunne fastslå, at tildelingen af optioner i 2003 ikke var forsvarlig. Vi finder således ikke, at bankens bestyrelse på tildelingstidspunktet burde have forudset de kommende års konjunkturudvikling med den betydelige vækst i kursen på bankens aktier til følge
- at der ikke foreligger et tilstrækkeligt grundlag for at kunne fastslå, at afviklingen af optionerne i 2006 og 2008 ikke foregik forsvarligt
- at det er kritisabelt, at banken efterfølgende bevilger en kredit på kr. 34 mio. på et sikkerhedsmæssigt utilstrækkeligt grundlag [REDACTED]

København, den 24. juli 2009

Mogens Skipper-Pedersen

Henrik Stenbjerre

BILAG

- Bilag 1:** Kommissorium af 12. februar 2009
- Bilag 2:** Tidslinjenotat indeholdende en kronologisk oversigt over det faktiske hændelsesforløb baseret på de udleverede dokumenter mv.
- Bilag 3:** Halvårsrapport af 30. juni 2008, note 7, vedrørende nedskrivning på udlån m.m.
- Bilag 4:** Revisionschef Birgit Schledermanns oversigt over de ti største ejendomsengagementer med angivelse af nedskrivninger pr. 31. december 2005, 31. december 2006, 31. december 2007 og 30. juni 2008.
- Bilag 5:** Notat vedrørende intern revisions revisionsprotokollater vedrørende perioden 1. januar 2005 – 30. juni 2008

- Bilag 6:** Notat vedrørende ekstern revisions revisionsprotokollater vedrørende perioden 1. januar 2005 – 30. juni 2008
- Bilag 7:** Notat vedrørende afholdte kvartalsmøder i Roskilde Bank
- Bilag 8:** Notat med sammendrag fra intern revisions revisionsrapporter for perioden 1. januar 2005 – 30. juni 2008.
- Bilag 9:** Finanstilsynets redegørelse af 24. november 2008 til Folketingets Finansudvalg.
- Bilag 10:** Oversigt over bestyrelse, direktion og ledende medarbejdere i Roskilde Bank i perioden 2005 – 2008.
- Bilag 11:** Sammendrag af Finanstilsynets undersøgelser af Roskilde Bank.
- Bilag 12:** Advokatredegørelse om ansvarsforhold i pengeinstitutter
- Bilag 13:** Redegørelse afgivet 22. oktober 2007 af Ernst & Young, Statsaut. Revisionsaktieselskab
- Bilag 14:** Advokatnotat om aktieselskabslovens § 48 h